

ספר

שְׁלַחַן שְׁמוּאֵל

תורה לשמה

וענפיה

אחרונים עד
אחרוני דורנו

הלכה

מִרְנַן הַשְׁלַחַן עֶרֶךְ
והרמ"א

שורשי

מקרא, משנה, גמרא
ראשונים

על סדר השלחן ערוך

הלכות קלעים השלם

יו"ד רצ"ה – ד"ש

הספר מביא בשורשי הלכה את מקורות הדינים: מקרא, משנה, גמרא וראשונים (מהבית יוסף) ומראה את השתלשלות ההלכה (שו"ע והרמ"א) מתוך המקורות. משם בענפי ההלכה מובאים האחרונים ואחרוני האחרונים (המפרשים על הדף) עד תשובות אחרוני דורנו, והכל בצורה בהירה וקלה להבנה.

נערך בס"ד על ידי:

שמואל בן ר' שלום אהרן חיים ירושלמי

שנת התשפ"ה ירושלים.

ניתן לראות דוגמיות הספרים:

באתר ודיברת: <https://vedibarta.org/yerushalmi.html> שלחן שמואל, בצורה

מרוכזת

או באתר סמיכה לרבנות <http://www.smicha.co.il>

או ב google 'ודיברת שלחן שמואל'

וכן ניתן להוריד מהאתר סיכומי אבן עזר וחושן משפט

S2079395@GMAIL.COM

כל הזכויות שמורות למחבר

ניתן להשיג את הספרי "שלחן שמואל" וספרי "מעגלי החיים"

במחיר מוזל, ליחידים ולקבוצות

אצל המחבר בטלפון: 02-5811133 בפלאפון: 054-8456-923

הערות והארות יתקבלו בשמחה לכתובת מעלות דפנה 133/3 ירושלים

S2079395@GMAIL.COM

הספר מעמיד את השו"ע במרכז:

כשמצד אחד מביא בשורשי הלכה את מקורות הדינים:

מקרא, משנה, גמרא והראשונים (מהבית יוסף), ומראה את

השתלשלות ההלכה (שו"ע והרמ"א) מתוך המקורות.

מצד שני מביא בענפי הלכה את האחרונים ואחרוני האחרונים

(המפרשים על הדף כולל פתחי תשובה) עד אחרוני דורנו

והכל בצורה קלה להבנה ולזכירה

ספרי דיינות

הספרים שיצאו לאור:

ח"מ א: כולו, א-ע"ד תקנות הדין, 3

מקוואות

ספרים

ח"מ ב: כולו, ע"ה-קפ"ח. 6 ספרים

איסור והיתר ± שינונון.

ח"מ ג: כולו, קפ"ט-תכ"ז. 5 ספרים

שביעית

אה"ע: כולו. א-קע"ח. 7 ספרים

הלכות דרך ארץ (שני כרכים).

י"ד – רצ"ה

- חופה וקידושין + שינונון הלכות טוענים רבניים
 תפילה וברכות שני חלקים תפילה וברכות מתכונת חדש
 הלכות נידה + שינונון. הלכות שבת
 מצוות התלויות בארץ, הלכות שמחות

תוכן עניינים – הלכות כלאים השלם

- כלאי אילן שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
 כלאי הכרם שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
 כלאי בהמה שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
 כלאי בגדים שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.

דברים אחדים

"אודה ה' בכל לבב" על שזיכני ושם חלקי מיושבי בית המדרש לעסוק בתורה הקדושה.

לאחר שה' זיכני להוציא את ספרי נבחני הרבנות. נפנתי להוציא ספרי הלכה על שאר הנושאים (הלכות כלאים השלם) אף שאינם במסגרת מבחני הרבנו. ולכן קראתי לסדרת ספרים "שלחן שמואל תורה לשמה"

בעריכת הספר הושקעה מחשבה רבה כדי שיהיה קל להבנה, ולשינון מהיר של החומר. הסוגיות פורקו לנקודות ובכל נקודה הובאו המקורות ושיטות הפוסקים בצורה ברורה, עד לפסקי שו"ע והרמ"א על פי המקורות. משם הובאו לכל נקודה דיוני האחרונים. וזאת על ידי כמה כלים:

- א. חלוקת השו"ע והרמ"א לסעיפי משנה ותת סעיפים, דבר המקל לפרק את הנושאים לרכיבים פשוטים וקלים להבנה. תוך כדי הוספת ביאורים קצרים בגוף השו"ע.
- ב. לכל סעיף וסעיף משנה ישנה הפניה למקור ממנו נפסקה ההלכה, ומשם הפניה לדיונים באחרונים על נושאים אלו.
- ג. עריכת מחלוקות הראשונים/האחרונים בצורה של נקודות עם הטעמים, ופעמים

רבות אף סיכום הדברים בטבלאות, כדי לזכור הדברים ביתר קלות.

ד. הדגשים המופיעים בספר נותנים ראיית 'על' עוד לפני הכניסה לפרטים.

יש לציין כי מומלץ ללמוד תחילה את הסוגיות במקורן (גמרא, ב"י ואחרונים), ואז הספר יעזור מאוד להשלים את התמונה, וכמו כן בשינון החומר. אוחילה לאל אחלה פניו יזכני שיתפשט הספר בכל ישראל למען אהיה בכלל מצדיקי הרבים. ויזכני לחבר עוד ספרים הרבה לזכות רבים.

יהי רצון מלפניך בורא העולם, שלא תצא תקלה מתחת ידי, ובמה ששגיתי העמידני על האמת, כי "שגיאות מי יבין". אני קורא ומבקש מכל מי שימצא טעויות או שיש לו הערות והארות על הספר שיודיענו ואשמח לקבל את התיקונים.

הן בפקס 02-582-2581 או באימל: S2079395@GMAIL.COM

תחילה רצוני להודות לנוות ביתי, על כל העזרה והסיוע שלה כדי שאוכל להתפנות ללימוד, כמו כן ברצוני להודות לכל העוזרים והמסייעים להוצאת הספר. יהי רצון שהקב"ה ימלא כל משאלות לבם לטובה, ויפוצו מעיינותיהם חוצה.

הקב"ה ישלם להם שכרם מושלם.
אני הקטן – שמואל ירושלמי

תפילה לפני הלימוד

יהי רצון מלפניך יי אלוקי ואלוקי אבותיי שלא יארע דבר תקלה על ידי, שלא אומר על טמא טהור ולא על טהור טמא, ולא על מותר אסור ולא על אסור מותר, ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי, ולא ייכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם. ותאיר עיני במאור תורתך ותצילני מכל מכשול וטעות, הן בדיני איסור והתר, הן בדיני ממונות, הן בהוראה, הן בלימוד. גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך, ומה ששגיתי כבר, העמידני על האמת ואל תצל מפי דבר אמת עד מאוד, "כי יי ייתן חכמה מפיו דעת ותבונה".

תפילות להצלחה

רבונו של עולם! אל תרפה את ידי
לעת זקנתי מלעסוק בתורה ומלקיים
מצוות. אל תשליכני לעת זקנה ככלות
כוחי אל תעזבני.

ואל תקהה את שיניי, ואל ימות
שום אחד מבני ביתי בחיי. ונהייה תמיד
מיושבים בדעתנו ושכלנו לעובדך
באמת.

ותן בנו כוח ובריאות ואומץ וחוזק
בכל אברינו וגידינו אכי"ר.
(ומצא חיים)

רבונו של עולם! עזור לי ולכל
בראי רבונו עמך ישראל, שלא נחלה
ולא נחטא ולא ניפול למיטה חס
ושלום. ולא נצטרך לרופאים ולא
להתעסק ברפואות.

ולכל חולי עמך בית ישראל שלח להם
רפואה שלמה במהרה. והצילנו מכל
צער וצרה דוחק ועוני ומכל דבר רע,
כדי שנוכל לעבוד עבודתך וללמוד
תורתך בלי שום מונע.
(עבד המלך)

אחר לימודו יאמר

מודה אני לפניך יי אלוקי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת
חלקיXמיושבי קרנות. שאנו משכימים והם משכימים, אנו משכימים לדברי תורה
והם משכימים לדברים בטלים, אנו עמלים ומקבלים שכר והם עמלים ואינם
מקבלים שכר, אנו רצים והם רצים אנו רצים לחיי העולם הבא והם רצים לבאר
שחת, שנאמר: "וְאַתָּה אֱלֹקִים תֹּרְדֵם לְבָאֵר שַׁחַת אֲנָשִׁי דָּמִים וּמְרֵמָה לֹא יִחָצוּ
יְמֵיהֶם וְאֲנִי אֶבְטַח בָּךְ".

לעילוי נשמת מר אבי ר' אהרון שלום חיים ירושלמי בן מרים. ת.נ.צ.ב.ה.

וכן לעילוי נשמת אמי מורתי נעימה גולסטן בת חייט ירושלמי בן מרים. ת.נ.צ.ב.ה.

הסכמות

מהספר הוקדם

Rabbi CHAIM P. SCHEINBERG
 Rosh Hayeshiva "TORAH ORE"
 and Morah Hora'ah of Kiryat Mattersdorf

הרב חיים פינחס שיינברג
 ראש ישיבת "תורה אור"
 ומורה הוראה דקריית מטרסדורף

בס"ד, חודש שבט, תשס"ט

מכתב ברכה

הנה הביאו לפני קונטרס נוסף מלא ברכת ה' הנקרא בשם "שורשי ההלכה וענפיה", אשר חברו וליקטו הרה"ג רבי שמואל ירושלמי שליט"א, והוא סיכום הלכתי בהלכות חושן המשפט, מסודר בצורה ברורה משורש ההלכה בחומש ובתלמוד ועד ביאור דברי השלחן ערוך והפוסקים האחרונים, והכל עשה באופן נאות ויפה, דבר דבור על אופניו, וע"כ אברכהו שספרו זה יעלה לרצון לפני כל המעיינים בו, ויפיקו הנאה מהנכתב בו, ויזכה לשבת כל ימיו באהלה של תורה מתוך הרחבת הדעת ומנוחת הנפש.

חיים פינחס שיינברג

Yitzhak Yosef
Rishon Lezion Chief Rabbi Of Israel
President of the Great Rabbinical Court

יצחק יוסף
ראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

בס"ד, כ"ו שבט תשע"ד
ד"ע/571-4

דברי ברכה

הובאו לפני גליונות הספר **"שורשי הלכה וענפיה"** בעיני אבן העזר חופה וקידושין, מעשה ידי היקר והנעלה, שוקד באהלה של תורה, יראתו קודמת לחכמתו, חריף ובקי, משנתו זך ונקי, הרה"ג ר' **שמואל ירושלמי שליט"א**, ראיתי שסיכם ההלכות בטוב טעם ודעת דברי השו"ע והרמ"א, מקורות ההלכה בשורשיה בגפ"ת והראשונים, והוסיף דברי האחרונים הדנים בנושאים שונים, בהלכות אקטואליות העולות על שלחן מלכים, המתחדשות בזמננו, והכל עשה בעטו עט סופר מהיר, וסידרם בסדר נכון, בשפה ברורה וקלה, למען ירוץ הקורא בו, דבר דבור על אופניו, תפוחי זהב במשכיות כסף, אישר חיליה לאורייתא.

וברכתי להמחבר שליט"א שיהי רצון שיזכה לברך על המוגמר בקרב הימים, ויפוצו מעיינותיו חוצה, להגדיל תורה ולהאדירה, ירום ונישא וגבה מאד, להגדיל תורה ולהאדירה.

בברכת התורה,

יצחק יוסף

ראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

David Lau

Chief Rabbi Of Israel

President of The Chief Rabbinate Council

דוד לאוהרב הראשי לישראל
נשיא מועצת הרבנות הראשית

בס"ד, ג' חשוון, תשע"ד

7 אוקטובר, 2013

הס' - 130.עד

לכבוד

הרב שמואל ירושלמי שליט"א

מכתב ברכה

ראיתי עלים מספרך "שורשי הלכה וענפיה" בספר זה הבאת את ההלכות כשולחן ערוך, באופן המיקל על הלומד בהבנת נושאי ההלכה ומסייע לזכור את הדברים.

הדברים בנויים באופן תמציתי, ממקור ההלכה בתלמוד הולך סובב דברי הפוסקים הראשונים והאחרונים.

בספר זה קבצת כאמיר גורנה, חידושי הלכות הנוגעים לחלק אה"י הלכות חופה וקידושין. הכל מסודר באופן ראוי דבר דבור על אופניו. אין ספק שספרך יהיה לתועלת רבה עבור באי שערי בית המדרש, ובעיקר אלו שמאווים הוא להורות תורה בישראל, ורצונם לעבור את בחינות ההסמכה לכהן כרב בישראל, ספרך ישמש להם כאמצעי חזרה על מה שלמדו מתוך ספרי הטור, השו"ע ושאר הפוסקים.

אברכת שתזכה להוציא לאור עולם עוד ספרי עזר להוגים בתורת ה', להגדיל תורה ולהאדירה.

המברך בכל לב,

דוד לאו

הרב הראשי לישראל

בית יהב ♦ ירמיהו 80, ירושלים ת.ד. 7525 ♦ מיקוד 91360 ♦ טל': 02-5313191 ♦ פקס: 02-5377872
Beit Yahav ♦ 80 Yirmiyahu St., Jerusalem ♦ P.O.B. 7525 ♦ Tel: 02-5313191 ♦ Fax: 02-5377872
דוא"ל: rabbia@rabbinate.gov.il

י"ד – רצ"ה

Shlomo Moshe Amar
Rishon LeZion Chief Rabbi Of Israel
President of the Great Rabbinical Court

שלמה משה עמאר
ראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

בס"ד, כ"ב תמוז, תשע"ג

18-1-532/ע"ג

דבריו ברכה

היו למראה עיני גליונות ועלים מפירות עמלו של האברך היקר חובר חברים מחוכם, הרה"ג ר' **שמואל ירושלמי שליט"א**, אשר דרך לימודו בטור וב"י וש"ע ונו"כ אסף כל השיטות אל פונדק אחד. והוסיף עליהם ציצים ופרחים מדברי גדולי הפוסקים בתשובותיהם. וכבר מילתי אמורה, כי יש ליזהר שלא יהא עיקר הלימוד בספרי קיצורים היוצאים לאור בעת האחרונה, אלא על הלומדים הלכה להשקיע כל כחם ומרצם בשדה אשר ברכו ה', בסוגיות הש"ס, ובדברי מרן הקדוש זי"ע בבית יוסף, ובשו"ע ונושאי כליו, ורק אחר שהגיעו אל עומק הידיעה ותלמודם בידם, יחזרו בספרי הסיכומים מעת לעת לכל ישכחו את משנתם, ובוהה הדרך ישכון אור, ויתקיים תלמודם בידם.

וראיתי כי רבנים גדולים וחשובים הסכימו על ספרו, על כן מצטרפנא לברכה להרה"ג המחבר שליט"א שיזכה ויפוצו מעיינותיו חוצה לזכות את הרבים. ויזכה לישב באהלה של תורה ולהמשיך במלאכתו היקרה, מתוך שובע שמחות וברכה וחיים עד העולם.

בברכת התורה,

שלמה משה עמאר

ראשון לציון הרב הראשי לישראל

י"ד – רצ"ה

Rabbi Baruch Shraga
Rav of Givat Shapira
Head of Rabbinical courts
of the Jerusalem Rabbinate

ברוך שרגא
רב דגבעת שפירא
וראש אבות בתי הדין
רבנות ירושלים

בס"ד

יום: מ"ב למטמונים תשע"ג

הסכמה

היה למראה עיני גליונות הספר, שורשי הלכה וענפיה, בעיניי אהע"ז וחופה וקידושין, מעשה ידי אומן, נטע נאמן הרה"ג שמואל ירושלמי שליט"א.

עברתי על הספר וראיתי מלא וגדוש מראשונים ואחרונים עם מקורות ההלכה בש"ס ובפוסקים, וכבר אתמחי גברא בספריו הקודמים, מעגלי חיים שהוציא לאור עולם ורבים נהנים מאורו.

ולא נצרכה לברכה כי חפץ ה' בידו יצלח לברך על המוגמר בקרוב, וראוי לציין על גיל הנישואין, דבן י"ח לחופה מה שכתב במחזור ויטרי, ד"ח פעמים כתיב: אדם מבראשית עד כי מאיש לוקחה זאת, והרשב"ץ כתב דאסמכיה אקרא, והוא אשה בבתוליה יקח, והוא- גימטריא י"ח, וסמך לדבר, והוא כחתן יוצא מחופתו, ובשו"ת רשב"ן כתב דשיעורים אלו נאמרו למשה מסיני, וכתב החיד"א בספרו נחל קדומים, נגד אותם שאומרים דבזה"ז יכולים להמתין עוד, ורמז לדבר, אשה בבתוליה יקח- בסופי תיבות גימטריא י"ח, ובא הרמז בס"ת לרמז שגם באחרית הימים הדין לא ישתנה, וכ"כ החזון איש דכמו שלא נשתנה בן י"ג למצוות כך לא נשתנה בן י"ח לחופה, ובקובץ איגרות כתב, ויש מאחרין אבל אין דרך זה רק ליחידים, וכך כתב הגר"י קנייבסקי זיע"א- דיש להשיא את הבנים והבנות בצעירותם, בגיל שבע עשרה, שמונה עשרה, ובספר שערי הלכה ומנהג, שיבא בזה מנהג הספרדים שמנהגם טוב ונכון לישא סמוך לגיל שמונה עשרה, והלוואי שגם האשכנזים היו מתרגלים בזה.

והריני מברך מקרב לב את המחבר שיזכה להוציא לאור עולם כהנה וכהנה, לזיכוי הרבים.

בברכת התורה
 ג'נן שרגא
 ברוך שרגא

RABBI Z. N. GOLDBERG

Abbad Badatz & Bies Horaa'h "Hayashar Vehatov"
Member Of Supreme Rabbinical Court

הרב זלמן נחמיה גולדברג

אב"ד בר"ץ ובית הוראה לדיני ממונות "הישר והטוב"
חבר בית הדין הרבני הגדול

ב"ה, יום ב' סיון תשצ"ה

ינני דעה לעקר בערכו של תלמוד חכם
אולם בענין זה הרבה ר' שמואל ורובלין שליט"א
ובענין תיכונת השו"ס האב"ד ור"מ "אילן דאור" ודיוור
כל דין חסד וקדושתו בכל דברי אב"ד ובחזקתו
אשר נאמרו וכן מה שמצאנו אחרונים
ודו"ק נח"ל נבולטו אור צלם בן תמונה
אספתי קדושתו שיש אסור להתעסק בקדושתו אם לא
דקדוקים במלכא וכן נלמד
ואם נעשה אלו נעשה
שיהיה יצא נבולטו צלם וזה ספיקו נח"ל
דכ"ב חז
שליט"א (חז"ל) ג' / דקדוק

הרה"ג דוד כהן שליט"א מראשי ישיבת חברון וחבר מועצת גדולי הדור

כפז ערר אלו קלע

מכתב ידידות

שמתי לב למה את סמך הנוסח לא ידעתי הנאמר
והנאמר היה שמהלך יושבתי ליטח ספר שולחן
בא"ת ואנשים על ענין חופש וקדושתן הניסג על
דברי החלוקים ודברינו גזולת הנוסחם ס דבר
ודבר על הכיין וס דבר ודבר ע"י נקוה סס
מאיר צינץ ואלו תוכן, לעש ידידי הרב רב
איתני קספין הקדמים לנעקלן סאריה ודבר
חכאיו הוסף לנה בספרו וכן שהוא יבין דט
דבר מקומו אינו צריך להסכים על מהלך ואני הענין
בספרו ינו לעין ולתקום את הדברים בקדום ואין
ע"א לא לגנו כפרת דברים במהלך ליטח בנעקלן
הנאמר להגדיל תורה ולבאריה ולצבוע יתרה בנעקלן
בכ"ת לכפס על הרבה ליטח

דוד כהן
ראש שולחן שמואל
בנימין ישיבת חסידי ירושלים

+

כלאי אילן

סימן רצה: דיני הרכבת האילן, ובו ז' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

- סעיף א: כלאי אילנות כיצד 13
 סעיף ב: אסור להניח לגוי להרכיב אילנות כלאים 15
 סעיף ג: מותר לזרוע זרעים עם זרע אילן 16
 סעיף ד: איסור הרכבה תחת הקרקע 18
 סעיף ב: שורשי הירק שנכנסים לשורשי האילן 20
 סעיף ו: כלאים באילנות הדומים זה לזה 20
 סעיף ז: איסור לקיים כלאים 22

סעיף א: כלאי אילנות כיצד

סעיף א: א. כלאי האילנות, הרי הם בכלל מה שנאמר: "שדך לא תזרע כלאים" (ויקרא יט, יט). כיצד: המרכיב אילן באילן, כגון שהרכיב יחור של תפוח באתרוג או אתרוג בתפוח – **ב.** ה"ז לוקה מן התורה בכל מקום, בין בארץ בין בחו"ל. **ג.** וכן המרכיב ירק באילן או אילן בירק, לוקה בכל מקום (רמב"ם כלאים א, א,

ה).

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. רמב"ם: כלאי האילנות הרי הם בכלל מה שנאמר שדך לא תזרע כלאים, כיצד המרכיב אילן באילן כגון שהרכיב ייחור של תפוח באתרוג או אתרוג בתפוח.

קידושין (לו:): מתני'. כל מצווה שהיא תלויה בארץ – אינה נוהגת אלא בארץ, ושאינה תלויה בארץ – נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ, חוץ מן הערלה וכלאים, ר"א אומר: אף החדש.

פרש"י: חוץ מן הערלה והכלאים – שאע"פ שתלויות בארץ נוהגים אף בחו"ל הערלה הלכה והכלאים מדברי סופרים כדלקמן (דף לה:).

ב. גמ' (לט:): אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: לוקין על הכלאים דבר תורה. אמר ליה רבי אלעזר בר' יוסי, והאנן תנן: הכלאים – מדברי סופרים? לא קשיא: כאן בכלאי הכרם, כאן בהרכבת האילן. כדשמואל, דאמר שמואל: (ויקרא יט) "את חקתי תשמורו" – חוקים שחקקתי לך כבר, (ויקרא יט), "בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע" – מה בהמתך בהרבעה, אף שדך בהרכבה. ומה בהמתך נוהג בין בארץ בין בחו"ל, אף שדך נוהג בין בארץ בין בחו"ל. ואלא הכתיב: שדך! הווא, למעוטי זרעים שבחו"ל.

פרש"י: לוקין על הכלאים בחו"ל דבר תורה – כדיליף לקמיה. בהרכבת האילן – מין בשאינו מינו. חוקתי תשמרו – את חוקתי אשר מעולם תשמרו מלמד שהזהיר

את נח ובניו עליהן ואלו הן החוקים בהמתך לא תרביע שדך לא תזרע, ואיזו זריעת כלאים שאני אומר שחקקתי לך כבר דומיא דבהמה דבר המסויים והיינו הרכבה... והכא אתה מוסיף ללמוד מהיקש זה דומיא דבהמה אפי' בחו"ל דהא חובת הגוף היא אף שדך בחו"ל. והכתיב שדך – המיוחד לך וחו"ל לא הקנו לך מן השמים.

ג. שם: רב יוסף מערב ביזרני וזרע. א"ל אביי, והאנן תנן: הכלאים – מדברי סופרים? א"ל – לא קשיא: כאן בכלאי הכרם, כאן בכלאי זרעים, כלאי הכרם דבארץ אסורים בהנאה, בחו"ל נמי גזרו בהו רבנן, כלאי זרעים דבארץ לא אסירי בהנאה – בחו"ל נמי לא גזרו בהו רבנן.

פרש"י: מערב בזרני וזרע – ולא בכרם. והא אנן תנן כו' – וקס"ד אפי' כלאי זרעים נמי אסרו ביה כי היכי דבא"י אסירי מדאורייתא. כלאי זרעים – לא כתיב בהם פן תקדש דמשדך לא תזרע כלאים נפקו.

הרא"ש (כלאים סו"ס א): נמצא דין כלאים עכשיו בחוצה לארץ נחלק לג' חלקים: (א). הרכבת אילן מדאורייתא, (ב). כלאי הכרם מדרבנן, (ג). כלאי זרעים מותר.

ג. כלאים (א, ז): אין מביאין אילן באילן ירק בירק ולא אילן בירק ולא ירק באילן ר' יהודה מתיר ירק באילן. והרמב"ם – כיון שרצה לדבר על חיוב כרת בכל מקום, השמיט ירק בירק, כיון שבחול מותר.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א.

"המרכיב אילן"

דרך אמונה: ואין נפק"מ בין מרכיב ענף ממין זה לתוך עץ ממין אחר ובין ענף לתוך פרי או פרי לתוך ענף או פרי לתוך פרי כל שמתאחז על ידי זה אסור. שערי צדק – אפי' קצץ כל האילן ולא נשאר אלא השורש והרכיב בו אסור.

לזרוע אצל שורשי אילן

דעת הרא"ש – דווקא במרכיב על זמורה שכבר נקרא עליה שם אילן קודם שהרכיבה, אבל מותר לזרוע אצל אילן אף על פי ששורשי הירק נכנסין בתוך שורשי האילן כיון שאין על השורשים שם אילן וה"ה לזרוע זרעים באופן ששורש יכנס לתוך שורש.

ודעת הר"ן – להחמיר בזה אם יש לחוש שישתרש שורש לתוך שורש למעלה מג"ט בתוך הקרקע. וכ"ד הש"ך.

חזו"א (יג, י): ואין חילוק בהרכבה בין מרכיב גוף למרכיב שרף שנותנו בסדק והוא חוזר ומתהווה ענף מאותו השרף ה"ז מרכיב גמור.

אבל אם מרכיב דבר שאינו צומח אלא שהוא נבלע באילן ומטיב צמיחת האילן מותר. כגון לתת בלב הדקל משקה העשוי מהדסים ושכר וקמח שעורים כדי להשביחו

שאין כל אלו מקבלין כח הצמיחה אלא הוא השקאה לדקל, וכ"ש שמותר להשקות לאילן אפרסקים ביין מבושל למתק את הפרי עי"ז.

פת"ש (א): בתשובת חתם סופר סי' רפ"ז – נוטעין ענפי אילן ושושנים וכדומה ועושין סדק בשולי הענף ההוא ותוחבין בו חיטה ונוטעין בארץ וע"י החיטה משרישי הענפים בקרקע... דנראה דלא שייך הרכבה אלא בשני המינים מגודלים למעלה מהקרקע או לכל הפחות שעתידין שניהן לעלות מקרקע, מה שאין כן הכא שהחיטה הזאת כלה ובלה בארץ רק גורמת שתשרש השושנה אין אסור. ומ"מ אין ההיתר ברור לי והמחמיר תע"ב.

והחזו"א (ב, י"ז) – תלוי אם החיטה משתרשת ומזדווגת עם הענף שאז אסור דחשיב כלאים, ואם החיטה אינה מצמחת רק בלתה ומלחלחת את הענף אין כאן הרכבה. וקשה להכריע הדבר והדעת נוטה דמצמחת ומזדווגין השורשים ואסור.

"או אילן בירק"

חזו"א (א, ט"ו): אבל ירק בירק דעת הרמב"ם דאין בו משום הרכבה, ומיהו בא"י אסור משום כלאי זרעים אבל בחו"ל מותר. אבל רוב הראשונים (רא"ש וטור והגהת סמ"ק) חולקין ע"ז – וס"ל דגם בירק בירק יש איסור הרכבה, וכן פסק בשו"ע (סעיף ג).

סעיף ב: אסור להניח לגוי להרכיב אילנות כלאים

סעיף ב: אסור לישראל להניח לעובד כוכבים שירכיב לו אילני כלאים (רמב"ם

כלאים, א, ו)♦

ור"ת). אלא אסור מדרבנן משום אמירה לגוי דאסור בכל האיסורין.

ולקמן (רצו, ב): אסור לזרוע כלאים לעובד כוכבים, ומותר לומר לעובד כוכבים לזרוע לו כלאי זרעים.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"אסור להניח"

מל"מ: אפי' אינו אומר לו להרכיב דהוי לפני עיור כיון שהאילן שלו ובידו למחות. דרך אמונה – דווקא במרכיב אילן או ירק ישראל אבל במרכיב בגו בשלו אין הישראל חייב למחות בידו.

חזו"א (סי' א' סק"א): אפשר דבספק אם הוא כלאים מותר לומר לגוי להרכיב לכו"ע:

שאם הוא אסור מהתורה (לפי הגר"א) – יש ס"ס שמא אינו כלאים ואם הוא כלאים שמא הלכה כהפוסקים דאין בן נוח מוזהר על כלאים.

ואם אסור מדרבנן (לפי הכסף משנה) – יש להקל אפילו בספק אחד.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

לומר לגוי להרכיב לו אילני

כלאים

רמב"ם: אסור לישראל להניח לעובד כוכבים שירכיב לו אילני כלאים.

טעם האיסור

• כסף משנה – בב"מ (צ.) נחלקו האם יש איסור אמירה לגוי באיסור לאו ופסק הרמב"ם – לחומרא שכל איסור לאו יש איסור אמירה לגוי. כ"פ הרא"ש.

• והגר"א – אין איסור אמירה לגוי רק בשבת, אלא שהרמב"ם לשיטתו שבני נח אסורין בהרבעת בהמה ובהרכבת אילן כמ"ש (בפ"י מה' מלכים ה"ו). ולכן אסור לומר לגוי להרכיב לו מהטעם "לפני עיור לא תתן מכשול". כ"כ משנה למלך.

מ"מ רוב הראשונים חולקין ע"ז ופסקו דאין בן נוח מוזהר על הרכבה והרבעה (תוס' והריטב"א והרא"ש וטור ורי"ו ותוס' שאנץ ור"י

סעיף ג: מותר לזרוע זרעים עם זרע אילן

סעיף ג: א. מותר לזרוע זרעים וזרע אילן כאחד. וכן מותר לערב זרעי אילנות

ולזרעם כאחד, שאין לך כלאים באילנות אלא הרכבה בלבד (דזרעי אילן אינן קרוים

זרעים לענין כלאים – ירושלמי) [רמב"ם כלאים א, ו], **ב. בין אילן בירק, בין ירק באילן,**
בין ירק בירק שאינו מינו (רמב"ם כלאים א, ה), **ג. ואפילו עץ סרק על עץ מאכל או עץ**
מאכל על עץ סרק (הגל אסור) (רמב"ם כלאים א, ו).

❖ שורשי הלכה

א. קידושין (לט.): אמר שמואל "בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים", מה בהמתך בהרבעה אף שדך (אילנות רק) בהרכבה. ותוספתא (כלאים א, טו) – וזורעים זרעים וזרעוני אילן כאחד. כ"פ הרמב"ם (שם א, ה) והרא"ש.

הדין בחו"ל

טור: לא אסרה תורה בחוצה לארץ אלא הרכבת אילן באילן (בין אילן בירק בין ירק באילן בין ירק בירק). ב"י – נראה מדבריו דבארץ ישראל אסור לערב זרעי אילנות עם זרעי שדה ולזרען יחד. ולא דק שהרי דרשה שמואל דאף שדך בהרכבה בארץ ישראל מיירי ואפילו, הכי לא אסר אלא הרכבה דווקא (אבל זרעי אילנות עם זרעים יחד מותר אף בארץ ישראל). והש"ך (ב) – בארץ ישראל אסור גם בזרעים.

ב. כלאים (א, ז): אין מביאין אילן באילן ירק בירק ולא אילן בירק ולא ירק באילן ר' יהודה מתיר ירק באילן. וכתב הרא"ש (סי' ב) – הרכבת האילן הוא המרכיב יחור של אילן זה לאילן אחר

כדתנן אין מביאין אילן באילן ירק בירק ולא אילן בירק ולא ירק באילן. וכן כתב הרמב"ם.

ג. עץ סרק על עץ מאכל

ירושלמי (כלאים א, ז): תני מניין שאין מרכיבין עץ סרק על גבי עץ מאכל ולא עץ מאכל על גבי עץ מאכל. סרק על סרק האם מותר?

הר"ש – משמע דעץ סרק אעץ סרק לא אסיר מדלא תני ליה. ושמא היינו טעמא כיון דעץ סרק נינהו אפילו מין בשאינו מינו כחד מינא חשיב. ויש שגורסים: שאין מרכיבין אילן סרק על עץ סרק ועל עץ מאכל.

אבל הרא"ש – כתב גרסה ראשונה (שמשמע שמותר). כ"מ מהרמב"ם – כאן לא אסר סרק ע"ג סרק.

מ"מ ממה שכתב לקמן סרק על גבי סרק והוא מינו מותר משמע דבשאינו מינו אסור.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "זרעים וזרע אילן"

דרך אמונה: ואין בזה משום הרכבה כיון שמאליו מתחברין אחר כך.

האם גם בארץ ישראל מותר

• ב"י בדעת הטור – בארץ ישראל אסור.

י"ד – רצ"ה

הרכבה אלא בשני המינים מגודלים למעלה מהקרקע או לכל הפחות שעתידיים שניהם לעלות מהקרקע, מה שאין כן הכא שהחיטה הזאת כלה ובלה בארץ רק גורמת שתשרש השושנה, איני אומר בזה לא היתר ולא איסור והמחמיר תע"ב.

"וכן מותר לערב זרע אילנות"

חזו"א (כלאים סי' ג' סק"א): בזה גם הראב"ד מודה דמותר אפי' מדרבנן, דלא אתי להתחלף כלל בכלאי זרעים, ואף על פי שמתאחזין וגדל מהן אילן ממין מורכב אפ"ה מותר. וכן בזרעים וזרע אילן למאי דקי"ל דמותר.

וכ"ש דמותר ליטע אילן בצד אילן ואפי' בצד גפן וכן מותר לזרוע כל מיני זרעים אצל אילנות כנ"ל חוץ מן הגפן.

"עץ סרק על עץ"

ש"ך (ג): משמע הא ע"ג סרק אפילו שאינו מינו שרי וכדלקמן סעיף ו' בהג"ה.

כ"כ הש"ך (ב) – דנהי דמשום הרכבת אילן ליכא איסורא דכלאי זרעים מיהא איכא, כ"כ הב"ח ועוד פוסקים.

• והב"י – אף בארץ ישראל מותר. כ"פ דרך אמונה.

והט"ז (ב): באמת זו מחלוקת הרמב"ם והראב"ד:

שהרמב"ם (פ"א כ') – מותר לזרוע זרעים וזרע אילן כאחד (ומירי בארץ ישאל).

וכתב הראב"ד ע"ז – דלא מחזור, והוכיח מירושלמי שזרעים עם האילן אסור (אף בארץ ישראל). א"כ הטור ס"ל כהראב"ד דמחמיר.

"בין אילן בירק"

פת"ש (א) בשם בתשובת חתם סופר (סי' רפ"ז): יש הנוהגים היתר בנטיעת ענפי אהל ושושנים וכדומה ע"י שעושים סדק בשולי הענף ההוא ותוחבין בו חיטה ונוטעים בארץ וע"י החיטה משרישים הענפים בקרקע. והשיב – לא בריר לי היתרא אבל מ"מ אין בידי למחות לאחרים. ונלע"ד דלא שייך

סעיף ד: איסור הרכבה תחת הקרקע

סעיף ד: א. יש איסור הרכבה אפילו תחת הקרקע, כגון: זמורת הגפן שהבריכה

תחת הקרקע, אסור לזרוע עליה ירק, אלא אם כן יש על גבה עפר ג' טפחים. ואפילו הבריכה בתוך דלעת שיבשה, או בתוך סילון של חרס, מפני שנשרש בה והוא ליה מרכיב ירק באילן. ואם היה על גבה פחות מזה, אסור לזרוע על גבה ומותר לזרוע בצדה

[רמב"ם כלאים ו, ז].

אבל הבריכה בסלע קשה, אפילו אין עליה עפר אלא ג' אצבעות, מותר להביא זרע

עליה [רמב"ם כלאים ו, ח].

ב. בד"א, כשאין עיקר הגפן נראה. אבל אם נראה, צריך להרחיק ששה טפחים לכל רוח ואח"כ זורע, כמו שמרחק מכל גפן יחידית שלא הוברכה [רמב"ם כלאים ו, ח].

❖ שורשי הלכה

א. כלאים (ז, א): המבריק את הגפן בארץ

(שמכופף זמורת הגפן וטומנת תחת קרקע שתצמח גפן חדשה). אם אין עפר על גבה שלשה טפחים לא יביא זרע עליה (שפחות מג' טפחים השורשים נכנסים לגוף הזמורה והוי כלאים) אפילו הבריקה בדלעת (יבשה) או בסילון (צינור, כיון שהשורשים חודרים בתוכם – ירושלמי).

הבריקה בסלע אף על פי שאין עפר על גבה אלא שלש אצבעות מותר להביא זרע עליה (שהזרעים לא חודרים לתוכה).

ירושלמי (כלאים ז, א): לא יביא זרע עליה – הא מן הצד מותר.

ב. ירושלמי (כלאים ז, א): בד"א, כשאין עיקר הגפן נראה. אבל אם נראה, צריך להרחיק ששה טפחים לכל רוח ואח"כ זורע, כמו שמרחק מכל גפן יחידית שלא הוברכה. כ"פ הרמב"ם.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "בתוך הדלעת"

ט"ז (ג): פירוש בתוך דלעת יבשה שנתרוקן בפנים או בתוך סילון של חרס אפ"ה אסור משום דזרעים מפלשים עד הגפן, אבל בתוך הסלע קשה לא. כן פירש הר"ש.

חזו"א (ב, ז) – שאם אינה יבשה אף על פי שתלשה מהקרקע יש בו איסור משום הרכבת אילן בירק.

"אבל הבריקה בסלע קשה"

רדב"ז: אבל אבן רכה המתפרכת הרי היא כחרס שיש בו איסור כלאיים.

"מותר לזרוע בצדה"

רבנו גרשום (ב"ב י"ט): אפילו בסמוך ממש ואין לחוש משום כלאי הכרם, ולא משום הרכבה דהשורשים אין הולכין לצדדין אלא כנגדן.

וכתב ביראים (מצוה שפ"ט) – דזה דווקא בחיטה דלא ינקא אלא כנגדה אבל שאר זרעים צריך להרחיק גם מהצדדין.

דרך אמונה – ולא נראה כן מסתימת הפוסקים שלא הזכירו חיטה רק זרעים.

ש"ך (ה): מ"מ טוב להיזהר לכתחילה שלא לזרוע תוך ג' טפחים לאילן, כ"ד התוס' והר"ן.

ב. "שאיין עיקר הגפן נראה"

דרך אמונה: היינו שהכניס כל הגפן באדמה ואין נראה ממנו כלום בחוץ אבל אם נראה קצת ממנו בחוץ במקום שהבריק צריך להרחיק ממנו כמו מכל גפן יחידית ו' טפחים לכל רוח.

סעיף ב: שורשי הירק שנכנסים לשורשי האילן

סעיף ה: א. ודווקא בכהאי גוונא שנקרא עליו שם אילן קודם שהכריכה. אבל

מותר לזרוע אצל האילן, אף על פי ששורשי הירק נכנסים בתוך שורשי האילן, כיון שאין על השורשים שם אילן.

ב. ואפילו במבריק, דווקא בזמורת הגפן מפני שהיא רכה ושורשי הזרעים נכנסים בה. אבל המבריק ענף מאילן אחד, מותר לזרוע על גביו אפילו אין עליו עפר שלש אצבעות.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ב. ירושלמי: מבאר שלעולם משום הרכבה,

ושאני גפן דרכיך ונכנסים שורשי הזרעים לתוכו אבל שאר אילנות קשים הם ואין נכנסין לתוכו.

כ"כ הטור בשם הרא"ש: דווקא בזמורות גפן מפני שהיא רכה ושורשי הזרעים נכנסין בה אבל המבריק ענף מאילן אחר מותר לזרוע על גביו אפי' אין עליו עפר ג' אצבעות.

א. הרא"ש: מותר לזרוע אצל האילן, אף על פי ששורשי הירק נכנסים בתוך שורשי האילן, כיון שאין על השורשים שם אילן, והביא ראיה מגפן יחידית שעבודתה ו"ט אף על פי שהשורשים מתפשטים חוץ לששה, ואמרינן היה גדר בינתיים זה סומך לגדר מכאן וזה סומך לגדר מכאן.

סעיף ו: כלאים באילנות הדומים זה לזה

סעיף ו: א. יש באילנות (לעניין הרכבה) דומים זה לזה בעלין או בפירות, ואף על פי כן

הואיל והם שני מינים – הרי אלו כלאים.

כיצד, התפוח עם החזרד (פירוש מין תפוח יערי תרגום "וכפתור" וחזזור) הפרסקין (פירוש פירסק"י בלע"ז) עם השקדים, השזפין (פי' הרכיב זיתים על רימון, שהם פרי דומה לזית, יוצא מהם שזפין) עם הרימון, אף על פי שדומים זה לזה – כלאים זה בזה.

אבל האגסים (פי' פיר"י בלע"ז) עם הקרוסטומלין (פי' מין אגסים) והפרישן (פי' קודוציו) (הם חבושים שלנו) עם העוזרדין (פי' סורבוליי) – אינם כלאים זה בזה (כלאים ג, ד).

ב. הגה: וכן מותר להרכיב מין א', אפילו שחורות כלבנות ודקות בגסות, אף על פי שיש לו

סס לווי (כל בו וב"ח בשם א"ח).

ג. וכן סרק על גבי סרק, שרי, אף ע"פ שאינו מינו (כן משמע מהטור). ומ"מ הואיל ואין רוב העולם מכירין רוב המינין, טוב ליזהר מכולן (ב"י בשם סמ"ק).

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. ירושלמי (כלאים א, ד): מתני' ובאילן האגסין והקרוסטמלין והפרישים והעזרדי' – אינן כלאים זה בזה. התפוח והחזר הפרסקין והשקדין השיזפין והרימין אף על פי שדומין זה לזה – כלאים זה בזה.

ב. אורחות חיים (הל' כלאים סי' כ אות א): מותר להרכיב אילנות מין במינו אפילו שחורות בלבנות ודקות בגסות אף על פי שיש להם שם לווי. כ"פ כלבו.

ג. טור: סרק על גבי סרק מאכל על גבי מאכל והוא מינו מותר. ופירש ד"מ (א) – "והוא מינו" קאי רק עץ מאכל, אבל בסרק על גבי סרק אף שאינו מינו מותר, דמיני סרק אין לחלק וכן דעת הרא"ש (סי' ג).

מו"ק: כל הנך דתנן התם דאינם כלאים זה בזה ומינים אחרים שאף על פי שדומין זה בזה כלאים זה בזה, ולפי שאין המון העולם מכירים רוב המינים טוב ליזהר מכולם.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "דומים זל"ז בעלים או בפירות"

לפי הרמב"ם (הלכה ו) אף על פי שהעלין והפרי דומים זה לזה אם טעם פרי זה רחוק מטעם פרי זה ביותר הוי כלאים. כ"פ חזו"א.

לימון, אתרוג, תפוז ואשכולית
האם כלאים זה בזה?

דרך אמונה: יש להסתפק בהן אם הן מין אחד מצד השתוותן בכמה דברים, לכן אסור להרכיב יחור של אתרוג המורכב בלימון, בסדן לימון.

מיהו אם אחר ההרכבה הפירות והעלים שוים לאחר המרכיבים מותר להרכיב עמו. ותפוז יערי חושש נראה שהוא מין א' עם התפוז.

חזו"א (ג' סק"ה): שקדים המרים עם המתוקים אינן כלאים זה בזה ומותר להרכיבן זה על זה.

ג. "סרק על גבי סרק"

פת"ש (ג): בתשובת (ח"ס ס"ס רפ"ז) - דלהך דעה שרי אפילו אם הם עצי ריח משונים בריחם זה מזה. אך שומר נפשו ירחק מזה ויחוש לאידך גירסא בירושלמי דגם אילני סרק לא יבריכם זע"ז.

סעיף ז: איסור לקיים כלאים

סעיף ז: א. אסור לקיים המורכב כלאים, אבל הפרי היוצא ממנו, מותר, **ב.** ואפילו

לזה שעבר והרכיבו. **ג.** ומותר ליקח ענף מהמורכב ולנטעו במקום אחר [רמב"ם כלאים א,

[ז].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. כלאים (ח, א): כלאי הכרם אסורין

מלזרוע (דכתיב: 'לא תזרע כרמך כלאים') ומלקיים ואסורין בהנאה (דכתיב 'פן תוקד' ודרשו חז"ל 'תקדש' תוקד אש, מלמד שטעונים שריפה).

כלאי זרעים אסורים מלזרוע (דכתיב 'שדך לא תזרע כלאים') ומלקיים, ומותרין באכילה (פירות הכלאים מותר באכילה וכ"ש בהנאה).

הרא"ש (כלאים סי' ג): מכאן שאין לך בכלאים שיאסר הפרי אלא כלאי הכרם.

כ"פ הרמב"ם והסמ"ג.

ב"י – וטעמם לפי שמדמים הרכבת אילן באילן לכלאי זרעים שהן מותרים באכילה. וכ"ה בחולין (קט"ו): דילפינן מקרא דמדאסר רחמנא כלאי בהמה להקריב לגבוה מכלל דלהדיוט שריא וכלאי זרעים והרכבה איתקשו לכלאי בהמה.

ב. רמב"ם (כלאים א, ז): מותרין באכילה ואפילו לזה שעבר וזרען .

ג. ירושלמי (כלאים א, ד): תני גוי שהרכיב אגוז על גבי פרסק אף על פי שאין ישראל רשאי לעשות כן נוטל ממנו יחור והולך

ונוטע במקום אחר. כ"פ רמב"ם והרא"ש.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "אסור לקיים"

פת"ש (ד) בשם בתשובת חתם סופר (רפ"ח): שאלו חכמי דיהודאי הדרים במדינת הגר על מנהג שקונים כרמים מערביים ובתוכם אילנות נטועים שקדים ואפרסקין, ומקיימין אותן. והרי בשו"ע אסר?

תשובה: בתוס' (ע"ז סד.) מבואר שלא אסרו בקיום בלי מעשה אפילו בארץ ישראל. ולרמב"ם בחו"למיהת שרי.

ואולי על זה סמכו חכמי דיהודאי שנהגו ע"פ מנהג אבותיהם. מ"מ לכתחילה טוב שישתתף ערבי בפירות באופן שלא יניח הערבי שיעקור ישראל הפירות וממילא שריא הפירות אח"כ. וסיום דבריו אינם מובנים לענ"ד וצריכים עיון.

אבל ברכ"י – אם קנה אילן מגוי ונודע לו שהוא מורכב אסור לקיימו. וכ"כ בעיקרי דינים אות י"ד. כ"כ חזו"א (סי' ב' סק"א) – אין הדברים מספיקין להתיר.

כ' בדרך אמונה (מא) – כ"ש שאסור לנכשו ולהשקותו. והרא"ש נסתפק אם מנכשו

י"ד – רצ"ה

ג. "מותר ליקח ענף מהמורכב"

חזו"א: אבל לעקור אילן שלם מורכב ולנוטעו במקום אחר לוקה מהתרה.

הרכבה הפירות הדר

דרך אמונה: התפוז היערי, החושש מין א' עם התפוז.

ומשקהו אם יש בזה איסור מה"ת, ודעתו נוטה שמה"ת אין בזה איסור שאין מרכיב אחר מרכיב, אבל מדרבנן בודאי אסור ואפי' בחו"ל נראה שאסור לקיים אפי' בלא מעשה.

חזו"א (ב, ק"ט): המרכיב באיסור שנתחייב לעוקרו ומכרו לגוי חייב לפדותו ולעוקרו.

כלאי הכרם

סימן רצו: דיני כלאי הכרם, ובו סט סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

סעיף א: הזורע שני מיני תבואה עם חרצן	25
סעיף ב: לזרוע שאר מיני זרעים בכרם	28
סעיף ג: לזרוע ירקות או תבואה בצד הכרם	29
סעיף ד: המקיים כלאיים בכרם, לקדש דבר שאינו שלו	31
סעיף ה: הרואה כלאים בשדה חבירו	32
סעיף ו: האנס שזרע בכרם חבירו	33
סעיף ז: רוח שעקרה ענפי הכרם על התבואה	34
סעיף ח: כשיצא האנס יקצור מיד	35
סעיף ט: מאמתי תבואה וענבים מתקדשים	36
סעיף י: כרם שלא הגיעל כפול הלבן	37
סעיף יא: לקט הזרע מהכרם קודם שהשריש	38
סעיף יב: גפן שיבשו עליו, הזורע בעציץ המונח בכרם	39
סעיף יג: היה עובר בכרם ונפלו ממנו זרעים	40
סעיף יד: כשאין דרך בנ"א לזורעה, מיני דשאים שעולים מעצמן	42
סעיף טו: מתי נקרא אילן ומתי ירק	45
סעיף טז: כשאגיע אלקטנו, כשאחזור אלקטנו	46
סעיף יז: אסור להעביר עציץ נקוב עם זרעים בכרם	46
סעיף יח: בצל שנטעו בכרם ואח"כ נעקר הכרם	48
סעיפים יט, כ: מקדש בכרם 16 אמה לכל רוח	48
סעיף כא: הזורע לצד הכרם אוסר שתי שורות	51
סעיף כב: כרם שהיא ילדה	52
סעיף כג: שתי גנות זה כל על גב זה	53
סעיפים כ"ד, כה: היתה זרועה ירק ורועה	55
לנטוע גפנים	55
סעיף כו: המבריך ג' גפנים ועיקריהם נראים	56
סעיף כז: הזורע תחת ענפי הגפן. דין אפיפירות	57
סעיף כח: הזורע תחת מותר האפיפירות	59
סעיף כט: תחת קנים היוצאים מן הערים	59
סעיף ל: פתח היוצא מהערים או דלית	60
סעיף לא: לזרוע בצד הכרם	61
סעיף לב: מתי נקרא כרם	61
סעיף לג: ג' שורות שיש בניהם פחות מד"א	63
סעיף לד: ג' שורות בין שורה לשורה ח"א	63
סעיף לה: שורת גפנים שלו קרוב לשורת גפנים של חבירו	65
סעיף לו: שורה אחת בארץ ושורה אחת במדרגה	65
סעיף לז: שתיים כנג שתיים ואחת יוצאת זנב	66
סעיף לח: כרם שחרב	67

י"ד - רצו

סעיף לט: כרם שאינו נטוע שורות אלא מעורב	77	סעיף מז: מחיצת הכרם שנפרצה
68		סעיף מזז: בית שחציו מקורה וגפנים תחת המקורה
סעיף מ-מא: עיקרים מכוונים ונוף לא מכוון	79	סעיף מט: חצר קטנה שנפרצה לגדולה
69		סעיף נ: חריץ שעובר בדרך
סעיף מב: קרחת הכרם	70	סעיף נא: שביל שבין שני כרמים
סעיף מג: מחול הכרם	71	סעיף נב: שומירה
סעיף מד: גדר סביב הכרם פחות מ"ט		סעיף נג: הבית שבכרם
74		סעיף נד: גפן יחידית שבתוך החריץ או בתוך הגט
סעיף ה: גדר או חריץ צ"ל גובה או עומק י"ט	75	סעיף נה: גפן יחידית שמוקפת גדר
76		

סעיף א: הזרע שני מיני תבואה עם חרצן

סעיף א: א. הזרע שני מיני תבואה או שני מיני ירקות (וה"ה אחד תבואה ואחד ירק)

עם זרע הכרם (פירוש חרצן) – הרי זה לוקה שתים, אחת משום שדרך לא תזרע כלאים (ויקרא יט, יט) ואחת משום לא תזרע כרמך כלאים (דברים כב, ט). [רמב"ם כלאים ה, א]. ואינו לוקה משום לא תזרע כרמך כלאים עד שיזרע בא"י (אבל בחו"ל אין איסור אלא מדרבנן) חיטה ושעורה וחרצן במפולת יד [רמב"ם כלאים ה, ב].

ב. וכן אם חיפה אותם בעפר, לוקה. **ג.** וכן אם זרע שני מיני ירק וחרצן, או זרע אחד ירק וזרע אחד מין תבואה וחרצן במפולת יד, הרי זה לוקה (רמב"ם כלאים ה, ב).

ד. ואינו חייב מן התורה אלא על קנבוס ולוף וכיוצא בהם, מזרעים שנגמרים עם תבואת הכרם (פי' באותו הזמן), אבל שאר הזרעים אסור מדבריהם.

ה. וכן אסור מדבריהם לזרוע כלאי הכרם בחוצה לארץ (ודווקא המפולת יד כנ"ל) [רמב"ם כלאים ה, ג].

ו. ואין עודרין עם הגוי בכלאים, אבל עוקרין עמו כדי למעט התיפלה (רמב"ם כלאים ה, ה).

מלזרוע (דכתיב לא תזרע כרמך כלאים) ומלקיים (שהרואה כלאים שצמחו בכרמו צריך

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

כלאים (ה, א): כלאי הכרם אסורין

י"ד - רצו

ג. **✓רמב"ם**: וכן אם זרע שני מיני ירק וחרצן, או זרע אחד ירק וזרע אחד מין תבואה וחרצן במפולת יד, הרי זה לוקה.
ר"י קורקוס – דזריעה כולל כל שני מינין שהם כלאים. כ"כ הרדב"ז.

ד. **מנחות** (טו): קנבוס ולוף אסרה תורה, שאר זרעים מדרבנן הוא דאסירי.
פרש"י: קנבוס – קנבא. לוף – מיני קיטנית. אסרה תורה – בכרם אין זרעם כלה שיש להם שורש, ל"א קנבוס ולוף אסרה תורה דכתיב (דברים כב) כרמך כלאים זרעים הדומין לכרם ובהנך תולין אשכולות כעין ענבים.

הר"ן (בפ' ראשית הגז) – דקנבוס ולוף אסורים לפי שגדלים הרבה ואיכא ערבוביא ועושין אשכולות כגפנים אסורים משום כלאי הכרם.

והט"ז (א) – פירש בכסף משנה דהיינו שאין עושים אלא לג' שנים כדתנן פרק ב' דכלאים כמו שתבואת הכרם אינו מותר עד ג' שנים.

כ"פ הרמב"ם – ואינו חייב מן התורה אלא על קנבוס ולוף וכיוצא בהם, מזרעים שנגמרים עם תבואת הכרם, אבל שאר הזרעים אסור מדבריהם.

ב"י – ומפרש רבינו דדווקא דומה לקנבוס ולוף שנגמרים עם תבואת הכרם, דמדכתיב "כרמך כלאים" משמע

לעוקרם) ואסורין בהנאה (דכתיב 'פן תוקדש' שטעונים שריפה).

כלאי זרעים אסורים מלזרוע (דכתיב 'שדך לא תזרע כלאים') ומלקיים, ומותרין באכילה (שאם עבר וזרעם מותרים באכילה, דלא נאמר בהם אלא איסור זריעה) וכל שכן בהנאה.

א. **חולין** (קלו): אמר רב נחמן בר יצחק: האידנא נהוג עלמא כהני תלת סבי... כר' יאשיה בכלאים, דתניא, רבי יאשיה אומר: לעולם אין חייב עד שיזרע חיטה ושעורה וחרצן במפולת יד.
פרש"י: חיטה שעורה וחרצן – שלשתן יחד.

ב"י: טעמו דס"ל שיהיה כלאיים (שני מיני זרעים) עם כרם (היינו עוד חרצן).
וטעמא משום דמשמע ליה לא תזרע בהדי כרמך כלאים והיינו ודאי להתחייב נמי משום כלאי הכרם דאילו משום כלאי זרעים בלא חרצן נמי חייב.

כ"פ הרמב"ם: לוקה שתיים, אחת משום שדך לא תזרע כלאים (שהרי זרע שני מיני זרעים) ואחת משום לא תזרע כרמך כלאים (שהרי הוסף חרצן). כ"פ שו"ע.

ב"י – זה פשוט ע"פ מה שנתבאר דמשמע לר' יאשיה דה"ק קרא לא תזרע בהדי כרמך כלאים.

ב. **✓כלאים** (כא): תניא – המנכש והמחפה בכלאים – לוקה, רבי עקיבא אומר: אף המקיים.

י"ד - רצו

לא כן היה צריך לכתוב כרמך לא תזרע
כמו שדך לא תזרע. כ"כ הר"ן.
אבל חזו"א כ': אפילו זרע חרצן היום
וחיטה ושעורה למחר כל שלא השרישו
עדיין מקרי בבת אחת. @@@???

ד. **"אלא על הקנבוס"**

חזו"א (סי' א' סק"ט י"ג): מיירי בירקות,
אבל ה' מיני תבואה חייב עליהן
מהתורה, ושאר מיני זרעים מותר אפילו
מדרבנן. כ"ד ר"י קורקוס, רדב"ז
והרש"ס.

וי"א (הר"ן) – דרך בזרעים שאין נאכלין
הזרע רק הגידולין שלהן בזה יש חילוק
בין קנבוס ולוף לשאר זרעים, אבל
בירקות וקטניות וזרעים הנאכלין לאדם
כולן לוקין עליהן מהתורה.

"שנמרים עם תבואת הכרם"

■ כסף משנה – פירוש, דקנבוס ולוף אין
עושין אלא לג' שנים וגם הכרם יוצא
מידי ערלה וראוי לאכילה אחר ג' שנים
והתורה אסרה זרעים דומיא דכרם.

■ רש"י (טעם שני במנחות ט"ו) – משום
שקנבוס ולוף יש להן אשכולות, שהאוכל
תלוי בראשו דומיא דכרם, וגדלים הרבה
ועושין ערבוביא.

■ רש"י (טעם ראשון במנחות ט"ו) – הטעם
מפני שיש להן שורשים שמתקיימין הרבה
בארץ דומיא דכרם.

דבזרעים הדומים לכרם דווקא הוא
דאסור אבל שאר מיני זרעים אינם
אסורים בכרם מן התורה אלא מדבריהם,
מיהו ה"מ בנאכלים אבל זרעים שאינם
נאכלים מותרים אפילו מדבריהם.

מ"מ תבואה וקטנית וירקות אסורים מן
התורה (אף שאינם דומים לקנבוס). וכ"כ
התוס' (בפ"ב דמנחות) דתבואה של ה'
מינים הוו דאורייתא. כ"כ הר"ן.

ומ"מ נראה שהתוס' והר"ן חולקים על
רבינו בירק.

ה. קידושין (לט:): כלאי הכרם דבארץ

אסורים בהנאה – בחו"ל נמי גזרו בהו
רבנן, כלאי זרעים דבארץ לא אסירי
בהנאה – בחו"ל נמי לא גזרו בהו רבנן.

י. ע"ז (סג:): אין עודרין עם העובד
כוכבים בכלאים, אבל עוקרין עמו, כדי
למעוטי את התיפלה.

פרש"י: אין עודרין – אין חופרין. אבל
עוקרין – להשליכן לאיבוד ואף על גב
דרוצה בקיומן שלא יעקרו מאליהן עד
שיעקרום הוא.

❖ **ענפי הלכה (האחרונים)**

א. **"במפולת יד"**

ר"י קורקוס: היינו שהפיל שלשתן
בפעם א' ונזרעו, כן משמע לשון לא
תזרע כרמך שנזרעו שלשתן יחד, שאם

1.

"אין עורדיין"

חזו"א (שם סק"ח): דין זה הוא בין בכלאי הכרם ובין בכלאי זרעים.

"עם הגוי"

תוס' (ע"ז ס"ד): אסור אפילו בקרקע של הגוי, דכיון דקי"ל אין קנין לגוי בא"י להפקיע מקדושתה נמצא דהישראל עושה

אסור דאורייתא. רדב"ז – ואפילו בחו"ל אסור מדרבנן בכלאי הכרם. חזו"א (סי' ב' סק"ח) – אבל לקיים בכלאי זרעים אפי' ע"י מעשה כגון לעשות גדר לא אסרו אפי' בא"י בקרקע של גוי כיון דאסור מקיים אינו אלא מדרבנן. אבל בכלאי הכרם גם לקיים אסור כיון שהם אסורים בהנאה והרי זה נהנה, ואף בחינם אסור כיון שהגוי מחזיק לו טובה.

סעיף ב: לזרוע שאר מיני זרעים בכרם

סעיף ב: א. אין אסורים משום כלאי הכרם אלא מיני תבואה ומיני ירקות בלבד.

אבל שאר מיני זרעים, מותר לזרעם בכרם. **ב.** ואין צריך לומר שאר אילנות (רמב"ם כלאים ה, ו).

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. כלאים (ה, ז): המקיים קוצים בכרם רבי אליעזר אומר קידש (כיון שבערב הוא מאכל גמלים). וחכמים אומרים לא קידש (כיון שכאן אינו מאכל), אלא דבר שכמוהו מקיימין. האירוס והקיסוס ושושנת המלך וכל מין זרעים אינם כלאים בכרם.

כ"פ הרמב"ם – אין אסורים משום כלאי הכרם אלא מיני תבואה ומיני ירקות בלבד. אבל שאר מיני זרעים, מותר לזרעם בכרם.

ונחלקון מהו "שאר מיני זרעים" שמותרים:

כסף משנה – זרעים שאינם נאכלים מותרים לגמרי, אבל הנאכלים אסורים מדרבנן.

והרדב"ז – כל שאר זרעים מותרים אף שנאכלים (דבירקות דאיכא בהו קנבוס ולוף שהוא דאורייתא גזרו גם על שאר ירקות אבל זרעים דליכא בהו מדאורייתא כלל לא גזרו עליהן).

ב. רמב"ם – ואין צריך לומר שאר אילנות (שזה לכו"ע מותר).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"אבל שאר מיני זרעים מותר"

דרך אמונה: מיני זרעים נקרא לענין זה כל שהזרע הוא הנאכל וכוונת הזרע עליהן.

סעיף ג: לזרוע ירקות או תבואה בצד הכרם

סעיף ג: א. אסור לזרוע ירקות או תבואה בצד הגפנים, או ליטע גפן בצד הירק

או התבואה. ואם עשה כן, אף על פי שאינו לוקה, הרי זה קידש (פירוש נאסר). **ב.** ונאסרו שניהם בהנאה הירק או התבואה והגפנים, ושורפין את שניהם, שנאמר: "פן תקדש המלאה הזרע" (דברים כב, ט).

ג. ואפילו הקש של תבואה והעצים של גפנים האלו – אסורים בהנאה ושורפים אותם, ולא יסיק בהם תנור וכירים, ולא יבשל בהם בעת שריפתן (רמב"ם כלאים ה, ז).

❖ שורשי הלכה

א. עירובין (צג.): כרם הנטוע עד עיקר מחיצה – זורע מעיקר מחיצה ואילך, שאילו אין שם מחיצה מרחיק ארבע אמות וזורע. הרי שאף בצד הכפנים אסור לזרוע.

מה האיסור לזרוע בצד הגפן

חולין (קלו:): נהוג עלמא כרבי יאשיה דאמר אינו חייב עד שיזרע חיטה ושעורה וחרצן במפולת יד.

וקשה: הרי הרבה סוגיות ראינו שאסור לזרוע בצד הגפנים, ולפי ר' יאשיה כאן משמע שאסור ג' מינים רק במפולת יד?

• רא"ש בשם ר"י – בדורות האחרונים חזרו להורות כרבי יאשיה, שאין איסור זריעה בצד הגפנים כלל).

• **✓** והראב"ד – מה שאסור במפולת יד לעניין שחייב מלקות, אבל איסור יש אף בלא מפולת יד (ואף הזורע בצד גפנים אסור).

✓ כ"כ הר"ן – שאע"פ שלא זרען בבת אחת כל היכא דאיכא תרי מינים לבד מהכרם נאסרים הפירות. כסף משנה: אף לראב"ד, בחו"ל מותר, אף על גב דאסיר בהנאה בארץ כיון דלא אסיר ליה אלא מדרבנן.

י"ד - רצו

ושעורה וחרצן במפולת יד, מ"מ איסורא איכא לזרוע גם בצד הגפן ואפי' מין אחד וכן לנטוע גפן בצד התבואה.

מה האיסור (דרך אמונה)

■ **לרמב"ם** – אסורה מתורה אלא שאינו לוקה. ואפי' מין אחד ובלא מפולת יד וכנ"ל, וכ"ש שהפירות נאסרין מהתורה. כ"ד יראים, ראב"ן, ומובא ג"כ בסמ"ג.

■ **דעת הר"י מובא ברא"ש** – בלא מפולת יד או במין אחד אין שום איסור גם מדרבנן ומותר לזרוע ומותרין הפירות. הרא"ש בשם הרמ"ה – מהתורה באמת הכל מותר אבל מדרבנן הכל אסור.

■ **רוב הראשונים** – הפירות אסורין מהתורה גם בלא מפולת יד אבל צריך ב' מינין ובמין אחד גם הפירות מותרין אף מדרבנן (ההשלמה, הרא"ה, הרשב"ץ, וכן הסכים המאירי, כ"ד הרמב"ן והרשב"א, הריטב"א והר"ן).

■ **הראב"ד** – בקנבוס ולוף אסורין הפירות מה"ת אף בלא מפולת יד, אבל צריך ב' מינין אבל בשאר זרעים מותרין. חזו"א: ולהלכה אף שבשו"ע סתם כדברי רבנו דאף מין א' בכרם אסור לזרוע ואסורין הפירות, אפשר דהוי ספיקא דדינא דהא י"א דמותר לזרוע ומותרין הפירות אף מדרבנן, כ"ש בזה"ז שי"א דלא קידשה לע"ל והוי מדרבנן.

ב. **"נאסרו שניהם בהנאה"**

● **רמ"ה** – מודה רבי יאשיה דאם זרע ביני גופני בארץ דאסור אפילו בחד מינא דזרעים אסור, אבל בחו"ל שרי, ואם זרע שני מינים בין הגפנים גזרו ביה רבנן אף בחו"ל דכי צמחי דמי לאיסורא דאורייתא.

● **והרמב"ם** – לענין איסור הפירות אפילו לרבי יאשיה בחד מינא סגי.

ב. **מנחות** (טו:): האי דעביד איסורא (בזריעת כלאי הכרם) קנסוה רבנן (לאסור שניהם בהנאה), האי דלא עביד איסורא לא קנסוה רבנן.

קידושין (נו:): המקדש בכלאי הכרם אינה מקודשת. מנלן? אמר חזקיה, אמר קרא: "פן תקדש", פן תוקד אש (בשריפה).

ג. **פסחים** (כו:): תנו רבנן: תנור שהסיקו בקליפי ערלה או בקשין של כלאי הכרם, חדש – יותץ, ישן – יוצן. כ"פ הרמב"ם ושו"ע.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. **"אע"פ שאינו לוקה"**

ט"ז (ב): אינו לוקה – לפי שאין חייב אלא אם זרע חיטה ושעורה וחרצן במפולת יד, מ"מ הפירות אפילו בחד מינא אסורים.

דרך אמונה – כוונת רבנו לבאר דאע"ג דקי"ל שאין לוקה עד שיזרע חיטה

חזו"א (סי' ג' סקכ"ג): הזורע באיסור נאסר מיד, והזורע בהיתר נאסר כשיוסיף א' ממאתים.

תוס' (קידושין לו:): ואפילו כלאים שגדלו בשדהו של גוי בארץ ישראל אסורין בהנאה. כ"כ רא"ש רמב"ם.
חזו"א – אף בזמן הזה נאסרו כיון שאין קניין לגוי בארץ ישראל.

סעיף ד': המקיים כלאים בכרם, לקדש דבר שאינו שלו

סעיף ד': א. אחד הנוטע ואחד המקיים, כיון שראה כלאים צמחו בכרמו והניחם – הרי זה קידש.

ב. ואין אדם מקדש דבר שאינו שלו. לפיכך המסכך גפנו על גבי תבואתו של חברו, קידש גפנו ולא נתקדשה התבואה. סיכך גפן חברו על תבואתו, קידש תבואתו ולא קידש גפן חברו. סיכך גפן חברו על תבואת חברו, לא קידש אחד מהם. ומפני זה הזורע כרמו בשביעית לא קידשו (לפי שהכל הפקר ואין זה שלו) (רמב"ם כלאים ה, ח).

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. כלאים (ה, ה): הנוטע ירק בכרם או מקיים (שראה שצמחו כלאים בכרם ולא עקר) – הרי זה מקדש (אוסר) ארבעים וחמשה גפנים (מספר גפנים הנמצא תוך 16 אמה סביב הירק).
כ"פ הרמב"ם: אחד הנוטע ואחד המקיים, כיון שראה כלאים צמחו בכרמו והניחם – הרי זה קידש.

אין אדם מקדש דבר שאינו שלו

ב. כלאים (ז, ד): המסכך את גפנו על גבי תבואתו של חברו הרי זה קידש וחייב באחריותו.
✓ רבי יוסי ורבי שמעון אומרים אין אדם מקדש דבר שאינו שלו. אמר רבי יוסי מעשה באחד שזרע את כרמו בשביעית ובא מעשה לפני ר' עקיבא ואמר אין אדם מקדש דבר שאינו שלו (ששביעית הכל הפקר ואינה שלו).
ירושלמי (ז, ג) – טעמו דכתיב (דברים כב ט) "לא תזרע כרמך כלאים" אין לי אלא כרמך.

ירושלמי (שם): הנעבד אית תניי תני

ג. "לא נתקדשה התבואה"

דרך אמונה: ואפי' אם בעל התבואה ידע מזה ואמרו לו גדור, דכיון שמוטל על המזיק לגדור אין אצלו כלאים. ואפי' אם שהה והוסיף אחד ממאתים וגם חכמים לא חייבוהו לגדור, ובעל התבואה מותר להשקות התבואה אף בעוד הגפן מסכך עליה.

"לא קידש אחד מהם"

חזו"א (סי' ג' סקט"ז): ואפשר דכל זה לענין איסור הפירות אבל לענין מלקות דזריעה לוקה אף באינו שלו.

בין שלו בין של אחרים אסור. **✓** אית תניי תני שלו אסור של אחרים מותר. המסכך את גפנו של חבירו ע"ג תבואתו כל עמא מודיי שהאוסר נאסר. כ"פ רמב"ם והשו"ע.

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

א. "ואחד המקיים"

דרך אמונה: אף על גב דלא קי"ל כר"ע דאמר המקיים כלאים לוקה, אלא כרבנן דאינו אלא איסור דרבנן, וחייב לעוקרן מדרבנן, מ"מ אם לא עקרן קידש ונאסרו מהתורה.

סעיף ה: הרואה כלאים בשדה חבירו

סעיף ה: א. הרואה כלאים בכרם חבירו וקיימן, הרי זה הרואה אסור בהנייתה וכל אדם מותרים בהם. ואילו קיימן בעל הכרם היה מקדיש (פירוש אוסר) אותם לכל אדם, כמו שביארנו (רמב"ם כלאים ה, ט).

שקיים ירקות שדה בכרם אסור לו ומותר לכל אדם.

✓ כ"פ הרמב"ם: הרואה כלאים בכרם חבירו וקיימן, הרי זה הרואה אסור בהנייתה וכל אדם מותרים בהם. ואילו קיימן בעל הכרם היה מקדיש (פירוש אוסר) אותם לכל אדם. כ"פ שו"ע.

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

"הרי זה הרואה אסור"

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

ירושלמי (ה, ה): הרואה ירק בכרם ואמר כשאגיע לו אלקטנו מותר כשאחזור אלקטנו אם הוסיף במאתים אסור.

א. (שם): מיירי בפועל בשדה בעל הבית. ובעל הבית שקיים ירקות שדה בכרם אסורין בין לו בין לאחר. פועל

חזו"א (שם סק"ז י"ט): ודווקא שקיימן ע"י מעשה כגון שהשקה אותן אבל בלא מעשה מותר גם לו.

ט"ז (ג): והוא מטעם קנס, וה"ד כשיש לו רשות לעקור מהכרם, ואז דינו כפועל, שאם לא כן לא נאסר עליו.

"וקיימן"

סעיף ו: האנס שזרע בכרם חבירו

סעיף ו: האנס שזרע כלאים בכרם חבירו, אם נשתקעו (נשתכחו) הבעלים אף על פי שלא נתייאשו – הרי זה קידש מן התורה. ואם לא נשתקעו הבעלים, אף על פי שנתייאשו – אינו מקדש אלא מדברי סופרים (רמב"ם כלאים ה, י').

תורה. נתייאשו ולא נשתקעו איסורו מדבריהן ויש קרקע גזולת. א"ר לא אעפ"כ יש ייאוש לקרקע.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"נשתקעו הבעלים"

פירש הרמב"ם (בפירוש המשניות) – משיתחבא בעל הכרם מפחד האנס הרוצה לאנוס אותו.

והר"ש – משישקע וישתכח שם הבעלים מן השדה ונקרא על שם האנס שאז קנהו האנס מהתורה ואף על פי שהבעלים עומד וצווח שלא נתייאש לא מהני ויצא מרשותו מהתורה.

"לא נשתקעו אע"פ שנתייאשו"

❖ שורשי הלכה (המקורות)

כלאים (ז, ו): האנס שזרע את הכרם ויצא מלפניו (פ' שחזרה הקרקע לבעלים) – קוצרו אפילו במועד, עד כמה הוא נותן לפועלים עד שליש יתר מכאן קוצר כדרכו והולך אפילו לאחר המועד. מאימתי הוא נקרא אנס משישקע.

פירוש הר"ש: מאימתי נקרא אנס – שנחשב כשל האנס לאסור (הכרם). משישקע – אף על פי שנאנסה כל זמן שנקראת על שם בעלים שאומר זהו שדה של פלוני, אינו אוסר דבר שאינו שלו, עד שישקע שם של בעלים – ונקראת על שם האנס (ואז כשהאנס זרע בה כלאים נאסרת).

ירושלמי (שם): א"ר אחא נשתקעו (ביד האנס) ולא נתייאשו – איסורו דבר

כסף משנה בשם ס' הבתים – אבל לא נשתקעו ולא נתייאשו אין אוסר כלל. דרך אמונה – ומ"מ לאנס עצמו אסור. ודעת הגר"א בשנו"א – דאפילו נתייאשו ונשתקעו אין האנס אוסר כלל. אבל בחזו"א תמה ע"ז.

הר"ש: דמה"ת קרקע אינה נגזלת ולא מהני אפילו יאוש ורק מדרבנן אסרו גבי כלאים משום דמחזי כזורע בתוך שלו.

סעיף ז: רוח שעקרה ענפי הכרם על התבואה

סעיף ז: הרוח שעקרה פארות הגפן ושלחה אותם על התבואה – יגדור אותם מיד. ואם אירעו אונס ולא סילקן – הרי אלו מותרים ולא נתקדשו (רמב"ם כלאים ה, יא).

כסף משנה: פירוש שיחתוך ויקצצם מיד. האם מהני להחזירם למקומם? הר"ש והרא"ש: לא מהני להחזירם אלא שצריך לחתכם מיד מפני מראית העין. והרמב"ם (פירוש המשניות) – ירימם ויסירם מיד.

דרך אמונה: וכ"ז אם הרוח כפף את הגפן אבל אם הרוח כפף את התבואה או הירק תחת הגפן לכ"ע סגי שיחזיר לצד השני (כלאים ז, ז). רא"ש – אם לא החזיר ג"כ אינו מקדש, דתבואה נוטה קילא מגפן נוטה כיון שאין עיקר התבואה תחת הגפן רק ענפי התבואה.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ירושלמי (ז, הלכה ה): הרוח שעילעלה את הגפנים על גבי תבואה יגדור מיד ואם אירעו אונס מותר. פירש פני משה: הרוח שעילעלה – שסערה רוח סערה תרגומו רוח עלעלא ושיבר ענפי הגפנים (נפשחו קצת ועדיין מחוברין) והפילן ע"ג התבואה. יגדור מיד – מלשון גודר בתמרים. כלומר ילקט ויסלק אותן ואם אירע אונס ולא סילקן מותר ואינן מתקדשין.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"יגדור מיד"

סעיף זז: כשיצא האנס יקצור מיד

סעיף זז: א. אנס שזרע את הכרם – כשיצא האנס יקצור הזרע מיד, ואפילו בחולו

של מועד. ואם לא מצא פועלים – יוסיף להם עד שליש בשכרן. בקשו ממנו יותר, או שלא מצא פועלים – הרי זה מבקש בנחת וקוצר.

ב. ואם נשתהה הזרע עד שיגיע לעונה שמקדש – הרי זה קידש ויאסרו שניהם (רמב"ם ככלאים ה, יב).

❖ שורשי הלכה

חד אמר שליש לשכר. וחד אמר אמר שליש לדמים כלומר שליש מה ששווה כל הזרע.

✓ **ופסק הרב"ם** לקולא עד שליש לשכר.

ב. רמב"ם: ואם נשתהה הזרע עד שיגיע לעונה שמקדש – הרי זה קידש ויאסרו שניהם. כ"פ שו"ע.

רדב"ז – וא"ת מ"ש מהך דלעיל דאם אירעו אונס ולא סלקן מותרין ולא נתקדשו? וי"ל דהתם הוי אונס גמור דמאי הוה ליה למעבד אבל הכא לאו אונס גמור הוא שאם לא ימצא בארבעה ישכור בחמשה.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"עד שליש בשכרן"

רמב"ם (פ' המשניות): היינו שליש מלגיו כגון אם היה שכרן ג' פשיטין בכל יום יתן להן ד' פשיטין אבל יותר מזה אינו מחויב.

א. כלאים (ז, ו): האנס שזרע את הכרם

ויצא מלפניו (פ' שחזרה הקרקע לבעלים) – קוצרו אפילו במועד עד כמה הוא נותן לפועלים עד שליש יתר מכאן קוצר כדרכו והולך אפילו לאחר המועד. מאימתי הוא נקרא אנס משישקע.

הרא"ש: התירו לו לקצרה במועד, אף על פי שאינו דבר האבד שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, מפני מראית העין התירו לקצרה שלא יהא נראה כמקיים כלאים.

ונ"ל דמירי שלא יוסיף מאתים במועד דאי לאו הכי הוי דבר האבד. דאע"ג דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, כיון שחזרה לבעלים אם הוסיפה מאתים לפניו קידש, דלא גרע מ' לכשאחזור אלקטנו' או 'סיערתו הרוח'.

עד שליש

(שם): רב הונא ורב ששת.

"מבקש בנחת וקוצר"**ב. "נשתתה הזרע... ה"ז קידש"**

דרך אמונה: ואפשר דצ"ל מבקש וקוצר בנחת, והיינו שלא נפטר מבקשת פועלים ואף שלא מצא ביום ראשון חייב לבקש בכל יום.

דרך אמונה: דהיינו שנשתתה בפשיעה שלא שכר פועלים או שיכול בעצמו לקצור ולא קצר.

סעיף ט: מאמתי תבואה וענבים מתקדשים**סעיף ט: מאימתי תבואה או ירק מתקדשים – שישרישו. וענבים, משיעשו כפול**

הלבן (רמב"ם כלאים ה, יג).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

כלאים (ז, יז): מאימתי תבואה מתקדשת (תבואה שנזרעה בכרם מתי נאסרת) משתשריש (שעה שתשלח שורשים. וירושלמי משתגיע לשליש בישולה). וענבים משיעשו כפול הלבן.

תבואה שיבשה כל צרכה (ונטע בצידה כרם) וענבים שבשלו כל צרכן (וזרע בצידה תבואה) אין מתקדשות (דכתיב "פת תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם" תבואה שיבשה אינה נקראת מלאה זרע אלא דגן. וכן ענבים שבשלו כל צרכן אינם נקראים עוד תבואת הכרם אלא ענבים).

הביאור לפי הרמב"ם: שאיסור בכלאי הכרם הוא משעה שהתבואה והענבים הגיעו לעונה מסוימת הנקרא עונת הקידוש. בתבואה משתשריש, ובכרם

כשגיע לפול הלבן. אבל אם אחד הגיע לעונת הקידוש והשני לא – לא נאסרו. שיטת הר"ש: ע"פ פירש ארץ חמדה הן בכרם והן בתבואה ישנם ג' זמנים שהם הם מתקדשים:

בכרם: א. משישריש החרצן – כאשר זורע חרצן באיסור (זרוע מעיקרא. ב). משייעשו כפול הלבן – כשזרעו בכרם נטוע כבר, אין הענבים נאסרים עד שיגיע לפול הלבן. ג). כשהוסיף בכרם אחד ממאתים – אם זרעו בכרם אחר הגיעו לכפול הלבן, כשיוסיפו הענבים א' ממאתים נאסרו הענבים.

גם בתבואה יש ג' זמנים: א). משתשריש ב). משתביא שליש. ג). כשתוסיף א' למאתיים.

לשיטת הר"ש אין הענבים התבואה תלויים זה בזה לעניין קידוש, שאותו

שהגיע לענות הקידוש נאסר ולא השני, אין בכלל כלאים. אלא אם כן השני לא השריש כלל שאז

סעיף י: כרם שלא הגיע לכפול הלבן

סעיף י: א. כרם שלא הגיעו ענביו להיות כפול הלבן אלא עדיין הם בוסר, וזרע בתוכו ירק או תבואה, והשרישו, ה"ז לא קידש. **ב.** ואעפ"כ קונסין אותו ואוסרין הזרע, אבל הבוסר מותר. ואם עקר הזרע קודם שיעשו הענבים כפול הלבן, הרי זה מותר בהנאה. **ג.** מקצתן נעשו כפול הלבן ומקצתן לא נעשו, את שנעשו נתקדשו, ואת שלא (נעשו), מותרים [רמב"ם כלאים ה, יד].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. תוספתא (כלאים ד הלכה יב): תבואה שהשרישה הרי זו אסורה ומקדשת ומתקדשת. גפנים שהשרישו הרי אילו אסורין ומקדשין. אבל אין מתקדשין עד שייעשו כפול הלבן.

ג. מקצתן עשו כפול הלבן ומקצתן לא עשו, את שעשו כפול הלבן אסורין ואת שלא עשו כפול הלבן מותרין. כ"פ הרמב"ם.

ב. רמב"ם: ואעפ"כ קונסין אותו ואוסרין הזרע, אבל הבוסר מותר.

(חזו"א: פירוש – אף על גב דמן הדין הזורע בכרם קודם שיגיעו הענבים לכפול הלבן מותרים הזרעים, מ"מ קנסו חכמים ואסרו את הזרעים, ומיהו את הכרם לא אסרו).

רמב"ם: ואם עקר הזרע קודם שיעשו הענבים כפול הלבן הרי זה מותר בהנאה. כסף משנה – כלומר: אוסרים בהנאה הזרעים אף על פי שעדיין לא הגיעו לכפול הלבן, והיינו בשלא עקרו מאחר שעתידין להיות כפול הלבן, אבל אם עקרו נחתין להו דרגא ולא אסרינן להו (הזרעים) באכילה. ומ"מ זו איני יודע מנין לז?

והגר"א – (מייירי בהיתר הבוסר). פרושי קמפרש כיצד הבוסר מותר שאם עקר הזרע קודם שיעשו הענבים כפול הלבן ה"ז הבוסר מותר וכן אם ליקט הענבים כשהוא בוסר הרי הענבים מותרות.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ג. "כרם שלא הגיע"

הזרע מדאורייתא ונפק"מ אם זרע גוי דלפ"ד רבנו שהוא משום קנס אם זרע גוי לא שייך לקנוס ומותר גם הזרע, אבל לפ"ד הר"ש דמדינא אסור גם בזרע גוי אסור.

אבל הבוסר מותר – דכיון שנטעו בהיתר לא גזרו עליו. וכתב הראב"ד דמותר בהנאה משמע מדבריו דבאכילה אסור, ודעת הגר"א דמדינא אסור באכילה.

ואת שלא נעשו מותרין – והזרעים נאסרין משום מקצתן שהביאו וכן הזמורות נאסרין משום מקצתן שהביאו אם הוא באותו הגפן.

דרך אמונה: רבנו בא כאן להוסיף על ההלכה הקודמת דאע"ג דמן הדין הזרע בכרם קודם שיגיעו הענבים לכפול הלבן מותרים הזרעים, מ"מ קנסו חכמים ואסרו את הזרעים אף אם עקרום קודם שהגיעו הענבים לכפול ומיהו את הכרם לא אסרו. ואם נטע גפן בין החטים כיון שנזרעו הזרעים בהיתר לא קנסו לאסור את הזרעים (חזו"א).

"קונסין אותו"

דרך אמונה: מדרבנן משום שעשה איסור בזריעתו, ולפי דעת הר"ש אסור

סעיף יא: לקט הזרע מהכרם קודם שהשריש

סעיף יא: ענבים שנעשו כפול הלבן וזרע בצדן תבואה או מיני ירקות ולקט הזרע

קודם שישריש – הרי זה מותר בהנאה. ואם השריש – אסור (רמב"ם כלאים ה, טו).

חזו"א (שם סקכ"ג): ה"ה שמותר באכילה דכיון שעדיין לא השרישו כמאן דמנחי בכדא דמו ולא קנסו כלל, וכמ"ש הראב"ד (שראב"ד אינו אלא מפרש, וכן נוטה דעת הר"י קורקוס). וגם הגר"א מודה דכאן מותר גם באכילה כיון שלא השריש.

"ואם השריש אסור"

דרך אמונה: בין התבואה ובין

❖ שורשי הלכה (המקורות)

כלאים (ו, ז): מאימתי תבואה מתקדשת, משתשריש.

רמב"ם: ואם לקט הזרע קודם שישריש הרי זה מותר בהנאה ואם השריש אסור. והראב"ד: מותר בהנאה – אף האכילה מותר. וכסף משנה – אינו מוכח.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"הרי זה מותר בהנאה"

שיעשו הענבים כפול הלבן ה"ז הבוסר מותר, וכן אם ליקט הענבים כשהוא בוסר הרי הענבים מותרות (הגר"א וחזו"א, וכן הסכים הר"י קורקוס, ודלא ככ"מ ורדב"ז).

הענבים אסורים בהנאה, מיהו הזרעים נאסרין מיד אבל הענבים אין נאסרין עד שיוסיפו אחד ממאתים (חזו"א). ואם עקר הזרע – פרושי קמפרש: כיצד הבוסר מותר שאם עקר הזרע קודם

סעיף יב: גפן שיבשו עליו, הזורע בעציץ המונח בכרם

סעיף יב: א. גפן שיבשו העלים שלה ונפלו כדרך שתיבש הגפן בימי הקור – אסור לזרוע בצידה ירק או תבואה, ואם זרע לא קידש.

ב. וכן הזורע בעציץ שאינו נקוב המונח בכרם – לא קידש, ומכין אותו מכת מרדות. אבל עציץ נקוב, הרי הוא כארץ (וחיובו מהתורה) (רמב"ם כלאים ה, טז).

❖ שורשי הלכה

מפני דאית אתרין שנושרים הגפנים העלין שלהן אפי' בקיץ ואעפ"כ אינם יבשים.

ראב"ד – מכל זה שמעינן שאם יבשה לגמרי אינו אסור כלל. כ"כ כסף משנה בשם הרמב"ם.

ופסק הרמב"ם – גפן שיבשו העלים שלה ונפלו כדרך שתיבש הגפן בימי הקור – אסור לזרוע בצדה ירק או תבואה, ואם זרע לא קידש. כ"פ שו"ע.

ב. כלאים (ז, ח): עציץ נקוב (המונח בכרם וזרעו בו תבואה או ירק) – מקדש בכרם, ושאינו נקוב אינו מקדש (מ"מ אסור מדרגן – רמב"ם) ור"ש אומר זה וזה אוסרין (לכתחילה) ולא מקדשין (בדיעבד דס"ל

א. כלאים (ז, ב): גפן שיבשה (שנשרו עליה בתחילת החורף ונראית יבשה) – אסורה (אסור לזרוע סמוך לה ו' טפחים משום מראית עין) ואינה מקדשת (אם עבר זרע סמוך לה).

ובירושלמי (שם): ניהא בסיתוא אבל בקייטא. אית אתרין דמתרן טרפיהן אפילו בקייטא.

פירש פני משה: ניהא בסיתוא – דאסור לכתחילה לזרוע בצד גפן שיבשה לפי שנראה כיבשה אבל אינה יבשה שמחמת הקור הוא שנושרין העלין, אבל בקייטא (קייץ) מאי איכא למימר? וקאמר דה"ט

י"ד - רצו

דרך אמונה: בימי הקור – שהעלין נושרין ונראית כיבשה ואח"כ בקיץ חוזרת וצומחת. ירושלמי (שם) – וכן אם יבשה בימות החמה שלפעמים גם בימות החמה מתייבשת ונושרין עליה ועדיין אינה יבשה לגמרי. ראב"ד – אבל אם יבשה לגמרי מותר לזרוע אצלה. והר"ש – אף ביבשה לגמרי אסורה מדרבנן.

ב. **"זרע בעציץ"**

חזו"א (סי' י"ג סקט"ז): בין שזרע הגפן וגם הזרעים בעציץ, ובין מין א' בארץ ומין א' בעציץ, ובין מין א' בעציץ זה ומין א' בעציץ שאצלו – בכולן אם הוא נקוב חיובו מהתורה ואם אינו נקוב איסורו מדרבנן.

שעציץ אין דינו כקרקע).

כסף משנה – מדיקתני בעציץ שאינו נקוב לא קידש, ולא קתני מותר – למד הרמב"ם דאיסורא מיהא איכא מדרבנן ומכין אותו מכת מרדות.

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

א. **"גפן שיבשו...אסור"**

דרך אמונה: רמב"ם קמ"ל שלא רק כשאין בגפן ענבים כפול אסור לזרוע מצידה (אף שאין הגפן מתקדשת ולא מקדשת הזרעים), אלא אפילו הגפן יבשה ג"כ אסור לזרוע בצדה.

דרך אמונה: וכן זרעים שיבשו אסור לזרוע גפן בצדן (כדאיתא בירושלמי). אבל מותר לסמוך עומרים תלושין בצד גפן ואין חוששין למראית העין שיאמרו שזרעם שם.

"כדרך שתיבש... הקור"

סעיף יג: היה עובר בכרם ונפלו ממנו זרעים

סעיף יג: א. היה עובר בכרם ונפלו ממנו זרעים (ולא ידע), או שיצאו עם הזבלים או עם המים, או שהיה זורע או זורה בשדה לבן (שדה תבואה) וסיערתו הרוח לאחוריו (שלא ראה שנפלו לכרם דהוי שוגג) ונפלו הזרעים בכרם וצמחו – הרי זה לא נתקדש, שנאמר: "אשר תזרע" (דברים כב, ט) וזה לא זרע. וחייב לעקור כשיראה, ואם קיימו – הרי זה קידש. ואם סיערתו הרוח לפניו וראה הזרעים שנפלו לכרם, הרי זה כזורע. **ב.** וכיצד יעשה: אם צמחו העשבים – יהפכם במחרישה ודיו. ואם מצאם שנעשו אביב

– ינפץ אותו אביב כדי להשחיתו, שהכל אסור בהנאה. ואם מצאם שנעשים דגן – הרי זה תשרף (שאו ראוייה לשרפה).

ג. ואם ראה אותם וקיימם – הרי אלא ישרפו עם הגפנים הסמוכות להם (רמב"ם כלאים ה, יז).

❖ שורשי הלכה

א. "וחייב לעקור בשיראה"

דרך אמונה: לעקור – מדרבנן דהוי מקיים כלאים. ואם קיימן ה"ז קידש – היינו דניחא ליה בהו, אף דקי"ל דמקיים כלאים אינו אלא אסור דרבנן, מ"מ אם ניחא ל"י בהו הוי דאורייתא, ואם ידע שעה אחת וניחא ליה אף שחזר ומיאן אח"כ לא מהני ונאסרו, ואם סיערתן הרוח לשדהו קודם שנטע ובא עתה רוצה לנטוע גפן אצל זריעת הרוח אסור מה"ת.

ב. "כיצד יעשה"

דרך אמונה: דלא הטריחוהו חכמים ללקט כל גרעין וגרעין מן הארץ שזה חשיב אונס, וכיון שהסכים בדעתו לעקור כשיצמחו הרי אינו מרוויח כלום בצמיחתן וכיון שנודע לו שחייב לעקור רשאי להמתין עד שיצמחו ויהפכן. יהפכם במחרישה ודיו – ששוב לא יצמחו, ואם רוצה להפכן קודם שצמחו ימתין עד שיתליע ויהפך. ואם לא נתן דעתו לעקור נאסרין גם העשבים שנאסרו בהשורשה, אבל אם

הקדמה: כלאים שנזרעו בכרם שלא בכוונה – אינם נאסרים, דכתיב "פן תקדש המלאה הרע אשר תזרע" בכוונה, פרט לזרעים שנזרעו שלא בכוונה.

א. כלאים (ה, משנה ז): היה עובר בכרם ונפלו ממנו זרעים או שיצאו עם הזבלים או עם המים, הזורע (זרעים) וסיערתו הרוח לאחריו (לכרם שאחריו שלא בידיעתו) – מותר (דהוי שלא בכוונה).

ב. סיערתו הרוח לפניו (והוא ראה): ר' עקיבא אומר אם עשבים (אם נעשו כבר עשבים), יופך (יהפוך הקרקע במחרישה ויעקור הכלאים) ואם אביב (שכבר גדלו שיבולים) – ינפץ (השיבולים) ואם הביאה דגן תדלק (תשרף).

ונחלקו בירושלמי: מהו ינפץ?

- ר"ל אמר – ינפץ הגרעינים מן השיבולים, אבל הקש מותר.
- ור' יוחנן – מנפץ הכל וישחיתנו שאסורים בהנאה. כ"פ הרמב"ם.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ואין חייב לעקרון שהכל יודעים דלא ניחא ליה בזה, ומותר להשקות הכרם אף שהזרעים בתוכו (חזו"א).

ג. **"ואם ראה אותן... ישרפו"**

דרך אמונה: זה חוזר ארישא אסערותן הרוח לאחריו ולא ידע, וע"ז קאמר שאם אח"כ נודע לו וקיימן ישרפו (חזו"א).

עם הגפנים – לאו דווקא, דהא מיירי שהענבים כבר היו כפול בשעת זריעה וא"כ אין העץ של הגפן נאסר, אלא הענבים כשהוסיפו מאתים נאסרין ולזה קרי רבנו הגפנים.

ואם סער הרוח זרעים בכרם הפקר לא קידש, אבל אם זרע כלאים ואח"כ הפקיר אפי' קודם השרשה והוסיף מאתים קידש כיון דבשעת זריעה היה כלאים, ואפי' היה דעתו בשעת זריעה ע"מ להפקיר י"ל דלוקה על הזריעה ואינו אוסר (חזו"א).

נתן דעתו לעקרון ונתעכב מחמת אונס עד שצמחו עשבים אינן נאסרין (חזו"א).

"מצאן שנעשו אביב"

דרך אמונה: שכבר בא הזרע אלא שלא הביא שליש מנפץ אותו כדי להשחיתה שיפול הזרע מהגבעול, שא"א לשרוף אותו שהוא לת. ואסור בהנאה גם הקשין וגם הזרע (ירושלמי).

וזה דווקא אם קיימו באיסור ואח"כ בא לעשות תשובה כשהגיע נעשו אביב, דכיון שראה כשנופלין הו"ל פושע ונאסר. אבל אם לא ידע כלל עד שנעשה אביב (כמו ברישא בסיערתו הרוח לאחר) אפי' בא ומצאן דגן מותרין ויעקרו מיד (חזו"א).

ואם יקיימן אז אין נאסרין עד שיוסיפו במאתים. ואם עוסק תיכף בעקירתן מיד שנודע לו והוסיפו מאתים עד שהגיע אליהם מותר (שם).

וכ"ז בזרעים שאין מפסדין הכרם אבל בסוג זרעים שמפסדין הכרם אינן כלאים

סעיף יד: כשאין דרך בנ"א לזרעה, מיני דשאים שעולים מעצמן

סעיף יד: א. הרואה בכרם עשב שאין דרך בני אדם לזרעה, אף על פי שהוא

רוצה בקיומו לבהמה או לרפואה (ה"ה לאדם) – הרי זה לא קידש עד שיקיים דבר שכלמותו מקיימים רוב העם באותו מקום. כיצד, המקיים קוצים בכרם, בערב (פי' שם מדינה) שרוצים בקוצים לגמליהם – הרי זה קידש (שנא' אשר תזרע מה שדרך בנ"א

לזרוע). [רמב"ם כלאים ה, יח].

- ב. האירוס והקיסוס ושושנת המלך ושאר מיני זרעים – אינם כלאים בכרם. הקינדוס וצמר גפן – הרי הם כשאר מיני ירקות ומקדשים בכרם (רמב"ם כלאים ה, יט).
- ג. וכן כל מיני דשאים שעולים מאליהם בשדה – הרי הם מקדשים בכרם. ופול המצרי, מין זרעים הוא – ואינו מקדש (רמב"ם כלאים ה, יט).

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. כלאים (ה, ח): המקיים קוצים בכרם רבי אליעזר אומר קידש, וחכ"א לא קידש אלא דבר שכמוהו מקיימין. (רמב"ם – שנא' אשר תזרע מה שדרך בני"א לזרוע). ומפרש בירושלמי (א): רבנן אמרין מקום שמקיימין אותם אסורים ומקום שאין מקיימין אותם מותרים. מ"ט דר' אליעזר? מכיון שמקיימין אותם במקום אחד נאסור מינן בכל מקום שהוא, וכ"ה בשבת (קמ"ד:). וידוע דהלכה כחכמים. כ"פ הרמב"ם.

ב. (שם): האירוס והקיסוס ושושנת המלך וכל מיני זרעים (פרט לתבואה וירק) – אינן כלאים בכרם (שאין אסור משום כלאים אלא מיני תבואה וירק, אבל שאר מיני זרעים מותר). הקנבס (המשמש לעשיית חבלים) רבי טרפון אומר אינו כלאים וחכמים אומרים כלאים. והקינס כלאים בכרם.

ונחלקו מהו "שאר מיני זרעים"

שמותרים:

כסף משנה – זרעים שאינם נאכלים מותרים לגמרי, אבל הנאכלים אסורים מדרבנן.

והרדב"ז – כל שאר זרעים מותרים אף שנאכלים (דבירקות דאיכא בהו קנבוס ולוף דהוא דאורייתא גזרו גם על שאר ירקות אבל זרעים דליכא בהו מדאורייתא כלל לא גזרו עליהן).

כ"פ הרמב"ם והשו"ע: האירוס והקיסוס ושושנת המלך ושאר מיני זרעים – אינם כלאים בכרם. הקינדוס וצמר גפן – הרי הם כשאר מיני ירקות ומקדשים בכרם.

ג. תוספתא (כלאים ג יד-טו): ר' דוסתאי בן יהודה אומ' מיני דשאים הן כלאים: החשיפה והאיטן והגמי וכל הגדילין באפר מיני דשאים הרי הן כלאים בכרם.

שם (ג, יב): הקישואין והדלועין והאבטיחים והמלפפונות ופול המצרי מיני זרעים הרי הן כלאים בכרם.

רדב"ז – במאי דקתני פול המצרי מין

י"ד - רצו

באותו מקום – ואז נאסר באותו מקום ולא במקומות אחרים ואם הוא מין שדרך להביאו משם גם למקומות אחרים מפני חשיבותו נאסר בכל מקום (ירושלמי).

וי"א דהא דנאסר באותו מקום הוא דווקא אם יש להם צורך בזה יותר מכל העולם (כגון בערביא שצריכין קוצים לגמליהן), אבל אם בכל העולם יש ג"כ צורך כמותן ומ"מ אין מקיימין אותו בטלה דעתו של אותו מקום וגם להם מותר (תוס' ורשב"א ורישב"א).

ב. **"הארום"** (דרך אמונה)

כ' החזו"א: ודעת רבנו (רמב"ם וש"ע) נראה: א. דמיני זרעים אין בהן משום כלאי הכרם אפי' מדרבנן ב. ומיני ירקות אסורין מדרבנן חוץ מקנבוס ולוף שהן מה"ת ג. וה' מיני תבואה הן מה"ת.

וי"א דכל ירקות לרבנו מה"ת ואולי גם קטניות. וזרעים אסורין מדרבנן ולא התיר רבנו אלא זרעים שאין הזרע שלהן נאכל ולא הגידולים, וצ"ע.

אבל דעת הראב"ד ותוס' והר"ש והר"ן דאין חילוק בין זרעים לירקות וכולן אסורין מדרבנן, חוץ מקנבוס ולוף. וה' מיני תבואה ולא הותר אלא דבר שאין כיו"ב מקיימין, ומינין אלו האירוס והקיסוס ושושנת המלך מותרין משום שאין מקיימין כמותן. אבל מינין שמקיימין אסורין מדרבנן אף שהן מיני

זרעים פסקינן כוותיה, ובמאי דקתני הרי הם כלאים בכרם לא פסקינן כוותיה דאין הזרעים כלאים לפי שיטת הרמב"ם. ופסקו הרמב"ם והשו"ע: וכן כל מיני דשאים שעולים מאליהם בשדה – הרי הם מקדשים בכרם. ופול המצרי, מין זרעים הוא – ואינו מקדש.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. **"שאין דרך בנ"א לזורעו"**

דרך אמונה: לפ"ד רבנו בסמוך הי"ט העיקר תלוי אם אין דרך לקיימו אבל אם דרך לקיימו אף על גב שאין זורעין אותן אלא שעולין מאליהן אסור (ומ"ש כאן 'שאין דרך לזורעו' ר"ל לזורעו ולקיימו).

מ"מ הרבה ראשונים חולקין וס"ל דמינין שאין זורעין אותן אלא עולין מאליהן אין נוהג בהן כלאים אפי' אם מקיימין אותן.

"דבר שכמוהו מקיימין"

דרך אמונה: ואם קיימן רק לרפואה או לריח ולמוגמר ולהדלקה ולסיבה אחרת ואין ראויים לאדם כלל מותרים, אבל דברים הראויים לבהמה אין להקל אא"כ אין רוב בנ"א זורעין ומקיימין מין זה (חזו"א).

רדב"ז: רוב העם – כ' הרדב"ז: אבל אם גם באותו מקום אין מקיימין רק מיעוט העם לא קידש וגם המקיים עצמו לא קידש.

ורעים. וראוי להחמיר כמותן .
 והחילוק בין זרעים לירקות לענין זה
 כתב הגר"א דזרעים היינו שהזרע הוא
 נאכל וכוונת הזרע עליהן, וירקות הוא
 שאין כוונת הזרע על הזרע אלא על
 הירק.
 ג. "מיני דשאים העולין מאליהן"
 (דרך אמונה)

וכ' חזו"א: דצ"ל דמיירי שניחא לי'
 בהם בהדיא וגם צ"ל שמקיימין אותן
 דאל"כ אין בו כלאים.
 ודעת הרמב"ן והר"ן – דמיני דשאים
 שעולין מאליהן ואין להן זרע ידוע, אף
 על גב דמקיימין אותן לאדם או לבהמה
 אין בהן כלאים. כ"ד הגר"א. ויש
 לסמוך עליהן להקל אבל איסור הרכבה
 יש בהן.

סעיף טו: מתי נקרא אילן ומתי ירק

סעיף טו: הקנים והורד והאטדין (פי' ערוך – מין הדס) – מיני אילן הם ואינם
 כלאים בכרם (רמב"ם כלאים ה, יט).
 זה הכלל: כל המוציא עליו מעיקרו, הרי זה ירק. וכל שאינו מוציא עליו מעיקרו, הרי זה
 אילן. והצלף, אילן לכל דבר (רמב"ם כלאים ה, כ).

לא בכרם ולא בזרעים (שדינו כאילן).

❖ שורשי הלכה (המקורות)

תוספתא (כלאים ג טו): הקנים והחגין
 והוורד והאטדין מין אילן ואינן כלאים
 בכרם.
 זה הכלל כל המוציא עליו מעיקרו הרי
 זה ירק וכל שאין מוציא עליו מעיקרו
 הרי זה אילן.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"האטדין"

ירושלמי (ספ"ה): אף על גב דלברכה
 דינו כירק מ"מ לכלאים דינו כאילן.

"הצלף כאילן"

חזו"א: אף על גב דתכונת פירותיו
 דומה קצת לירק.

ירושלמי (כלאים ה, ז): הצלף בית שמאי
 אומרים כלאים בכרם ואינו כלאים
 בזרעים. ✓ בית הלל אומרים אינו כלאים

סעיף טז: כשאגיע אלקטנו, כשאחזור אלקטנו

סעיף טז: הרואה ירק בכרם ואמר: "כשאגיע לו אלקטנו" – מותר. הגיע לו ועבר מעליו ואמר: "כשאחזור לו אלקטנו", אם שהה עד שהוסיף אחד במאתיים – הרי זה קידש (רמב"ם כלאים ה, כא).

בעבודתו עד שיגיע שם דכיון שנתן דעתו עכשיו לעוקרן. מ"מ אין מותר רק באותו יום אבל אם לא יגיע עד למחר אסור.

"שהוסף אחד במאתיים"

חזו"א (י"ג, ז): ואם אחד מהם הוסיף והשני לא הוסיף זה שהוסיף אסור והשני מותר.

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

כלאים (ה, ו): הרואה ירק בכרם ואמר כשאגיע לו אלקטנו – מותר. כשאחזור אלקטנו אם הוסיף במאתים – אסור.

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

"כשאגיע אלקטנו"

חזו"א (ד, יז): דהיינו שעוסק במלאכתו אין חייב לרוץ מיד לעוקרו ואפי' מתעכב

סעיף יז: אסור להעביר עציץ נקוב עם זרעים בכרם

סעיף יז: אסור לעבור בעציץ נקוב שזרוע בו ירק בתוך הכרם. ואם הניחו תחת הגפן ונשתתה שם בארץ כדי להוסיף אחד ממאתים – הרי זה קידש (רמב"ם כלאים ה, כג).

המעביר עציץ נקוב בכרם (ולא הניחו שם) אם הוסיף במאתים – אסור. פ' רבנו עובדיה מברטנורא: עציץ נקוב שיש בו תבואה שהביאה שליש, והעבירו בכרם שיש בו ענבים כפול הלבן, ולא הניחו בארץ אלא העבירו תחת הגפנים בלבד, אם הוסיפו הזרעים בדרך העברתו

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

כלאים (ז, ח): עציץ נקוב (שזרעו בו ירק, ומונח בכרם) – מקדש בכרם, ושאינו נקוב אינו מקדש. ור"ש אומר זה וזה אוסרין (אסור לעשות כן) ולא מקדשין (אם עבר ועשה כן).

יר"ד - רצו

ודווקא אם העבירו על הקרקע או בתוך י' טפחים סמוך לקרקע אבל אם העבירו למעלה מי"ט מהקרקע מותר כיון ששורש הזרעים גבוה י"ט משורשי הכרם. אבל אם העבירו תחת הגפן ממש אפי' למעלה מי"ט מהקרקע אסור שהרי הגפן מסכך עליו.

"ואם הניחו תחת הגפן"

דעת האחרונים (הר"י קורקוס והרדב"ז והתי"ט והגר"א ועוד) – שיש חילוק: המעביר אינו אסור אלא מדרבנן ולכן אינו מקדש לא את הגפן ולא את הזרעים אפי' הוסיף מאתים. והמניח – שאסור מהתורה מקדש את שניהם אם הוסיפו מאתים.

ודעת החזו"א – שאין שום חילוק בין מעביר למניח אלא דאורחא דמילתא נקט דבמעביר אין שכיח שיוסיף מאתים ובמניח יכול לשהות עד שיוסיף מאתים, אבל אם היה כרם גדול והוסיף מאתים אף בהעברה נאסר בהנאה.

חזו"א: ואם העביר ה' עציצים תחת הגפן אחד, והגפן הוסיף 1:200 ולא העציץ, או העביר עציץ אחד תחת ה' גפנים, שהעציץ הוסיף והגפן לא – מי שהוסיף אסור ומי שלא הוסיף מותר. (שם) – אסור להעביר עציץ נקוב על גבי גפן אפי' גפן יחידית באויר תוך י' טפחים.

חלק ממאתים על מה שהיו תחלה, אסור הזרע שבעציץ, אבל הגפנים לא קדשו כיון שלא הניחו בקרקע. ביאור הגר"א (לז): תוספתא ספ"ד, המעביר עציץ נקוב בכרם אם הוסיף מאתים אסור אבל אין מתקדש עד שיניחנו תחת הגפן.

✓ והרמב"ם פסק: אסור לעבור בעציץ נקוב שזרוע בו ירק בתוך הכרם, ואם הניחו תחת הגפן ונשתהה שם בארץ כדי להוסיף אחד ממאתים הרי זה קידש. כ"פ שו"ע.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"אסור לעבור... בכרם"

דרך אמונה: לפי שבדרך העברתו יונק מהקרקע דעציץ נקוב הרי הוא כקרקע (חזו"א).

"עציץ נקוב" (דרך אמונה)

מה הדין בעציץ שאינו נקוב? חזו"א – גם בעציץ שאינו נקוב אסור מדרבנן.

אבל שאר האחרונים – דס"ל דהעברה אינה אלא מדרבנן, אפשר דעציץ שאינו נקוב לא גזרו דהוי גזרה לגזרה.

"בתוך הכרם"

חזו"א (ג, כח): היינו בתוך ד' אמות של עבודת הכרם או באמצע הכרם עד ט"ז אמה או תוך ו' טפחים של גפן יחידית.

סעיף י"ז: בצל שנטעו בכרם ואח"כ נעקר הכרם

סעיף י"ז: בצל (וה"ה כל דבר שאין זרעו כלה – ערוך השולחן) שנטעו בכרם ואח"כ נעקר הכרם, ואחר כך צמחו בצלים מן העיקר הנטוע, אף על פי שרבו הגידולים על עיקרו במאתים, הרי אותו העיקר באיסורו, שאין גידולי היתר מעלין את העיקר האסור (רמב"ם כלאים ה, כד).

❖ שורשי הלכה (המקורות)

נדרים (נז:): א"ר שמואל בר רבי נחמני א"ר יונתן – בצל שנטעו בכרם (ונאסרו הבצלים) ונעקר הכרם – אסור.

ירושלמי (כלאים ה, ו): אמר ר' זעירא בשם ר' יונתן – בצל של כלאי הכרם (שנאסר) שעקרו ושתלו, אפילו מוסיף כמה (של היתר) – אסור שאין גידולי איסור מעלין את האיסור.

פירש פני משה: בצל של כלאים שנטעו באיסור ועקרו משם ושתלו במקום אחר אפי' מוסיף הוא כמה אח"כ

הכל אסור. שאין גידולי איסור מעלין את האיסור – כלומר גידולין הבאין מחמת האיסור אף על פי שהן בעצמן נתווספו בהיתר אין מעלין את העיקר האיסור.
כ"פ רמב"ם והשו"ע.

❖ ענפי הלכה (האחרונים) "אותו העיקר באיסורו"

ר"י קורקוס – משמע דהגידולין היתר רק שאין יכולין לבטל את העיקר.
והר"ן – גם הגידולין עצמן אסורין.

סעיפים יט, כ: מקדש בכרם 16 אמה לכל רוח

סעיף יט: א הזורע תבואה או ירק בכרם או המקיימו עד שהוסיף במאתים – הרי זה מקדש מן הגפנים שסביבותיו ט"ו אמה לכל רוח, עגולות ולא מרובעות, ורואים כל העיגול שרחבו ל"ב אמה כאלו הוא כולו מלא ירק, וכל גפן שתהיה בתוך עיגול זה נתקדשה עם הירק, וכל שחוץ לעיגול אינה מתקדשת [רמב"ם כלאים ו, א].

סעיף כ: ב. במה דברים אמורים, כשהיה בין שפתי העיגול הזה ובין שורות

הגפנים שחוצה לו יותר על ד' אמות. אבל אם היה ביניהם ד' אמות מצומצמות או פחות, רואים את העיגול כאילו הגיע לשורה הסמוכה לו וכאלו רוחב העיגול מ' אמה, ורואין כל גפן שתפול בתוך עיגול זה של מ' אמה הרי היא מתקדשת [רמב"ם כלאים ו, ב.].

❖ שורשי הלכה

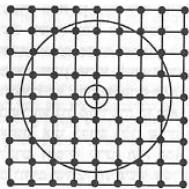
למדנו שהזורע בכרם ירק או תבואה הרי קידש הכרם, ושניהם נשרפים. הן זורע בכרם או לצידו. אף הרואה כלאיים ולא עקרום קידש התבואה והכרם.

הזורע תוך ד' אמות לכרם – ה"ז מקדש שתי שורות בכרם. והזורע בתוך הכרם מקדש 16 אמות לכל רוח.

ב. כלאים (ה, ה): הנוטע ירק (בתוך) בכרם – או מקיים הרי זה מקדש ארבעים וחמשה גפנים (שהוא מספר הגפנים בתוך שש עשרה אמה).

אימתי (נאסרים 45 גפנים) בזמן שהיו נטועות על ארבע ארבע (שיש בין גפן לגפן ד' אמות. כתב הירושלמי – שזורע סביב הגפן האמצעי, והואיל ומקדש 16 אמה לכל רוח, נמצא 45 גפנים בתחום זה) או על חמש חמש (שיש בין גפן לגפן 5 אמות, ואז בתחום של 16 אמה לכל רוח נמצא רק 37 גפנים, ועכ"ז מקדש 45 גפנים 37 גפנים שתוך המעגל + 8 גפנים הנמצאים על העיגול. (ראה ציורים). גם שו"ע והרמב"ם.

תוס' יו"ט: טעמו – הואיל וסתם כרם הוא

ד' על ד', ולמראית עין אדם לא מבחין בין כרם של ד' על ד' לכרם לשל ה' על ה',

גזרו חכמים לאסור גם בכרם של ה' על ה' 45 גפנים. כ"פ הרמב"ם והשו"ע.

א. (שם): היו נטועות על שש שש או על

שבע שבע – הרי זה מקדש 16 אמה לכל רוח (רק מספר הגפנים שבתחום 16 על 16) עגולות ולא מרובעות (פירוש עיגול עם רדיוס 16 אמה, וכאן לא גזרו לאסור 45 גפנים, כיון שאין אדם טועה בין ד' ה' אמות ל ו' ז' אמות. ואם המרחק בין גפן לגפן 8 אמות, לא מקדש כלל, שאין דינו ככרם אלא כגפנים יחידים).

כן ביאר תוס' יו"ט: וחדש הבדל בין הרישא לסיפא, שברישא מפני מראית עין הרחיבו הגבול, מה שאין כן בסיפא. והרמב"ם פירוש החילוק בין רישא לסיפא באופן אחר.

י"ד - רצו

תוך הכרם נאסר ט"ז אמה לכל רוח
(כשיעור קרחת הכרם).

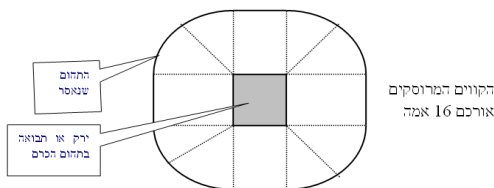
"עד שיוסיף מאתיים"

דרך אמונה: קאי רק אמקיימו אבל
אזורע א"צ שיוסיף מאתיים דמיד נאסר.
מיהו הכרם אין נאסר עד שיוסיף כנ"ל
שם כיון שניטע בהיתר.

"ולא מרובעות"

ט"ז (ו): דאילו מרובעות יש גפנים
בזויות הריבוע נוסף על העיגול והם
יותר על שיעור שש עשרה מן הירק
שזרע בכרם שהוא מלא גפנים, ואנן
קיימא לן שאין האיסור מתפשט אלא עד
שש עשרה אמות מן המקום שזרע שם
הירק.

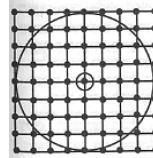
דרך אמונה: ואם זרוע בריבוע א"צ
לעגל אלא כנגד הזויות (כלומר: כל צד
של ריבוע אוסר למרחק של 16 אמה, גם
בזויות לוקח מרחק של 16 אמה) כזה:

ב. "כאילו הגיע לשורה הסמוכה"

דרך אמונה: וכ"ז דעת מרן והרמב"ם
והסכים לזה הרא"ש, אבל דעת הראב"ד
והר"ש והר"י בן מלכי צדק – דלעולם

כרם ה' על ה' העיגול גובל ב' ד' אמות
מצומצמות של השורות האחרונות
מרחיבים העיגול שיגע בשורות הגפנים, נמצא
שאוסר לכל צד כ' אמה (16 אמה + התוספת
עד שורת גפנים, נמצא 4
שורות גפנים של ה' אמה =
20 אמה), שהם 45 גפנים
(ראה ציור).

וז"ל הרמב"ם (כלאים ו, ב):

א. הזורע ירק או תבואה בכרם או
המקיימו עד שהוסיף במאתים הרי זה
מקדש מן הגפנים שסביבותיו שש עשרה
אמה לכל רוח, עגולות ולא מרובעות,
ורואין כל העיגול שרחבו שתים ושלשים
אמה כאילו הוא כולו מלא ירק, וכל גפן
שתהיה בתוך עיגול זה נתקדשה עם
הירק וכל שחוץ לעיגול אינן מתקדשות.
ב. במה דברים אמורים כשהיה בין שפתי
העיגול הזה ובין שורות הגפנים שחוצה
לו יותר על ארבע אמות, אבל אם היה
ביניהם ארבע אמות מצומצמות או פחות
רואין את העיגול כאילו הגיע לשורה
הסמוכה לו וכאילו רוחב העיגול ארבעים
אמה, ורואין כל גפן שתפול בתוך עיגול
זה של ארבעים אמה הרי היא מתקדשת.
כ"פ שו"ע.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "ט"ז אמה לכל רוח"

רדב"ז: דאע"ג דהזורע סמוך לכרם אין
אוסר אלא ב' שורות מהכרם, כאן הזורע

אין אוסר יותר מט"ז אמה לכל צד ואין מוסיפין על העיגול כלום.

סעיף כא: הזורע לצד הכרם אוסר שתי שורות

סעיף כא: ^{א.} במה דברים אמורים, בזורע או מקיים תוך הכרם. אבל בזורע

חוץ לכרם וסמוך לו – הרי זה מקדש שתי שורות של גפנים הסמוכות לזרע, ר"ל באורך כל הזרע, ויתר ד' אמות חוץ לזרע, ומתקדש מן הזרע רוחב ד' אמות באורך כל השורה של כרם.

^{ב.} ואם זרע בצד גפן יחידית – אינו מקדש מהזרע אלא ששה טפחים לכל רוח [רמב"ם כלאים ו, ג].

דרך אמונה: והטעם שחז"ל החמירו בתוכו יותר מחוצה לו משום שתוכו נראה יותר עירבוביא.

"שתי שורות של גפנים"

דרך אמונה: הטעם משום דאין כרם פחות משתי שורות. ולכן כשזרע סמוך לכרם מקדש שיעור כרם דהיינו שתי שורות החיצונות של הכרם שכנגד הזרעים.

חז"א – ואפילו אם יש בין הזרעים לשורה הפנימית יותר מד"א כיון שהשורה החיצונה מקצתה מתחלת תוך ד"א של הזרעים נחשב כל הכרם כחד וב' השורות הן כרם. אבל הגפנים שחוץ לשתי שורות אינן כלאים כלל.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

^{א.} כלאים (ד, ה): הזורע ארבע אמות שבכרם (תוך ד' אמות שצריך להרחיק מכרמים כדי עבודת הכרם): בית שמאי אומרים – קידש שורה אחת. [✓] ובית הלל אומרים – קידש שתי שורות.

^{ב.} כלאים (ג, ז): לגפן יחידית נותנין לה עבודתה ששה טפחים.

וכן הוא בירושלמי (ו, א): כמה היא עבודת הגפן? ששה טפחים לכל רוח.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

^{א.} **"תוך הכרם"**

"באורך כל השמה של הכרם"

חזו"א: מיירי שלא זרע כנגד כל אורך השורה כגון שהיתה שורה ארוכה הרבה וזרע באמצע כנגד ה' גפנים או יותר ונשאר מן השורה הרבה, שאחרי שנגמר הזרע מרבעים עוד רבוע של ד"א על ד"א וכל גפן שנכנס לתוך הרבוע הזה אף על גב שאם תמשוך קו מהגפן עד הזרע (כגון אלכסון הריבוע) הוא רחוק יותר מד"א מהזרע מ"מ נאסר, כזה.

ודווקא אם אינן תוך ד"א של הזרעים אבל אם הם תוך ד"א של הזרעים – נאסרין. והא דאין נאסר מהגפנים יותר מהשיעור היינו דווקא שאין ענפי הגפן מסככין על הירק אבל אם הענפים מסככין על הירק אפילו הוא יותר מד"א מעיקרי הגפן נאסר אותה גפן המסככת כולה והזרעים אבל שאר הגפנים מותרות.

"כל הזרע רוחב ד' אמות"

דרך אמונה: היינו בזרע סמוך לגפנים ממש מתקדש כנגד הזרע ברוחב ד"א.

סעיף כב: כרם שהיא ילדה

סעיף כב: (גפן שהיא) ילדה, פחותה מטפח, אינה מקדשת את הזרעים. במה דברים אמורים, בשתיים כנגד שתיים ואחת יוצאת זנב, אבל אם כל הכרם כן, הרי זה מקדש (רמב"ם כלאים ו, ד).

המלאה הזרע, ונראה לי דקסבר כדאמרינן במנחות (דף טו:) קנבוס ולוף אסרה תורה שאר זרעים מדרבנן נינהו, ולכן כבי האי כרם לא גזור רבנן אשאר זרעים. אבל כוליה כרם – גדול שהיא שפלת קומה הואיל וחשיבה גזור עליה. כ"פ הרמב"ם והשו"ע: ילדה, פחותה מטפח, אינה מקדשת את הזרעים. במה דברים אמורים, בשתיים כנגד שתיים ואחת יוצאת זנב, אבל אם כל הכרם כן, הרי זה מקדש.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

סוטה (מג:): ואמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן משום ר' אליעזר בן יעקב: ילדה הפחותה מטפח (היינו גפן שגובהו יוצא על פני הארץ פחות מטפח) – אינה מקדשת את הזרעים. והני מילי שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה זנב, אבל כולי כרם – מקדש. פרש"י: אינה מקדשת את הזרעים – משום כלאי הכרם דכתיב בהו תקדש

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"אינה מקדשת"

כסף משנה והרדב"ז – ואפי' בתבואה וקנבוס ולוף שהוא מהתורה. ורש"י – דווקא בזרעים דרבנן אינו מקדש שהקילו חכמים בזה ולא בדאורייתא.

באיזה כרם אינו מקדש

ישועות מלכו – דווקא ד"א כדין כרם אינו מקדש אבל לא גרע מגפן יחידית ומרחיק מכל גפן ו' טפחים וזורע. כ"כ בחזו"א.

אבל במאירי – איתא דאפי' גפן יחידית אינו מקדש.

"אם כל הכרם כן"

חזו"א: היינו ג' כנגד ג' כנגד ג' שהוא כרם גדול.

סעיף כג: שתי גנות זה כל על גב זה

סעיף כג: שתי גנות זו על גב זו, התחתונה עשויה כרם, זורע את העליונה עד

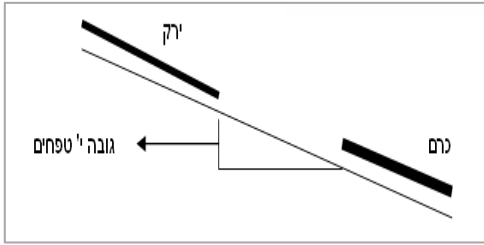
שהוא מגיע לאויר י' טפחים קרוב לכרם, שאויר עשרה טפחים סמוך לכרם או לגפן יחידית אסור לזרוע בו זרעים. ואם היתה העליונה עשויה כרם, ה"ז זורע את התחתונה עד שהוא מגיע למטה משלשה טפחים מעיקר הגפנים (רמב"ם כלאים ו, ה).

❖ שורשי הלכה (המקורות)

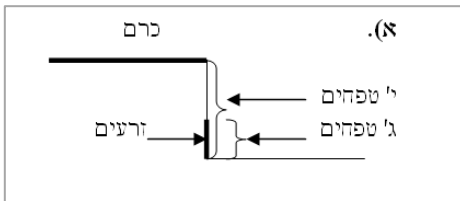
ירושלמי (כלאים ו, ב): שתי גינות זו על גב זו, התחתונה עשויה כרם והעליונה אינה עשויה כרם. זורע את העליונה עד שהוא מגיע לאויר עשרה. רבי בון בר חייא בעי קומי רבי זעירא לית הדא אמרה שיפוע המדרגה כלמטן. אמר ליה משום זרעים נוטין לאויר הכרם. העליונה עשויה ככרם והתחתונה אינה עשויה ככרם זורע את התחתונה ואת המדרגה עד שהוא מגיע לעיקר הגפנים.

פירש פני משה: שתי גינות זו ע"ג זו – תוספתא היא בפ"ג, שקרקע עליונה גבוה עשרה מקרקע התחתונה כגון במדרגה: זורע את העליונה – שאין שם כרם עד שהוא מגיע לאויר עשרה של התחתונה ובתוספתא גרים עד שמגיע לעיקר התחתונה והיינו הך דכל למטה מאויר עשרה כעיקר התחתונה דמיא: לית הדא אמרה שיפוע המדרגה כלמטן – דמיא דהא אסור לזרוע בשפוע בתוך העשרה באויר התחתונה וקשיא להא דאמרינן לעיל דשיפוע המדרגה כלמעלן

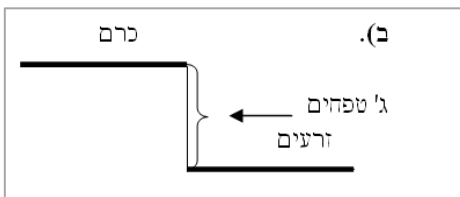
י"ד - רצו

"למטה מ' טפחים"

חזו"א (סי' י"ב סק"ד): אבל אם הייתה מדרגה (ראה ציור א), והעליונה נטועה כרם במישור אם המדרגה גבוהה י"ט נראה דמותר לזרוע אף תוך ג"ט לעיקר הגפנים כיון דאיכא מחיצה המפסקת. אבל אם גבוהה פחות מ"ט אסור אלא מעמיק ג"ט וזרוע [ציור א].

ואם בא לזרוע למטה כיון שהכרם גבוה מהשדה ג"ט מותר [ציור ב].

דמי: א"ל – שאני הכא דטעמא דאסרו לזרוע בשיפוע מלמטה מעשרה משום שהזרעים שבשפוע נוטין העלין שלהן לאויר הכרם של התחתונה שאויר שלה שולטת עד עשרה אבל לענין צירוף כהאי דינא דלעיל כל שהוא בשיפוע המדרגה כמלמעלן דמיא: העליונה. וסיפא דהתוספתא היא ואם העליונה היא שעשויה כרם ובתחתונה אין בה כרם זורע את התחתונה ואת שיפוע המדרגה דאין כאן זרעין נוטין ודאמרינן שיפוע המדרגה כלמעלן לענין צירוף הוא כדלעיל: עד שמגיע לעיקר הגפנים – דהואיל והכרם למעלה הוא איכא הכירא וא"צ כאן הרחקה כדי עבודה.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)**"שתי גינות"**

דרך אמונה: כגון ששתיהן זרועות בשפוע ההר זו למעלה וזו למטה.

"שמגיע לאויר י' טפחים"

פירוש: שיש שתי שדות במדרון ההר, תחתונה נוטע כרם. מותר לזרוע העליונה ירק עד שמגיע לגובה י' טפחים בקו אויר מעל הגפן, כזה.

סעיפים כ"ד, כה: היתה זרועה ירק ורוצה לנטוע גפנים

סעיף כד: א. מי שהיתה שדהו זרועה ירק או תבואה ונמלך ליטע בה גפנים – הופך את הזרעים במחרישה ואחר כך נוטע. ולא יטע ואחר כך יהפוך (שהרי עכשיו נוטע כלאים ואסור). [רמב"ם כלאים ו, ו].

סעיף כה: ב. היתה נטועה גפנים ונמלך לזרוע בה זרעים, משורש את הגפנים (שעוקרן עם שורשיהן) ואחר כך זורע את הזרעים. ואם רצה לקוץ את הגפנים עד שלא ישאר מהן אלא פחות מטפח סמוך לארץ (דשוב אין מצמיח על הרוב – חזו"א), הרי זה מותר לזרוע ואחר כך יחזור וישורש את הנשאר בארץ מהגפנים [רמב"ם כלאים ו, ו].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. כלאים (ב משנה ד): זרועה (ירק או תבואה) ונמלך לנטועה (בגפנים) – לא יאמר אטע (גפנים תחילה) ואחר כך אופך (אהפוך במחרישה הקרקע לעקור התבואה) אלא הופך ואח"כ נוטע (שלא יבוא לאיסור כלאים).

ב. היתה נטועה (גפנים) ונמלך לזרעה לא יאמר אזרע ואח"כ אשורש אלא משורש ואח"כ זורע. אם רצה גומם (קוצץ הגפנים) עד פחות מטפח זורע ואח"כ משורש (עוקר עיקרי הגפנים). רדב"ז – ובזרעים לא מהני שיחתוך הזרעים עד פחות מטפח דגם פחות מטפח

אסור בזרעים.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "הופך את הזרעים"

תיו"ט ומלאכת שלמה: ובתבואה צריך להמתין ג' ימים אם זרעה עכשיו, דלפני זה לא מהני ההפיכה.

ב. "ואח"כ יחזור וישורש"

חזו"א: אין זה חיוב אלא עצה טובה שישורש אח"כ שמא יצמח, מיהו אם רוצה יכול לקיים הזרעים עד שיראה שמתחיל הגפן לחזור ולצמוח ואז יעקרנו.

סעיף כו: המברך ג' גפנים ועיקריהם נראים

סעיף כו: המברך ג' גפנים ועיקריהם נראים, אם יש ביניהם מד' אמות עד ח' הרי אלו מצטרפים לשאר גפנים העומדות, וכאילו לא הבריקן. ואם לאו, אינם מצטרפות (ודינן כגפן יחידית). היו פחות מג', אינם מצטרפים אלא מרחיק מהם ששה טפחים לכל רוח, וזורע [רמב"ם כלאים ו, ט].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

כלאים (ז, משנה ב): המברך שלש גפנים (שכפף זמורה מכל גפן וטמנה בקרקע, ויצאו ראשיהן של ג' הזמורות במקום אחר, והרי שש גפנים) ועיקריהם נראים (הגזעים של כל שש הגפנים נראים, שלא טמן כל הגפן אלא זמורה ממנה): רבי אליעזר בר צדוק אומר – אם יש ביניהם מארבע אמות ועד שמונה הרי אלו מצטרפות (לכרם וצריך להרחיק ממנה הזרע כמו מכרם), ואם לאו אינן מצטרפות (ודינן כגפן יחידית). רמב"ן – אבל ב' לא מצטרפות.

מצטרפות

רמב"ם – מצטרפות לכרם קיים.

והראב"ד – כי מצטרפות שאמרו חכמים אפילו אין שם יותר הן מצטרפות להיות כרם שהן נידונות כשש גפנים שהעיקר כגפן אחת וראש הברכה היוצא ממנה גפן אחרת.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"המברך ג' גפנים"

חזו"א (י"ג, י"ג): מיירי שמכניס את הגפן בארץ ויוצא הענף במקום אחר, וגם עיקרו הראשון נראה קצת בחוץ ולא חתכו מהאילן הראשון וגם אין סופו לחתכו אלא מניחו כך שינק גם מהעיקר הראשון וגם מהשורש החדש. ולכן דיינינן ליה כנטפל לכרם ואף אם שורשי ההברכה רחוקים הרבה מהכרם מצטרפין לכרם ע"י העיקר הראשון וצריך להרחיק גם מהם ד' אמות.

"ועקריהם נראים"

דרך אמונה: אבל אם אין עקריהם נראים אין מודדין אלא ממקום שיוצאין, ואם אינן שם תוך שיעור צירוף לכרם אין מצטרפין. ואם גם בצד האחר אין יוצאין א"צ להרחיק מהן כלל ורק על גבם אסור לזרוע (כנ"ל ה"ז). (תוס' אנשי שם).

סעיף כז: הזורע תחת ענפי הגפן. דין אפיפירות

סעיף כז: א. כל הזורע תחת השריגים והעלים היוצאים מן הגפן – הרי זה קידש, ואף על פי שהזורע רחוק מעיקר הגפן כמה אמות (רמב"ם כלאים ו, יא).

ב. הדלה את הגפן (ואפי' גפן יחידית) על מקצת אפיפירות (פי' עצים או קנים ארוגים שמדלין עליהם שריגי הגפנים כשהם ארוכים הרבה) – לא יזרע תחת מותר האפיפירות, ואף על פי שאין עליהם לא עלים ולא שריגים. ואם זרע, הואיל ואין הזורע תחת סכך הגפן – הרי זה מותר (באכילה ולא קידש אבל אסור לקיימו). וכן אם הדלה הגפן על מקצת בדי אילן שאינו עושה פירות, כגון הארז והברוש.

ג. אבל אם הדלה על מקצת אילן מאכל – הרי זה מותר לזרוע תחת בדי האילן שלא נמשכו עליהם שריגי הגפן, שאין אדם מבטל אילן מאכל ועושהו אפיפירות לגפן. ואם נמשכו השריגים אחר שזרע, וסככו על הזורע – הרי זה מחזירם למקום אחר (רמב"ם כלאים ו, יב).

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. ירושלמי (כלאים ו, ד): אמר רבי חמא בר עוקבא בשם רבי יוסי בן חנינא, תחת האשכולות אסור ומקדש. תחת העלין לא. אמר רבי יוסי אפילו תחת העלין אסור ומקדש.
פירש פני משה: תחת האשכולות – של הפרת היוצא אסור ומקדש אבל תחת העלין לא, ורבי יוסי קאמר אפי' תחת העלין אסור ומקדש.
כ"פ הרמב"ם והשו"ע: כל הזורע תחת השריגים והעלים היוצאים מן הגפן –

הרי זה קידש, ואף על פי שהזורע רחוק מעיקר הגפן כמה אמות.

ב. כלאים (ו, ג): המדלה את הגפן על מקצת אפיפירות (קנים סרוגים על גבי עמודים שמדלים עליהם עלי הגפנים, והגפנים שהגביהם והדלה אותן עליהן נקראים ערים) – לא יביא זרע אל תחת המותר (מקום שלא הדלה עליהם). אם הביא לא קידש (הואיל ואין זרע תחת סכך הגפן). ואם הלך החדש (שגדל הגפן ונמשכו שריגיה החדשים על שאר האפיפירות וסיכך על הזרע) – אסור. וכן המדלה על מקצת אילן סרק (שמדלה הגפן על מקצת ענפי האילן, לא יזרע תחת כל האילן, שמבטל האילן גבי הגפן,

ונעשה האילן אפיפירות).

ג. שם (משנה ד): המדלה את הגפן על מקצת אילן מאכל מותר להביא זרע אל תחת המותר (שאר ענפי האילן שלא הדלה עליהם, שאין אדם מבטל אילן מאכל לגבי הכרם, ואין לו דין אפיפירות). ואם הלך החדש (שנמשכו השריגים החדשים על כל האילן) יחזירנו (למקום שהיה תחילה).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "תחת השריגים ה"ז קידש"

דרך אמונה: היינו הענפים היוצאין חוץ לעבודת הגפן או הכרם ואף על פי שאין שם פירות בענף ההוא כלל. ואין נפק"מ אם גדלו שם מעצמן או שמתחן בשביל איזה סיבה, וכן אין נפק"מ אם זרע תחת הזמורות או שהיה זרוע מקודם ואח"כ נמתחו הזמורות עליהן (משנה שם פ"ו).

"הרי זה קידש"

הגר"א בשם תוספתא (פ"ד): וכל הגפן אסורה אף שהיא גדולה הרבה, אף הענפים שאין תחתיהם זרע, חזו"א – אפילו גבוה מעל הזרעים י' טפחים. חזו"א – ודווקא גפן זו נאסרת כולה ואפי' הזמורות שאינן מסככות על

הזרעים, אבל שאר הגפנים אין נאסרות אף שגפן זו נטועה בכרם כיון שהרחיק ד"א מהכרם.

ב. "תחת מותר האפיפירות"

דעת הר"ש והגר"א – שאין אסור לזרוע אלא עד מקום שיכולין הענפים להתפשט בשנה זו ולא יותר. ודעת הרמב"ם ומרן – אין שיעור, והכל אסור.

"אין הזרע תחת הסכך"

חזו"א (יג, ו): וגם לא בתוך ו' טפחים של גפן יחידית או תוך ד"א של כרם דשם ודאי מקדש.

ג. "אילן מאכל... מותר"

חזו"א: באילן מאכל אין מתירין אלא תחת הענפים האחרים שלא הדלה עליהן כלל אבל אותו הענף שהדלה על מקצתו אסור לזרוע תחת כולו כדין אפיפירות, ובאילן סרק אף תחת הענפים שלא הדלה עליהן אסור לזרוע.

"הרי זה מחזירם"

חזו"א: ואם לא החזירם אם לא ידע בהן אין אוסר אבל אם ידע בהן והוסיף א' ממאתים אוסר.

סעיף כז: הזרע תחת מותר האפיפירות

סעיף כז: הזרע תחת מותר האפיפירות, או תחת מותר האילן שאינו עושה פירות, ונמשכו שריגי הגפן וסככו על הזרעים – הרי זה אסור לקיימו או להחזיר השריגים (נראה דצ"ל לקיימו ולהחזיר השריגים), אלא כיצד עושה, עוקר הזרע [רמב"ם כלאים ו, יג].

❖ שורשי הלכה

כלאים (ו, ג): המדלה את הגפן על מקצת אפיפירות – לא יביא זרע אל תחת המותר... ואם הלך החדש אסור. כסף משנה – משמע שאין תקנה להחזירם אלא צריך לעקור.

כ"פ שו"ע כלשון הרמב"ם: הזרע תחת מותר האפיפירות, או תחת מותר האילן שאינו עושה פירות, ונמשכו שריגי הגפן וסככו על הזרעים – הרי זה אסור לקיימו או להחזיר השריגים, אלא כיצד עושה, עוקר הזרע.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"עוקר הזרע"

רע"ב: ונאסרו הזרעים והגפן אם הוסיף א' ממאתים (רע"ב). ואף על גב דבעלמא אם נפלה המחיצה ולא ידעו הבעלים אין אסור, הכא כיון שזרע מתחלה באיסור הרי ניחא ליה בכלאים. ותפא"י – אפילו לא הוסיף א' ממאתים אסור משום קנס. חזו"א (י"ג, א): אבל המדלה על מקצת אילן מאכל, כיון שמותר לזרוע תחת השאר אם הלך החדש יחזירנו ולא נאסר אם הוסיף מאתים קודם שידע.

סעיף כט: תחת קנים היוצאים מן הערים

סעיף כט: קנים היוצאים מן הערים (פי' העצים או קנים אשר עליהם יסמך הגפן) (ערים – גפן המודלה ע"ג אפיפירות) וחם עליהם לפסקן כדי שלא ישחית האפיפירות – הרי זה מותר לזרוע תחתיהן. ואם הניחם כדי שיהלכו עליהם השריגים והעלים היוצאים, הרי זה אסור לזרוע תחתיהן [רמב"ם כלאים ו, יד].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

כלאים (ו, ח): הקנים (של האפיפירות) היוצאים מן הערים (משריגי הגפן) וחם עליהם לפסקן (שאינן רוצה שיעלה עליהם שריגי הגפן, אלא שלא חותכם שחם על הקנים

לקצרים) – כנגדן מותר (מותר לזרוע תחת קנה זה, שאין לו אפיפירות). עשאו כדי שיהלך עליהן החדש (שהעלים החדש של גפן שיעלו עליו) – אסור (לזרוע תחתיהם).

סעיף כ: פתח היוצא מהערים או דלית

סעיף כ: פתח היוצא מן הערים או מן הדלית (פי' הגפן יחידית המודלית על גבי כלונסות), רואין אותו כאלו משקולת תלויים בו עד הארץ ואסור לזרוע תחתיו. וכן המותרת זמורה מאילן לאילן, אסור לזרוע תחתיה [רמב"ם כלאים ו, טו]. קשר חבל או גמי בזמורה וקשר הראש האחד באילן, הרי זה מותר לזרוע תחת החבל. ואם מתח חבל זה כדי שיהלכו עליו השריגים והעלים, הרי הוא כאפיפירות ואסור לזרוע תחתיו [רמב"ם כלאים ו, טז].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

כלאים (ו, ט): הפרח (שריג חדש) היוצא מן הערים (שבולט חוץ לערים) – רואין אותו (את השריג היוצא) כאילו מטוטלת תלויה בו (משקולת שקשורה בראש חוט שהבנאים בוחנים אם הקיר נבנה ישר ומאונך, כך משערים בקו המשקולת, וכל מה שהוא) כנגדו (מתחת לשריג) אסור (אע"פ שהוא לעבודת הכרם). וכן בדלית (גפן יחידית).

המותרת זמורה מאילן לאילן (מגפן לחברתה) תחתיה (תחת הזמורה) אסור, ספקה בחבל או בגמי (שהיתה זמורה קצרה וקשר בראשה בחבל שיגיע לגפן חברתה) – תחת הספוק (החבל או הגמי)

– מותר. עשאה כדי שיהלך עליו החדש (שעשה החבל כדי שהזמורה החדשה תהלך עליו) – אסור.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"משקולת תלויה"

שנות אליהו: היינו לכווין ממש תחתיה, ומן הצד מותר אפילו במקום שאילו היו מותחין הזמורה או הפרח הי נמתח שם. כ' הר"ש – כיון שהרחיק כשיעור הרחקה מעיקרי הגפנים.

"קשר חבל או גמי"

דרך אמונה: קמ"ל דסתמא לא אמרינן
דנעשה כדי שיהלך עליו החדש רק כדי
שיוכל לקשור הזמורה באילן השני.

סעיף לא: לזרוע בצד הכרם

סעיף לא: הבא לזרוע בצד הכרם – מרחיק ארבע אמות מעיקרי הגפנים (ומקום
הגזע אינו עולה מן המניין), וזורע. ואם גפן יחידית היא – מרחיק ממנה ששה טפחים,
וזורע (רמב"ם כלאים ז, א).

"ואם גפן יחידית היא"

חזו"א: וכן ב' או ג' או ד' עד ה'
מרחיק ו"ט מכל א', ואפי' היו ב' שורות
ב' כנגד ב' אינו אלא כגפן יחידית כ"ז
שאין ה' גפנים.

"ששה טפחים"

דרך אמונה: מו"ט – כל צד. ובלבד
שלא יזרע תחת ענפי הגפן (חזו"א).
וא"צ להרחיק כנגד האויר שבין גפן
לגפן כיון שאין מצטרפין אלא ירחיק
מכל גפן עצמו ו' טפחים מכל צד.

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

עירבין (ג.ג.): כל ארבע אמות לגבי כרם
הוא עבודת הכרם.
כלאים (ג, ז): לגפן יחידית נותנין לה
עבודתה ששה טפחים.

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

"מרחיק ד' אמות"

חזו"א: אף אם הרחיק ד"א צריך ליזהר
שלא יסככו הענפים על הזרעים, ששם
אסור לזרוע.

סעיף לב: מתי נקרא כרם

סעיף לב: א. היתה שורה אחת של גפנים זו בצד זו, ואפילו הן מאה, אין זה
כרם אלא כגפן יחידית, ומרחיק מן השורה ששה טפחים, וזורע. היו שתי שורות, הרי
זה כרם וצריך להרחיק ד' אמות מכל צד, ואח"כ יזרע. וכמה יהיה בכל שורה, ג' גפנים
או יותר (רמב"ם כלאים ז, א).

ב. בד"א, כשהיה בין כל גפן וגפן מד' אמות ועד ח'. אבל אם היה בין שתי השורות ח' אמות, חוץ ממקום הגפנים, הרי אלו כמובדלות זו מזו ואינם כרם אחד, ואינו מרחיק אלא ו' טפחים מכל שורה. וכן אם היה ביניהם פחות מד', הרי אלו כגפן אחת ומרחיק ו' טפחים לכל רוח [רמב"ם כלאים ז,ב].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. כלאים (ד, ה): הנוטע שורה (אחת) של חמש גפנים: בש"א – כרם (וצריך להרחיק ממנה ד' אמות). ובה"א – אינו כרם (אלא כגפן יחידית שמרחיק ו' טפחים), עד שיהו שם שתי שורות (ובכל שורה ג' גפנים – רמב"ם מהירושלמי).

לפיכך הזורע ארבע אמות שבכרם: בית שמאי אומרים – קידש שורה אחת. ובית הלל אומרים – קידש שתי שורות.

ב. שם (ד, ח): הנוטע שתי שורות אם אין ביניהן (בין השורות) שמונה אמות (הרי הן מצטרפות לכרם, ולכן) לא יביא זרע לשם (אבל כשיש ח' אמות דינן כגפן יחידית ומרחיק ו' טפחים משורה זו ומשורה זו וזורע באמצע).

ירושלמי – א"ר זעירא שמונה חוץ ממקום כורתין, פי' גזע הגפן נקרא כורתין.

כלאים (ה, ב): כרם שהוא נטוע על פחות פחות מארבע אמות:

✓ רבי שמעון אומר – אינו כרם.

וחכמים אומרים – כרם ורואין את האמצעית כאילו אינן.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "היתה שורה אחת"

משנה ראשונה: הלכה למשה מסיני הוא דכרם הוא דווקא של ה' גפנים ודוקא ב' שורות, עכ"פ שתיים כנגד שתיים ואחת יוצא זנב.

"ד' אמות מכל צד"

חזו"א: פירוש מרחק של יותר ד' אמות עד פחות ח' אמות (חוץ מגזע גפן) בעיגול סביב כל גפן.

ב. "מארבע אמות"

רוב הראשונים – אין חילק בין גפן ילדה או זקינה (רשב"א וריטב"א וחי' הר"ן ור"י קרקושא וכ"כ הרמב"ם בפכ"ד ממכירה ה"א). אכן דעת רבנו יונה – אם הוא אילן קטן שאין עולין עליו בחבל והעול כובשו אין קפידא אם אין מרוחק ממנו ד"א.

דרך אמונה: הרי אלו כמובדלות –

ואפילו אם היו ג' שורות ונחרבה

האמצעית ונשארו ב' שורות שביניהן ח' אמות אינו כרם (כ"כ כסף בדעת הרמב"ם).

"פחות מד' אמות... נפן יחידית"

דרך אמונה: כיון שיונקים יותר מדאי אחד מהשני אינם מצליחים, ועומדין ליעקר ולכן אין מצטרפין להיות כרם.

ירושלמי (פ"ה) – ואין נפק"מ אם מתחילה נטען רצופין או שנטען מרווחים וריצפן אח"כ ע"י שנטע ביניהן עוד גפנים.

סעיף לג: ג' שורות שיש בניהם פחות מד"א

סעיף לג: היו ג' שורות, אף על פי שיש בניהם פחות מד"א הרי אלו כרם ורואין את האמצעיות כאלו אינם (רמב"ם כלאים ז,ג).

❖ שורשי הלכה

ב"ב (קב:): כרם הנטוע (ובין השורות) על פחות מארבע אמות – ר"ש אומר: אינו כרם, ✓ וחכמים אומרים: הרי זה כרם, ורואין את האמצעים כאילו אינן.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"היו ג' שורות"

דרך אמונה: כיון שכאן אפי' נוריד את האמצעיות שעומדין ליעקר יישאר שיעור כרם לכן נחשב כרם. יד הרמ"ה (ב"ב ל"ז:): ואם הם צפופים כ"כ שאפילו שנוריד האמצעים ישארו ג"כ רצופין תוך ד' אמות – אינו כרם, מיהו אם יש ד' שורות או יותר שאם תוריד כל הפנים ישאר בין ב' החיצונים ד"א נחשב כרם וכל האמצעים כאילו אינן.

סעיף לד: ג' שורות בין שורה לשורה ח' אמות

סעיף לד: א. היו ג' שורות ובין כל שורה ושורה ח' אמות או יותר, הרי זה זורה בין השורות [רמב"ם כלאים ז,ג]. לפיכך הנוטע את כרמו מתחלה, והרחיק בין כל שורה ושורה ח' אמות, מותר להביא זרע לתוכו ומרחיק מכל שורה ושורה ששה טפחים בלבד [רמב"ם כלאים ז,ד].

ב. אבל אם זרע חוצה לו, צריך להרחיק משורה החיצונה ד' אמות כשאר הכרמים. ואין דין בין השורות של זה הכרם ככרם שחרב באמצעו, שהרי מתחלה נטעם מרוחקים

[רמב"ם כלאים ז, ד].

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. כלאים (ד, ח): היו שלש שורות –

אם אין בין שורה לחברתה שש עשרה אמה לא יביא זרע לשם. רבי אליעזר בן יעקב אומר משום חנינא בן חכינאי אפילו חרבה האמצעית ואין בין שורה לחברתה שש עשרה אמה לא יביא זרע לשם שאילו מתחלה נטען הרי זה מותר בשמונה אמות:

✓ ר' שמעון ורבי מאיר אומר' אף הנוטע את כרמו על שמונה אמות (שמניח בין שורה לחברתה ח' אמה) – מותר (להביא הזרע, כיון שנטעו כך מתחילה כל שיש מרחק ח' אמות לא מצטרפים לכרם, ומרחיק ו' טפחים).

ב. רמב"ם (כלאים ז, ד): אבל אם זרע

חוצה לו, צריך להרחיק משורה החיצונה ד' אמות כשאר הכרמים. ואין דין בין השורות של זה הכרם ככרם שחרב באמצעו, שהרי מתחלה נטעם מרוחקים. כסף משנה – איני יודע מהיכן לקח זה.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א.

"היו ג' שורות"

דרך אמונה: דעת רבנו שאפילו כרם גדול ששורותיו [או הגפנים בתוך השורה

עצמה] רחוקים זה מזה ח' אמה אין מצטרפין ודינו כגפן יחידית.

אבל דעת הראב"ד – אם היה כרם גדול (ג' שורות) מצטרפים עד ט"ז אמה ומרחיקים חוצה לו ד' אמות, וגם בניהם אסור לזרוע כדין קרחת הכרם.

דרך אמונה – אבל אם יש ביניהן ט"ז אמה או יותר אין מצטרפין והוי כגפן יחידית, ויכול לזרוע בין השורות ובין גפן לגפן וחוצ' לכרם ובלבד שירחיק ו' טפחים מכל גפן.

ב.

"זרע חוצה לה"

כסף משנה ור"י קורקוס: החמירו חוצה לו יותר מתוכו לפי שמבחוץ אין ניכר כ"כ כמה המרחק ביניהם ונראה ככרם.

חזו"א (סי' י' סק"א): וכ"ז אם היה נטוע עד ט"ז אמה אבל אם היה מרוחק ט"ז אמה או יותר בין שורה לשורה – א"צ להרחיק גם חוצה לו יותר מ' טפחים בין לדעת רבנו ובין לדעת הראב"ד.

"אין דין בין השורות"

דרך אמונה: רבנו בא לתרץ למה אין כאן דין קרחת הכרם דאוסר עד ט"ז אמה, וע"ז תירץ משום שמתחילה נטען מרוחקים.

סעיף לה: שורת גפנים שלו קרוב לשורת גפנים של חברו

סעיף לה: היתה בשדה זו שורה אחת של גפנים, ובשדה חברו שורה אחרת

כנגדה, קרובה לה, אף על פי שמפסיק בניהם דרך היחיד או דרך הרבים (ובלבד שלא יא רחב ח' אמות כדבסמוך) או גדר שהוא נמוך מעשרה טפחים – הרי אלו מצטרפות להיות שתיהן כרם. והוא שיהיה ביניהם פחות מח' [רמב"ם כלאים ז,ה].

אפ"ה לא הוי הפסקה, וכ"ש דבשלו אין מפסיק דרך כזו.

"או גדר שהוא נמוך מי"ט"

חזו"א: אבל גדר שגבוה י"ט מפסיק והוא שיהא ג"כ רחב ד"ט. ואפי' הענפים נתערבו ממעל לגדר לא מהני כ"ז שאינו כדין ערים (דלקמן פ"ח).

ואם היה כרם גדול והפסיק גדר באמצע אם נשאר בצד א' שנים כנגד ג' ובצד השני לא נשאר זה שיש בו שיעור הרי הוא כרם, וזה שאין בו שיעור הרי הוא כגפנים יחידות (והובא בדרך אמונה). ויש להסתפק בצורת הפתח אם מפסקת בין שורות הכרם.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

כלאים (ד, ז): הנוטע שורה אחת של גפנים בקצה שדהו בתוך שלו, ושורה אחת בתוך של חברו, ודרך היחיד ודרך הרבים באמצע (אפילו מפסיק בין השורות דרך היחיד או הרבים) וגדר שהוא נמוך מעשרה טפחים הרי אלו – מצטרפות. גבוה מעשרה טפחים – אינן מצטרפות. **רמב"ם –** והוא שיהיה ביניהם פחות מח' (דתנן שאם יש ביניהם שמונה אמות מותר להביא זרע לשם).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"אע"פ מפסיק בניהם"

שנות אליהו: קמ"ל אע"פ שהוא גם של חברו וגם מפסיק ביניהן דרך –

סעיף לו: שורה אחת בארץ ושורה אחת במדרגה

סעיף לו: נטע שורה אחת בארץ ושורה אחת במדרגה, אם גבוהה המדרגה

מהארץ עשרה טפחים – אינם מצטרפים. פחות מכאן – מצטרפין [רמב"ם כלאים ז,ו].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

כלאים (ו, ב): רבי אליעזר אומר אף הנוטע אחת בארץ ואחת במדרגה אם גבוה מן הארץ עשרה טפחים אינה מצטרפת עמה ואם לאו הרי זו מצטרפת עמה.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"נטע שורה א' בארץ"

דרך אמונה: פי' שיש ב' שורות של ג' ג', או אחת של ג' ואחת של ב'. ונטע א' משורות בארץ ואחת סמוכה לה ע"ג המדרגה.

חזו"א: וה"ה כרם שנטוע בהר בתוך שיפועו או מקצתו בהר ומקצתו בעמק או על ההר, הכל דינו כנ"ל במדרגה.

סעיף לו: שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאת זנב

סעיף לו: הנוטע חמש גפנים, שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאת זנב, הרי זה

נקרא כרם קטן וצריך להרחיק מהן ד' אמות לכל רוח.

אבל אם נטען שתיים כנגד שתיים ואחת באמצע (דרך אמונה) אינם כרם ואינו מרחיק מהם אלא ו' ושתים כנגדן בשורה שניה * * * * * (דרך אמונה) אינם כרם ואינו מרחיק מהם אלא ו' טפחים לכל רוח [רמב"ם כלאים ז, ז].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

כלאים (ד, ו): הנוטע שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה זנב – הרי זה כרם. (ירושלמי – הלכה למשה מסיני דכרם של ה' שנטוע שתיים כנגד שתיים וא' יוצאה זנב ג"כ נחשב כרם).

שתיים כנגד שתיים ואחת בינתיים, או שתיים כנגד שתיים ואחת באמצע – אינו כרם עד שיהיו שתיים נגד שתיים ואחת יוצאה זנב.

ואחת יוצאה זנב:

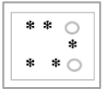
❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה זנב"

דרך אמונה: אף דצריך ב' שורות של ג', מ"מ הלכה למשה מסיני דכרם של ה' שנטוע שתיים כנגד שתיים וא' יוצאה זנב ג"כ נחשב כרם.

דרך אמונה: דעת השו"ע כהרמב"ם כצירור ב'. אבל דעת שאר הראשונים הוא דווקא כצירור ג' (הר"ש, הרא"ש,

כ' חזו"א: וגם בקרן זוית רואין כאילו
 אחרת נטועה כאן כנגד הזנב
 (כלומר צריך לרבע אותה)
 ולהרחיק מהריבוע ד' אמות לכל רוח.
 אבל אם היה כבר כרם גדול, דהיינו
 ט' גפנים ג' כנגד ג' וזנב יוצא ממנו,
 הוי הזנב כגפן יחידית שאין זנב לכרם
 גדול ואין נותנין לו אלא ו"ט.

הר"י בן מ"צ, הרע"ב, האגודה והתוס'.
 שלפי שיטת הרמב"ם לא מהני והכי
 נקטינן להלכה (חזו"א).

חזו"א (סי' י' סק"כ): והשתים כנגד שתים
 צריכים ג"כ להיות מכוונים זו כנגד זו
 באופן שאם יקיפם בקו יהיה שטח מרובע
 שוה הזויות אבל אם אינן מכוונים אינם
 מצטרפים.

"וצריך להרחיק מהן ד"א לכל רוח"

סעיף לז: כרם שחרב

**סעיף לז: כרם שחרב, אם יש בו ללקט עשר גפנים לכל בית סאה ויהיו
 נטועות שתים כנגד שתים ואחת יוצאת זנב, או יש בו לכוין ג' כנגד ג', ה"ז נקרא כרם
 דל ואסור לזרוע בכולו [רמב"ם כלאים ז, ח].**

הרמב"ם, וט"ז אמות לדעת הראב"ד –
 אין מצטרפות, וכן אם כבר היה כרם
 ויש גפנים רחוקות מהכרם ט"ז אמה אין
 מצטרפות לכרם ודינן כגפנים יחידות.
 וכאן מבאר שאם היה כרם ונעקרו מקצת
 נטיעותיו ועי"ז נתגדלה הפלגתן יש לו
 דין כרם דל, דהיינו שאם נשאר בו ב'
 כנגד ב' וא' יוצא זנב אז מצטרפין אליו
 כל הגפנים ונטפלות אליו גם אלו
 שמרוחקין ממנו כדרך מטע עשר גפנים
 לבית סאה שהוא נ' על נ' וצריך להרחיק
 גם מהם כדין כרם.

"נטועות שתים כנגד שתים"

❖ שורשי הלכה (המקורות)

כלאים (ה, א): כרם שחרב (שנעקרו
 ממנו גפים במקומות רבים) אם יש בו ללקט
 עשר גפנים לבית סאה (אם נשארו י' גפנים
 בשטח של בית סאה, שהוא 50 אמה על 50
 אמה, הינו מרוקחים 18 אמה ורביע) ונטועות
 כהלכתן (שנים כנגד שנים ואחד יוצא זנב)
 – הרי זה נקרא כרם דל (ואסור לזרוע
 בתוכו וצריך להרחיק חוצה לו ד' אמות, ואם
 לא דינו הגפנים כגפן יחידית שמרחיק ו'
 טפחים).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

דרך אמונה: אם נטע מתחילה כך שכל
 שהשורות רחוקות זה מזה ח' אמות לדעת

וכן פסק בחזו"א – שאם נשתייר בכרם ה' גפנים נטועות על פחות מח' אמה או ג' שורות על פחות מט"ז שיש שיעור כרם במקום א' מצטרפין כל שאר הגפנים עד י"ח אמה ורביע, אבל אם אין שיעור כרם כהלכתו דין צירופו כשחרב כדין צירופו בתחילת נטיעתו.

"אסור לזרוע בכולו"

דרך אמונה: היינו אפילו אצל הגפנים הרחוקות עד י"ח אמה ורביע צריך להרחיק מהן ד"א כדין כרם.

חזו"א: לפי הרמב"ם העיקר שיהיו כאן ה' גפנים נטועות ב' כנגד ב' וא' יוצא זנב ואפי' כולן רחוקות זו מזו י"ח אמה ורביע, אם יש בבית סאה זו י' גפנים, אפילו יש כאן רחוקות יותר מי"ח ורביע. אבל דעת הר"ש והרע"ב – דכל שנשאר ה' גפנים נטועות ב' כנגד ב' וא' יוצא זנב ורחוקין זה מזה מד"א עד ט"ז אמה [ולדעת הרמב"ם שיעורו עד ח' אמה] אז כל שקרוב אליהם תוך י"ח אמה ורביע מצטרף עמהן וצריך להרחיק גם ממנו ד"א וגם אסור לזרוע ביניהן, אבל אם אין ה' גפנים כהלכתן אינו כרם כלל.

סעיף לט: כרם שאינו נטוע שורות אלא מעורב

סעיף לט: כרם שאינו נטוע שורות שורות, אלא מעורבב, אם יש בו לכוין שתים כנגד שלש הרי זה כרם, ואם לאו, אינו כרם אלא דיו להרחיק ו' טפחים מכל גפן ונפץ, וזרע (פי' שמרחיק רק ו"ט מכל א' מהן וזרע) (רמב"ם כלאים ז, ט).

❖ שורשי הלכה (המקורות)

כלאים (ה, א): כרם שהוא נטוע ערבוביא (שאינן הגפנים נטועים בשורות מכוונות): אם יש בו לכוין (בתוך העירבוביה) שתים נגד שלש – הרי זה כרם ואם לאו אינו כרם. רבי מאיר אומר – הואיל והוא נראה כתבנית הכרמים (שיש שורות שורות אף שאינן מכוונות) הרי זה כרם.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

דרך אמונה: כאן בא רבנו לבאר דין כרם שנטעו מתחילה בערבוביא שאין כאן דין כרם דל להצטרף בי"ח אמה ורביע כנ"ל, רק דינו שאם יש רק ב' שורות מצטרפות עד מרחק ח' אמה בין זה לזה. ומבאר שכל הגפנים הסמוכות להן שאינן נטועות בשורה ואינן מכוונות מצטרפות

לכרם בשיעור מרחק הנ"ל ואסור לזרוע
ביניהם וגם צריך להרחיק מהן חוצה להן
ד' אמות.

"הרי זה כרם"

דרך אמונה: ובלבד שלא יהיו רחוקים
ח' אמה, ולדעת הראב"ד ט"ז אמה וקי"ל
כהראב"ד.

סעיף ב-מא: עיקרים מכוונים ונוף לא מכוון

סעיף ב: א. היו העיקרים מכוונים והנוף אינו מכוון – הרי זה כרם. הנוף מכוון
והעיקר אינו מכוון – אינו כרם. היו דקות ואינן מכוונות, העבו (שנעשו עבות) והרי הן
מכוונות – הרי זה כרם.

סעיף מא: ב. כיצד יודע אם הם מכוונות, מביא חוט המדה ומותח מזו לזו.
[רמב"ם כלאים ז, י].

נתעבו ונתרחבו ונמצאו שעל ידי כך
הן מכוונות הרי זה כרם.

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)
"הינן העיקרים מכוונים"

חזו"א: היינו שהגפנים היו מכוונות
סמוך לארץ זה כנגד זה ולמעלה הן
נטויות ואינן מכוונות שם מ"מ
מצטרפות, אבל אם סמוך לארץ הן
נטויות ולמעלה הן מכוונות אינן
מצטרפות, שהכל הולך אחר עיקרן
הסמוך לארץ.

דרך אמונה – אבל גפן שנתעקמה סמוך
לארץ וכל הגפן נטוי משורשו – מודדין
את הכיוון למעלה.

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

א. ירושלמי (כלאים ה, א): הכורת (הגזע)
מכוון והנוף אינו מכוון הרי זה כרם.
הנוף מכוון והכורת אינו מכוון אינו כרם.
היו דקות ואינן מכוונות העבו והרי הם
מכוונות הרי זה כרם.

ב. כיצד הוא יודע אם מכוונות הן, מביא
חוט ומותח.

פירש פני משה: הכורת מכוון וכו'.
תוספתא היא בפ"ג ואכרם שנטוע
בערבוביא קאי ומפרש לה, דהכל הולך
אחר הכורת והוא עיקר הגפן ולא אחר
הנוף. והבאתי תוספתא זו לעיל: העבו.

"היו דקות והעבו"

ה"ז כרם מכאן ולהבא. אבל אם היו מכוונות והעבו מקצתן ונתקלקל הכיוון כיון שכבר הי' כרם לא נתבטל.

דרך אמונה: כשהיו דקות לא היו מכוונות, וכשהתעבו נעשו מכוונות –

סעיף מב: קרחת הכרם

סעיף מב: א. כרם שחרב באמצעו ונשאר שלם מכל סביביו, אם יש בקרחת

שבאמצע 16 אמה – ה"ז מרחיק מעיקרי הגפנים (ולא מהנוף למעלה – ר"י קורקוס) ארבע אמות לכל רוח, וזורע באמצע הקרחת. ואם אין בה 16 אמה – הרי זה לא יביא זרע לשם.

ב. ואם הביא, הואיל והרחיק ד' אמות לכל רוח מהגפנים של כרם – הרי זה לא קידש [רמב"ם כלאים ז, יא].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. כלאים (ד, א): קרחת הכרם (שטח פנוי מגפנים באמצע הכרם): בית שמאי אומרים עשרים וארבע אמות (אם יש שטח פנוי בגודל 24 על 24 אמות, מותר לזרוע בה). ובית הלל אומרים שש עשרה אמה. ואיזו היא קרחת הכרם כרם שחרב

מאמצעו, אם אין שם שש עשרה אמה (לפי ב"ה) – לא יביא זרע לשם (לפי שד' אמות מצד זה וד' אמות מצד זה הן עבודת הכרם. וכיון שנשאר רק ח' אמות, הרי ד' אמות שהוא שיעור מקום חשוב לגבי הכרם, לכן אסור לזרוע שם כלל), היו שם שש עשרה אמה – נותנין לה עבודתה (ד' אמות לכל צד, וזורע בח' אמות הנשארות)

וזורע את המותר.

ב. כלאים (ו, ג): אלו אוסרין ולא מקדשין מותר חרבן הכרם.

ירושלמי (ד, א): ותנינן אי זהו קרחת הכרם כרם שחרב מאמצעו ונשתייר בו די כרם. בין מארבע רוחות בין משלש בין משתים זו כנגד זו.

פירש פני משה: נשתייר בו כדי כרם אלמא דבעינן שיהא בהשיור כדי כרם, בין שהשיור הוא מד' רוחות בין משלש רוחות וצד הרביעית נחרב ובין שאין השיור אלא משתי הרוחות זו כנגד זו. [כלומר, אף אם חרב הכרם מפולש מצד לצד, ונשארו משני צדדים זה כנגד זה שיעור כרם הוי קרחת הכרם].

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

"כרם שחרב... 16 אמה"

דרך אמונה: לפי הרמב"ם דשיעור צירוף השורות הוא בח' אמות י"ל דדין קרחת הכרם הוא דווקא אם כבר היה כרם נטוע על ח' אמות ואח"כ נחרב אז אסור הקרחת עד ט"ז אמה, אבל לא בנטע בתחילה מרחק כזה דאז אפי' אם יש שיעור כרם מכל צד (16 אמה) א"צ להרחיק רק ד' אמות מכל צד אפי' אין שם ט"ז אמה.

אבל הראב"ד שם, דקי"ל כוותיה, אין חילוק בין תחילת מטעתו לחורבנו דלעולם שיעורו בט"ז אמה ואם נשאר פחות מכאן אסור לזרוע שם: שיעורו בט"ז אמה ואם נשאר פחות מכאן אסור לזרוע שם.

הגר"א: מכל סביביו. לאו דווקא וכמ"ש בתוספתא רפ"ג ובירושלמי רפ"ד בין מארבע רוחות ובין משלשה רוחות ובין משתי רוחות זו כנגד זו.

"וזורע באמצע הכרם"

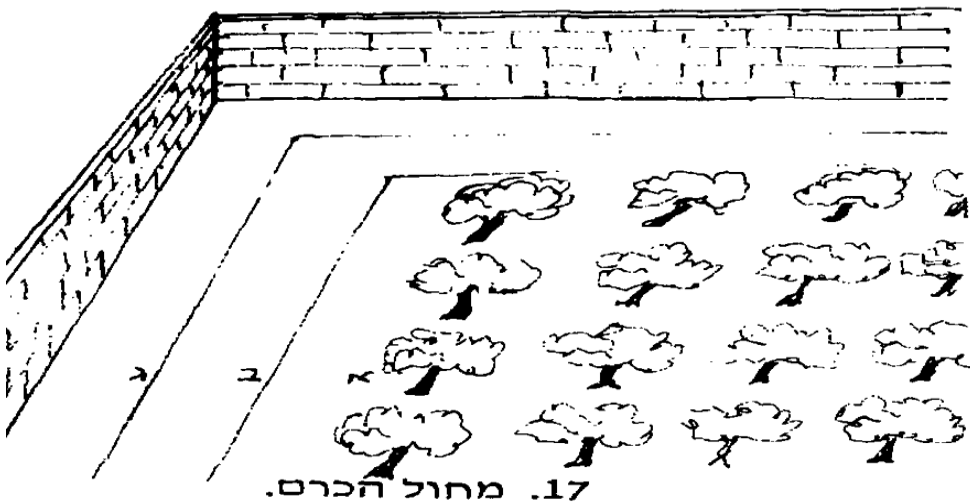
ט"ז (יד): פי' שלכל צד של גפנים שיין להם ד' אמות דהיינו כדי עבודת הכרם שיכול לחרוש שם בשוורים לתקון הכרם, נמצא שאותן ד"א הוויין כגפנים, ואח"כ צריך שירחיק ממקום שכלים ארבע אמות האלו לזרע עוד ארבע אמות שהוא מקום חשוב. נמצא שיכול לזרוע אחר ח' אמות מכל צד. ולכן אם אין 16 אמה לא נשאר מקום לזרוע.

"לא יביא הזרע"

חזו"א (כלאי הכרם אות י"א): ואם הכרם שמכאן נטוע שתי והכרם שמכאן נטוע ערב מרחיק ד"א מכל צד וזורע. והיכר שתי וערב הוא ע"י שהגפנים שבשורה קרובות זו לזו והשורות רחוקות זו מזו.

סעיף מג: מחול הכרם

סעיף מג: א. וכן מקום שנשאר פנוי בלא גפנים בין סוף הכרם ובין הגדר שלו, והוא הנקרא 'מחול הכרם', אם יש בו י"ב אמה מרחיק מהגפנים ד' אמות וזרע את השאר [רמב"ם כלאים ז, יב]. היה בה פחות מ"ב אמה, לא יביא זרע לשם. ב. ואם הביא, הואיל והרחיק ד' אמות, הרי זה לא קידש. ג. במה דברים אמורים, בכרם גדול. אבל בקטן, אין לו מחול אלא מרחיק ארבע אמות מסוף הגפנים, וזרע עד הגדר (עד סמוך לגדר – דרך אמונה). ד. וכן כרם גדול שהיה בין כל שורה ושורה שמונה אמות או יותר, אין לו מחול [רמב"ם כלאים ז, יג].

- א. ד' אמות כדי עבודת הכרם
 ב. ד' אמות לב"ה וח' אמות לב"ש
 ג. ד' אמות להדי כותל

מחילה שעזוב אותו מקום מלזרוע) אם אין שם שתים עשרה אמה לא יביא זרע לשם (ד' אמות לצד הכרם לעבודת הכרם, וד' אמות לצד הגדר אין דרך בני אדם לזרועם, ופחות מד' אמות שבאמצע בטל לגבי הכרם).

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. כלאים (ה, ב): איזו היא מחול הכרם בין כרם לגדר (שטח בפנוי בין הכרם לגדר שמסביבו נקרא מחול הכרם, על שם שהוא סובב הכרם – רש"י, והרמב"ם פירש – מלשון

י"ד - רצו

ט"ז אמה יש לו מחול.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "בין הגדר"

דרך אמונה: אין חילוק בין גדר זקוף י"ט ובין אם היה משופע ומתלקט גובה י"ט מתוך ד"א מישור. או שהיה גדר של קנה קנה פחות מג"ט.

חזו"א: אפי' חריץ עמוק י"ט ורחב ד"ט חשיב גדר. ובצורת הפתח יש להסתפק אם עושה מחול הכרם.

ירושלמי: וא"צ שיקף הגדר את כל הכרם אלא אפי' הוא מרוח אחת ואפי' אם הוא רק במקצת הרוח הרי באותו מקום דין מחול אסור בכולו, אבל שלא כנגד הגדר מרחיק ד"א וזורע. כ"כ דרך אמונה.

"מחול הכרם"

דרך אמונה: מחול – מלשון מחולות שמקיף סביב (רש"י). וי"א מלשון מחילה שעוזב אותו מקום מלזרוע (רמב"ם).

והטעם שבמחול הכרם שיעורו י"ב אמה משום שד"א הסמוך לכותל אין דרך לזרוע שם, וד"א סמוך לכרם הוי עבודת הכרם, ואם נשאר ביניהן ד"א הוי מקום חשוב אבל פחות מכאן בטל לכרם (עירובין צג.).

ולכן אפי' אם ירצה לזרוע סמוך לגדר כיון שאין דרך לזרוע שם מחזי כזורע בכרם, וכאן א"צ ח' אמות כמו בקרחת

היו שם שתי עשרה אמה נותנין לו עבודתו (ד' אמות מצד הכרם) וזורע את המותר.

ב. כלאים (ז, ג): אלו אסורים ואינם מקדשים, מותר חרבן הכרם מותר מחול הכרם.

ג. ירושלמי (כלאים ד, א): אין מחול לכרם קטן (אלא מרחיק ד' אמות וזורע)... חוצה לו יותר מתוכו?

פירוש פני משה: כרם קטן. כל שהוא נטוע שלש גפנים כנגד שלש, והיותר מזה בכלל כרם גדול. חוצה לו יותר מתוכו? כלומר שאם אתה אומר שיש לו דין מחול א"כ אתה מחמיר לאסור חוצה לו יותר מתוכו, שהרי תוכו בין השורות שמונה אמות הוא דבעינן שיהא מותר להביא זרע לשם, וא"כ אינו אוסר בין השורות אלא עד שמונה וחוצה לו יהא אסור עד י"ב בתמיה.

ד. רמב"ם: וכן כרם גדול שהיה בין כל שורה ושורה שמונה אמות או יותר, אין לו מחול.

דרך אמונה – רבנו לשיטתו דהנוטע כרמו על ח' ח' אמה אין מצטרף ולכן אין לו מחול כיון שאינו כרם. ואף על גב דחוצה לו מרחיק ד"א כנ"ל מ"מ דין מחול אין לו.

אבל למאי דקי"ל כהראב"ד דמצטרף עד

י"ד - רצו

ד. **"וכן כרם גדול"**

דרך אמונה: רבנו לשיטתו אזיל, דהנוטע כרמו על ח' ח' אמה אין מצטרף ולכן אין לו מחול ג"כ שאין כאן כרם. ואף על גב דחוצה לו מרחיק ד"א כנ"ל, מ"מ דין מחול אין לו. אבל למאי דקי"ל כהראב"ד דמצטרף עד ט"ז אמה יש לו מחול (חזו"א).

ד. **"יותר מח' אמות...אין לו מחול"**

ט"ז (טז): אין לו מחול – לפי שאין דרך להניח שם מקום פנוי דבלאו הכי יש פנוי הרבה.

הכרם משום ששם יש כרם מכאן ומכאן ובטל לשניהם וכאן אין כרם רק מצד א' דמצד הגדר אינו בטל אליו.

"לא יביא זרע לשם"

חזו"א: מדרבנן, ואפי' היה הגדר רק כנגד ג' גפנים ה"ז מחול ובין הגדר והגפנים אסור בכולן, אבל שלא כנגד הגדר מרחיק ד"א וזורע.

"בכרם גדול"

חזו"א: דהיינו ג' שורות של ג' ג' בכל שורה, או אפי' ב' שורות של ג' ואחת בשורה שלישית כנגד האמצעית דחשבינן כאילו השורה מלאה כנ"ל סקל"ח והוי ככרם גדול.

סעיף מ"ד: גדר סביב הכרם פחות מ"ט

סעיף מ"ד: היה הגדר המקיף את הכרם פחות (מגובה) מעשרה טפחים, או

שהיה גובהו י' טפחים ואין בו רוחב ד' טפחים – אין לו מחול אלא מרחיק מסוף הגפנים ד' אמות וזורע עד המחיצה, אפילו היה בין הגפנים ובין המחיצה ד' אמות ומחצה, וזרע את חצי האמה [רמב"ם כלאים ז', יד].

ונותנין לו מחול, ומשמע הא אם פחותה מגובה י' ומרוחב ארבעה סגי בארבע אמות.

כ"פ הרמב"ם: היה הגדר המקיף את הכרם פחות מעשרה טפחים, או שהיה גובהו עשרה טפחים ואין בו רוחב ארבעה טפחים, אין לו מחול, אלא

❖ **שורשי הלכה (המקורות)**

תוספתא (כלאים ד, ט): העושה מחיצה לכרם גבוה עשרה ורחב ארבעה, בטל ארבע אמות שבכרם.

כסף משנה – מפרש רבינו, בטל ארבע אמות שנתבטל ממנו דין ארבע אמות

ט"ז (יז): פירוש דווקא כשיש גדר חשוב דהיינו גובה י' ורוחב ד' אז נותנים מחול לכרם זה דהיינו ד' אמות לכותל הגדר כדלעיל, אבל כל שאינו כותל חשוב הוי כאילו אינו לגמרי וזורע חוץ לד' אמות מגפנים.

מרחיק מסוף הגפנים ארבע אמות וזורע עד המחיצה. אפילו היה בין הגפנים ובין המחיצה ארבע אמות ומחצה זורע את חצי האמה. כ"פ שו"ע.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"אין רחב ד' אמות"

סעיף מה: גדר או חריץ צ"ל גובה או עומק י"ט

סעיף מה: א. גדר שהוא גבוה י' טפחים, וכן חריץ שהוא עמוק י' טפחים ורחב ד' (טפחים) (פירוש אורך הגדר) – ה"ז מותר ליטע כרם בצדו מכאן, וירקות בצדו מכאן. ב. אפילו מחיצה של קנים, אם אין בין קנה לחבירו ג' טפחים, הרי זו מבדלת בין הכרם והירק, כגדר [רמב"ם כלאים ז, טו].

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"גדר"

א.

תוספתא (ד, ב): ויכול לעשות המחיצה בכל דבר באבנים ובמחצלאות ובקשים ובקנים ובקולחות. ירושלמי – ואם עשה המחיצה מהתבואה עצמה לא מהני לא לענין עצמה ולא להפסיק.

"גובה י' טפחים"

מה צריך להיות רוחב הגדר?

הר"ש – לכל הפחות ד' טפחים.

ורשב"א – סגי ג' טפחים. כ"פ חזו"א.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. כלאים (ד, ג): איזה הוא גדר (שחשוב

כהפסק לכלאים, שיכול לזרוע מצד זה זרעים ומצד השני כרם), שהוא גבוה עשרה טפחים. וחריץ (מתי נחשב הפסק לכלים?) שהוא עמוק עשרה ורחב ארבעה.

ב. שם (משנה ד): מחיצת הקנים (מחיצה העשויה מקנים) – אם אין בין קנה לחבירו שלשה טפחים כדי שיכנס הגדי (שזה שיעור ג' טפחים) – הרי זו כמחיצה (שכל פחות מג' טפחים דינו כלבוד, סגור, הלכה למשה מסיני).

"וירקות מצדו מכאן"

רש"י (שבת פ"ד): ואף על פי שהניקות מתערבות אין לחוש כיון שניכר ההבדל. חזו"א – בלבד שיוהר שלא יהו ענפי הגפן נוטין ע"ג הזרעים שתחת הענפים, שאם כן אסור לזרוע אף שמפסיק גדר בין עיקרי הגפנים לירק. ואם שורשי הגפן יוצאין מתחת הגדר לשדה התבואה אם השורשים מגולין אסור וצריך להרחיק ו"ט או שיחזור ויכסה את השורשים בעפר.

חזו"א: וכשיש גדר בשיעור זה מותר לזרוע צמוד לכרם אף בצד שאין גדר. כ"כ דרך אמונה (עח).

"רחב ד' מפתחים"

חידושי מהרי"ח (פ"ד): אבל עובי הגדר אין לו שיעור וסגי במשהו, ובלבד שיוכל לעמוד ברוח מצויה. מ"מ בחריץ צריך שיהא ארכו ד"ט וגם רחבו משפתו לשפתו ד"ט דאל"ה כיון דפסעי לן אינו מחיצה, לעניין לזרוע בתוך החריץ.

סעיף מו: פרצות בגדר

סעיף מו: גדר המבדיל בין כרם וירק שנפרץ – עד עשר אמות הרי זה כפתח

ומותר. היתה פרוצה יותר מעשר – כנגד הפרצה אסור עד שירחיק מן הגפנים כשיעור (בכרם – ד"א, ובגפן יחידית – ו"ט).

נפרצו בו פרצות רבות: אם היה העומד כפרוץ – הרי זה מותר כאלו אין שם פרצה. היה פרוץ מרובה על העמוד – לא יזרע כנגד כל המקומות הפרוצים, עד שירחיק כשיעור [רמב"ם כלאים ז, טז].

מעשר אמות). אם העומד (סך מה שגדור) מרובה על הפרוץ (על סך מה שפרוץ) – מותר (לזרוע אפילו כנגד הפרצה). ואם הפרוץ מרובה על העומד כנגד הפרצה אסור (אבל כנגד העומד מותר).

כסף משנה – ובפרק קמא דעירובין מסיק דהלכה כרב פפא דאמר פרוץ כעומד מותר.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

כלאים (ד, ד): גדר (של כרם) שנפרץ, עד עשרה אמות (שאינן מקום הפרצה יותר מעשר אמות) – הרי היא כפתח (ומותר לסמוך לו זרעים). יתר מיכן כנגד הפרצה אסור (לזרוע כנגד הפרצה עד שירחיק כשיעור).

נפרצו בו פרצות הרבה (כל פרצה פחות

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"הרי זה כפתח"

חזו"א (י"א, ח): ומותר אף לכתחילה להשאיר פרצה עד י' אמות דהוי פתח ואפי' אין שם צורת הפתח. ואם עשה צורת הפתח מהני אפילו ביותר מי' אמות.

אפילו הקיף כל השדה בצורת הפתח מותר להסמיך גפנים מבחוץ.

האם צורת הפתח הוי כגדר?

דרך אמונה: ואם עשה צורת הפתח מהני אפי' ביותר מי' אמות. מיהו כשעושה צו"ה נכון שירחיק בין הגפנים להזרעים ו"ט.

ואפי' הקיף כל השדה בצורת הפתח מותר להסמיך גפנים מבחוץ, וכן אם הקיף כל הגפנים בצורת הפתח מותר להקיף זרעים מבחוץ.

חזו"א – וצו"ה נקרא קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן.

"נפרצו בו פרצות"

ר"ש: היינו מג"ט עד י' אמות דפחות מג"ט כלבוד דמי ולא חיישינן לפרוץ מרובה על העומד כנ"ל הט"ו ויותר מי' אמות אוסר כנגד הפרצה אפי' עומד מרובה.

"עומד כפרוץ מותר"

ר"ש: מותר – אפילו כנגד הפרוץ דקי"ל פרוץ כעומד מותר.

"פרוץ מרובה... אוסר כנגד הפרוץ"

ר"ש: אבל כנגד העומד מותר. חזו"א – והוא שיש במקום העומד לפחות ד"ט וי"א ג"ט.

חזו"א (י"א, ח): ונראה דפרוץ שבין ב' עומדין חשוב כעומד (פ' גם הפרוץ מצטרף לעומד) להתרבות על הפרצה הגדולה. כגון שהיה עומד ג"ט ופרוץ ג' פחות משהו (שמיקרי לבוד שהוא סגור) ועומד ג' ופרוץ ט' ועומד ג' ופרוץ ג' פחות משהו ועומד ג' מותר כל הכ"ז אמה ואף על גב שאין במחיצה עומד אלא י"ב ופרוץ ט"ו.

סעיף ב'ז: מחיצת הכרם שנפרצה

סעיף ב'ז: מחיצת הכרם שנפרצה, אומרים לו (לבעל הכרם): גדור. נפרצה,

אומרים לו: גדור. נתייאש ממנה ולא גדרה – הרי זה קידש (אם הוסיף א' ממאתים) [רמב"ם כלאים ז, יז].

❖ שורשי הלכה

ב"ק (ק.): תניא: מחיצת הכרם שנפרצה – אומר לו גדור, נפרצה – אומר לו גדור, נתייאש ממנה ולא גדרה – ה"ז קידש וחייב באחריותו.

פרש"י: מחיצת הכרם – קיימא לן שאם היה גדר בינתיים זה סומך זרעים לגדר מכאן וזה סומך גפנים לגדר מכאן. גדור – שלא יוסיף התבואה אחד ממאתים בעוד המחיצה פרוצה ותאסר. נתייאש ולא גדרה – ובתוך כך הוציא הזרע אחד מן המאתיים שהיו בה בהיתר. הרי זה קידש – ואין בטל אלא באחד ומאתים.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"אמר לו גדור"

חזו"א (י"ג, י"ז): ואפי' אם המחיצה בינו לבין חברו, שלאחד כרם ולשני זרעים. על בעל הכרם לגדור ולא על בעל הזרעים. שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. כ"מ מהרמב"ם.

תוס' (ב"ק ק.): ואם לא גדר נאסר הכרם ולא הזרעים, כיון שד' אמות שאמרו להרחיק הוא משום עבודת הכרם ולא משום עבודת הזרעים.

תוס' (שם): ואם לא אמרו לו גדור לא קידש אפילו הוסיף א' ממאתיים. ואף על פי שאין בדעתו לגדרה שכסבור שעל שניהם לגדור וכיון שטעה אין זרוע ובא נאסר מאליו אלא ברוצה בקיומו.

והמאירי – ויש חולקים שגם בלא התראה נאסר אם נתייאש ולא גדר.

תוס': גדרה ונפרצה – פעם שניה, שצריך להתרות בו עוד פעם. תוס' רבנו פרץ – שאין סבור שחייב לגדור כל פעם.

הדין בפעם שלישית:

תוס' ר"פ – אבל פעם שלישית א"צ להתרות בו.

והתוס' כ' – דאפילו כמה פעמים צריך להתרות בו כל פעם שאם לא כן קידש. כ"מ מהרמ"ה.

"נתייאש ממנה ולא גדרה"

רגמ"ה (ב"ב ב:): אחר שקבעו לו ב"ד. תוס' – אבל לא נתייאש ועסוק לגדור אפילו הוסיף א' ממאתיים אין אוסר.

"הרי זה קידש"

ואם ביחד בין ב' הפעמים

שנפרצה הוסיף א' ממאתיים

תוס' בשם ר"ת – אין מצטרפים דקי"ל דקמא קמא בטיל כיון שיש הפסק. והרמב"ן ורשב"א – וי"א דמצטרף.

אם קידש האם בעל הכרם חייב

לשלם לבעל הזרעים?

למאי דקי"ל בחו"מ סי' שפ"ו כר"מ דדיינינן דינא דגרמי – חייב לשלם. והרמב"ם ושו"ע שהשמיטו זה כיון דס"ל

אין אדם אסור דבר של חברו (ולכן אין
לחברו נזק).
וכ' הש"ך (ח"מ סי' שפ"ו) – כיון דדינא
דגרמי אינו אלא חיוב מדרבנן משום קנס
אם היה שוגג פטור.

סעיף מו"ז: בית שחציו מקורה וגפנים תחת המקורה

סעיף מו"ז: בית שחציו מקורה וחציו אינו מקורה וגפנים נמועים בצד זה – מותר
לזרוע ירקות בצד האחד, שהרי פי תקרה כאלו ירד וסתם ונעשה ביניהם כמחיצה. ואם
השווה את קרויו, אסור [רמב"ם כלאים ז', יח].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

עירובין (צג.): תניא: בית שחציו מקורה
וחציו אינו מקורה, גפנים כאן – מותר
לזרוע כאן. ואילו השווה את קרויו –
אסור.

פרש"י: חציו מקורה – מכוסה בגג חלק,
כעין תקרת עלייה. גפנים כאן – תחת
הקירו. מותר לזרוע כאן – חוץ לקירו
מיד, ואין צריך להרחיק, דפי תקרה
יורד וסותם, והוי מחיצה מבדלת
ביניהם. השווה את קרויו – שקירה כל
הבית – אסור, אלא אם כן הרחיק.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"פי תקרה יורד וסתם"

חזו"א: פי תקרה – הלכה למשה מסיני
דנחשב כמחיצה ומפסיק. וא"צ להרחיק
(רש"י).

תוס' (עירובין צ"ג.): וכן אם הגפנים
מוקפים בכל רוחותיהן בפי תקרה –
מותר לזרוע חוצה להן, או שהזרעים
מוקפים מותר לנטוע חוצה להן.

"ואם השווה קרויו"

רש"י: שקירה כל הבית הרי סילק את
המחיצה ואסור לזרוע עד שירחק.

סעיף מט: חצר קטנה שנפרצה לגדולה

סעיף מט: חצר קטנה שנפרצה במילואה לגדולה, והיו הגפנים בגדולה –
אסור לזרוע בקטנה. ואם זרע – הזרעים אסורים והגפנים מותרים (שהגפנים נחשבים
כמובדלין ולא הזרעים).

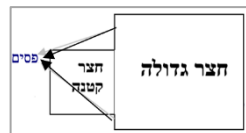
היו גפנים בקטנה – מותר לזרוע בגדולה, הואיל ויש בגדולה פסין מכאן ומכאן הרי היא כמובדלת מן הקטנה ואין הקטנה מובדלת מן הגדולה [רמב"ם כלאים ז, יט].

❖ שורשי הלכה

עירובין (צב.): גפנים בגדולה – אסור לזרוע את הקטנה, ואם זרע – זרעין אסורין, גפנים מותרין. גפנים בקטנה – מותר לזרוע את הגדולה.

פרש"י: אסור לזרוע את הקטנה – דכמאן דהויא קטנה כולה בתוך גדולה דמי, ואפילו מרחיק ארבע אמות מן הגפנים, שאפילו בתוך הגדולה מותר להרחיק ולזרוע – הכא אסור, דקתני מתניתין מפני שהיא כפתחה של גדולה, אלמא: כולה כחד פתח משהו לה. גפנים מותרין – דהא אין דיורי קטנה מושלין בגדולה.

גפנים בקטנה מותר לזרוע את הגדולה – לכתחילה, דלגבי גדולה פיתחא: וכל פתח כמחיצה הוא, ואפילו סמוך לגפנים מותר לזרוע את הגדולה לכתחילה.

"אסור לזרוע בקטנה"

רש"י: בכל הקטנה אסור, אפילו ירחיק ד"א לא מהני דכל הקטנה נחשבת כפתחה של גדולה.

חזו"א (י"א, ח) – ואפילו קדמו הזרעים בקטנה אסור לנטוע גפנים בגדולה, **ריטב"א** – מיהו אם מרחיק בגדולה ד"א מפתח הקטנה ודאי מהני ואז מותר גם לכתחילה לזרוע בהקטנה.

"מותר לזרוע בגדולה"

תוס': וגם לאחר שיגדלו הזרעים לא יהיו נאסרים דאין שם כרם על הגדולה, וגם הגפנים לא יהיו נאסרים דהתורה לא הקפידה שיהיו גפנים בשדה רק שלא יהיו זרעים בכרם ואין שם כרם על הגדולה.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"שנפרצה לגדולה"

דרך אמונה: חצר קטנה שנפרצה במלואה לגדולה. ולגדולה נשאר גיפופין

סעיף ז: חריץ שעובר בכרם

סעיף ז: חריץ שהוא עובר בכרם, עמוק י' ורחב ד' (טפחים), אם היה מפולש מראש הכרם ועד סופו – ה"ז נראה כבין שני הכרמים ומותר לזרוע בתוכו, ובלבד שלא יהיו הגפנים מסככין עליו. ואם לא היה מפולש – הרי הוא כגת שבאמצע הכרם, שאע"פ שהיא עמוקה י' ורחבה ד' או יותר, אסור לו לזרוע בתוכה אלא א"כ היה מקרחת ט"ז אמה (רמב"ם כלאים ז, כ).

❖ שורשי הלכה (המקורות)

כלאים (ה, ג): חריץ שהוא עובר בכרם עמוק עשרה ורחב ארבעה (טפחים): רבי אליעזר בן יעקב אומר – אם היה מפולש מראש הכרם ועד סופו הרי זה נראה כבין שני כרמים וזורעים בתוכו (בחריץ, שנחשב כרשות מיוחדת). ואם לאו הרי הוא כגת (שלפי חכמים אסור לזרוע בתוכה כדלקמן).

כלאים (ו, ד): אמר רבי חמא בר עוקבא בשם רבי יוסי בן חנינא – תחת האשכולות אסור ומקדש.

כלאים (ה, ג): והגת שבכרם עמוק עשרה ורחב ארבעה רבי אליעזר אומר זורעים בתוכה, וחכמים אוסרים (שחשובה כחלק מהכרם).

ירושלמי: הטעם שאסור לזרוע בגת – משום דאזיר הכרם מקיף את הגת (מכל סביבותיו).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"עמוק י' טפחים"

חזו"א: שאם עמוק פחות אסור לזרוע בה, אלא אם כן רחב ט"ז אמה כמו קרחת הכרם.

דרך אמונה: אף דגם בין שני כרמים אסור עד ט"ז אמה, שאני חריץ שניכר שמפסיק בין ב' כרמים א"צ להרחיק כלום.

"ורחב ארבעה"

דרך אמונה: ד' טפחים משפתו לשפתו ואם אין רחבו ד"ט אין זורעין בתוכו ואפי' מרחיק ד"א מהכרם ודינו כדין אין בעמקו י"ט כנ"ל.

דרך אמונה: מותר לזרוע בתוכו – וא"צ להרחיק כלום דגובה החריץ הוי כמחיצה.

"לא היה מפולש"

דרך אמונה: אפילו פתוח מרוח אחת (לא מקרי מפולש) ואסור לזרוע בו כדין קרחת הכרם.

סעיף נא: שביל שבין שני כרמים

סעיף נא: שביל שבין שני הכרמים (שעשוי להילוך בני אדם) הרי הוא ככרם שחרב באמצעו: אם יש ביניהם ט"ז אמה – מרחיק מזה ד' אמות ומזה ד' אמות וזורע את המותר. ואם היה פחות מכאן – לא יביא זרע לשם. [רמב"ם כלאים ז, כא].

ד' אמות ומזה ד' אמות וזורע את המותר. ואם היה פחות מכאן – לא יביא זרע לשם. כ"פ שו"ע.

❖ ענפי הלכה (האחרונים) "בין שני כרמים"

דרך אמונה: שעשוי להילוך בנ"א שם. ואפי' הוא מפולש מראש הכרמים ועד סופו בין אם שני הכרמים שלו ובין אם אחד שלו ואחד של חברו, וקמ"ל דאע"ג שהוא שביל העשוי לרבים וגם הוא בין שני כרמים נפרדים מ"מ יש לו דין קרחת הכרם. חזו"א – ודווקא אם השורות מכוונים ששניהם ממזרח למערב או מצפון לדרום.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

כלאים (ד, ב-ג): איזו היא מחול הכרם בין כרם לגדר. רבי יהודה אומר אין זה אלא גדר הכרם ואיזה הוא מחול הכרם בין שני הכרמים.

[כלומר לפי ר' יהודה מחול הכרם הוא רק בין שני כרמים, אבל בין גדר לכרם אינו מחול הכרם. ות"ק – ס"ל שבין שני כרמים לא נקרא מחול הכרם. והלכה כת"ק].

רדב"ז – רבינו קורא למקום הפנוי (בין כרם לכרם) שביל לאשמועינן דאפילו שהוא שביל ועוברין בו אינו מפסיק אלא הרי הוא ככרם אחד שחרב באמצעו.

כ"פ הרמב"ם: שביל שבין שני הכרמים הרי הוא ככרם שחרב באמצעו: אם יש ביניהם ט"ז אמה – מרחיק מזה

סעיף נב: שומירה

סעיף נב: **א.** שומירה (פי' בית דירה שעושים לשומר השדה) שבכרם: אם גבוהה עשרה ורחבה ד' (דאו חשיבא להיות רשות לעצמה – דרך אמונה) – מותר לזרוע בראשה ירק, ובלבד שלא יהיו השריגים נוגעים בה, כדי שלא יראה ירק בתוך הכרם מלמעלה.

ב. במה דברים אמורים, במרובעת. אבל אם היתה השומירה עגולה, צריכה שיהיה בתוכה חלל ארבעה טפחים, כדי שתהיה מופלגת מן הארץ, וצריכה עפר על ראשה מלמעלה שלשה טפחים [רמב"ם כלאים ז, כב].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. כלאים (ה, ג): שומירה (גבעה המשמשת מקום מצפה לשומר) שבכרם גבוהה עשרה ורחבה ארבע (טפחים) זורעים בתוכה (שאינו דומה לגת, שנראית כרשות בפני עצמה) ואם היה שער כותש (ראשי הענפים מתערבים זה בזה) – אסור.

ב. ירושלמי (כלאים ה, ג): אמר רבי חייא בשם רבי יוחנן צריך שיהא שם (בשומירה) חלל ארבע. אמר רב שמואל בר רב יצחק הדא דתימר בעגולה. אבל במרובעת אינו צריך שיהא שם חלל ארבעה. רבי חלפתא בן שאול אומר – צריך שיהא שם שלשה טפחים עפר מלמעלן. אמר ר' יוסי הדא דתימא בעגולה אבל במרובעת אינו צריך שיהא שם שלשה טפחים עפר מלמעלה.

פירש פני משה: צריך שיהא שם חלל ארבעה – טפחים, ואשומירה שבכרם קאי שצריך שיהא בתוכה חלל ארבעה כדי שתהא מופלגת מן הארץ. הדא דתימר בעגולה – דבעגולה לא מהני רחב ארבעה למעלה מכיון שבדבר העגול נתמעט הרוחב מן הצדדין. הדא דתימא בעגולה – צריך שיהא גם ג"ט

עפר מלמעלן ומטעמא דאמרן דמתמעטת מן הצדדין אבל במרובעת אין צריך גם לעפר ג"ט מלמעלן אלא ברחבה מלמעלן ד"ט בלחוד סגי.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"מותר לזרוע בראשה ירק"

דרך אמונה: אפלו' בתוך ו"ט של הכרם, וא"צ להרחיק כלום שגובה השומירה הוי כמחיצה.

ירושלמי: ואף על גב שהכרם מקיפה מכל צד מותר לזרוע בראשה, דשומירה עדיף מגת דבגת זמורות הכרם מקיפות אותו מכל צד מלמעלה מה שאין כן כאן שהיא גבוהה מהם שפיר ניכרת בפ"ע.

"שלא יהיו השריגים נוגעים"

חזו"א: שלא יהיו ענפי הגפן נוגעין בתל ואף על פי שאין מתערבין עם הענפים שמצד השני, דכיון שנוגעים בתל – בטל מחיצות התל ואסור לזרוע בכל התל אף במקום שאין שם ענפי הגפן, ודווקא כשנוגעים הענפים בכל ד' רוחות התל או בג' רוחותיו, אבל אם נוגעות ברוח אחת אין מתבטלות מחיצות התל.

ב.

"עפר על ראשה"

יגיעו לחלל הוי כזרע בחלל למטה וזה
אסור כיון שאין חללו גבוה י"ט.

חזו"א: דהיינו שיהא עובי התקרה ג"ט
שזהו שיעור השורשים, שאם השורשים

סעיף נג: הבית שבכרם

סעיף נג: הבית שבכרם, אם היה יתר משלשה טפחים על שלשה טפחים, זורעים בתוכו ירק, ואם היה פחות משלשה על שלשה, הרי הוא כסתום ואין זורעים בתוכו (עד שיהא רחוק בין הגפנים ט"ז אמה כדין קרחת הכרם - חזו"א). (רמב"ם כלאים ז, כג).

ארבעה - ואם יש בו ארבעה אז הוא
זורע מיד.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"בית שבכרם"

דרך אמונה: היינו מקום מוקף מחיצות
באמצע הכרם, בין שיש לו תקרה ובין
שאינן לו תקרה, ובלבד שיהא מוקף
מחיצות גבוהות י"ט (חזו"א).

תפא"י: ואם יש תקרה מותר אף אם
ענפי הגפן מסככין על הזרעים כיון
שהתקרה מפסקת.

"זורעין בתוכו ירק" (דרך אמונה)

רדב"ז - וזורע בכולו וא"צ להרחיק כלל
(אף כנגד הפתח אם יש שם פתח). כ"ד
הרמב"ם.

ולפי הגר"א - צריך לדקדק בשעה שזורע
שם שלא יהא גפן נטוע אף מבחוץ תוך
ד"ט של הזרעים, אבל אם יש שם ד"ט
זורע בכל הבית. אבל לפ"ד רבנו אין
לחוש אף בפחות מד"ט אם גפן נטוע

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ירושלמי (כלאים ה, ב): והבית שבכרם
זורעין אותו.

גמ': (בית שבכרם) משלשה ועד ארבעה -
מתני' היא. פחות משלשה כסתום,
משלשה ועד ארבעה משלים. ארבעה
וזורע מיד.

פירש פני משה: והבית שבכרם
זורעין אותו בתוכו - ולא אמרינן
הואיל והגפנים מקיפין אותו סביב אין
המחיצות מועילות.

משלשה ועד ארבעה היא מתניתא -
אבית שבכרם קאי דדווקא אם יש בו
מג"ט על ג"ט ועד ארבעה על ארבעה
אז זורעים בתוכו אבל אם הוא פחות מג'
כסתום הוא וכטמון בכרם ובטל הוא
לגבי כרם ואין זורעין בתוכו:

מג' ועד ד' משלים - כלומר השיעור
הוא מיותר מג' עד תשלום ארבעה:

מבחון.

ד"ט ודעת רבנו לא הביא כלל להלכה.

"פחות מג' מפחים"

דרך אמונה: היינו החלל לא היה ג' על ג' אף על גב שעם עובי הדפנות הוא הרבה יותר. ואם לא, דינו כקרחת הכרם שצריך להרחיק ט"ז אמה.

"הרי הוא כסתום"

דרך אמונה: ר"ל כאילו אין שם חלל כלל, שא"א לזרוע בתוכו למטה וכנ"ל גבי שומרה דבתוכו אין זורעין.

כ' מרן: הקיף שטח באמצע הקרחת ואין בשטחו רחב ד"ט אין זורעין בתוכו ואפי' רחוק ד"א מן הכרם. וי"א שאם יש ברחבו מג"ט ועד ד"ט זורעין בתוכו ובלבד שיהא בין הגפן לזרעים ד"ט.

דרך אמונה – והנה דעה שני' הוא דעת הגר"א. ודעה ראשונה נראה שהוא דעת הר"ש דמפרש דהירושלמי קאי על נקע וא"כ בית שבכרם צריך מחיצות כמו בכל התורה שאין מחיצה לפחות מד"ט על

סעיף נד: גפן יחידית שבתוך החריץ או בתוך הבקעה

סעיף נד: א. גפן יחידית שהיתה נטועה בתוך הבקעה או בתוך החריץ, מרחיק

ממנה ששה מפחים לכל רוח, וזורע את כל החריץ בדרך שהוא עושה במישור.

ב. ואם היה עמוק עשרה (מפחים), והיה רחב שפת החריץ למעלה ארבעה (פ' בשפתו יש בו ד' על ד' מפחים), אסור לזרוע בתוכו אף על פי שהרחיק ששה [רמב"ם כלאים ז, כד].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. ירושלמי (בפ"ה ה"ג): גפן שהיא נטועה בגת או בנקע נותנים לה עבודתה וזורע את המותר. וכ' כ"מ – וכבר נתבאר שעבודת גפן יחידית ששה מפחים.

ב. שם: הגת שבכרם עמוקה עשרה ורחבה ארבעה ר' אליעזר אומר זורעים בתוכה וחכמים אוסרים (שחשובה חלק

מהכרם) וידוע דהלכה כחכמים.

כ"פ הרמב"ם: ואם היה עמוק עשרה, והיה רחב שפת החריץ למעלה ארבעה, אסור לזרוע בתוכו אף על פי שהרחיק ששה

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "זורע כל החריץ"

דרך אמונה: ואפילו כל החריץ אינו מחזיק ד"א זורע בו ברחוק ו"ט מהגפן דכיון שאין בעמקו י"ט כסתום דמי.

"אע"פ שהרחיק ו' טפחים"

שהמחיצה חובשת ומקפת את שניהם הוי כלאים.

דרך אמונה: עד שירחיק ד"א משום

סעיף זה: גפן יחידית שמוקפת גדר

סעיף זה: א. וכן גפן יחידית שהיתה מוקפת גדר גבוה י' ורחב ד' (טפחים), לא יזרע בכל המחיצה ואף על פי שהרחיק ו'. ואם הרחיק ו' וזרע – לא קידש (מ"מ איסור הזריעה מה"ת אם אין בין הגדר ולתבואה ד"א – דרך אמונה)
ב. וכמה ירחיק לכתחלה ויזרע, ד"א לכל רוח, ואח"כ יזרע שאר החריץ או שאר המקום המוקף גדר (רמב"ם כלאים ז, כה).

❖ שורשי הלכה

א. תוספתא (כלאים ד, ב): העושה מחיצה לגפן עמוקה עשרה ורחבה ארבעה ביטל ששה טפחים שבגפן. העושה מחיצה לגפן גבוהה עשרה ואינה רחבה ארבעה לא ביטל ששה טפחים שבגפן.
 ביאר הרדב"ז: וכן גפן יחידית שהיתה מוקפת גדר – זה מבואר שאין חלוק

בין גת וחריץ וגדר שיש בגבהו ד' ורחבו ד' מחבר כל מה שבתוכו הילכך לא יספיקו ששה טפחים כדין גפן יחידית, אלא ארבע אמות כדין עבודת הכרם. ואם לא הרחיב לא קידש.
ב. שם: רבן גמליאל ובית דינו התקינו שיהיו מרחיקין ארבע אמות מעיקר גפנים לגדר.

סעיף נו: הקדמה להבין השמות שיבאו בפרק זה

סעיף נו: הגפנים שגדלו בברייתן והרי השריגים (הענפים) והאשכולות שלהם מושלכים בארץ – הם הנקראים 'כרם'. אבל העושה כמו מטה או כמו שבכה (עשויה מרשת) (גבוהה) מעל הארץ (לפחות י"ט) כדי שיהיו האשכולות והשריגים נמשכים עליה, והגביה נוף הגפנים מעל הארץ על אותה המטה והדלה אותן – הרי זה נקרא 'עריס'.

ואותם הקנים וכיוצא בהן שעשה מהן מטה או שבכה והדלה עליהן את נוף הגפן הן הנקראים 'אפיפירות', ודינים אחרים יש בערים. (רמב"ם כלאים ח, א).

"ערים"

דרך אמונה: ודע שיש בערים ד' תנאים שיהא נחשב לכרם. (א.) שיהא מודלה על הגדר. (ב.) שלא יהא פחות מה' גפנים, אבל א"צ שיהיו מכוונים בשורה ישרה אלא אפי' א' נכנס וא' יוצא מצטרפין רק שיהיו כולן תוך ד"א לגדר כדבסמוך. (ג.) שיהיו כולן תוך ד"א לגדר אבל אם רחוקין ד"א מהגדר אף שמודלין עליו אין לו דין ערים אלא כיחידות ונותן לכל גפן ו"ט וזורע. (ד.) שיהא בין גפן לגפן לא פחות מד"א ולא יותר מח' אמות שאם לא כן נחשבינן כיחידות.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"הגפנים שגדלו"

דרך אמונה: וענין ערים הוא גפנים שמודלות ע"ג דבר שגבוה י"ט: כגון ע"ג מיטה, או שבכה, או גדר, או לתוך חריץ שמתפשט ע"ג גובה מחיצת החריץ, או ע"ג קיר או קורות וכן על כל דבר שגבוה י"ט יש לו דין כרם. ודין הכרם הוא דווקא ב' שורות של ה' גפנים עכ"פ אבל שורה אחת אפי' יש בה הרבה גפנים הוי כגפנים יחידות וגם צריך שיהיו הגפנים מכוונים זה כנגד זה, שאם לא כן הוי כגפנים יחידים. אבל בערים אינו כן, וסגי בשורה א' של ה' גפנים וגם א"צ שיהיו מכוונות.

סעיף נז: נטע שורה אחת של ה' גפנים וערסן ע"ג כותל

סעיף נז: הנוטע שורה אחת של ה' גפנים או יותר וערסן (פי' הדלן והשעינן) על

גבי כותל גבוה י' וכיוצא בו, או שננטען בצד חריץ עמוק י' ורחב ד' – הרי אלו נקראים ערים וצריך להרחיק מן הערים ד' אמות ואח"כ יורע, כדרך שמרחיק מן הכרם. ומהיכן מודדין מעיקר הגדר שערסן עליו (רמב"ם כלאים ח, ב).

❖ שורשי הלכה (המקורות)

הנוטע שורה של חמש גפנים בצד הגדר שהוא גבוה י' טפחים או בצד חריץ שהוא עמוק י' ורחב ד' נותנין לו עבודתו ד'

ירושלמי (כלאי ו, א): אי זהו ערים

י"ד - רצו

אמות.

ב"ש אומרים – מודדין ד' אמות מעיקר גפנים ולשדה. **✓** ובית הלל אומרי' מן הגדר ולשדה.
 כסף משנה: כלומר ואף על גב דנוטע שורה אחת אינו צריך להרחיק אלא ששה טפחים, כשהוא ערים אף על פי שאינו אלא שורה אחת נידון ככרם וצריך להרחיק ארבע אמות.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"גבוה עשרה"

חזו"א: י"ט – אבל פחות מ"ט אין זה ערים אלא דינו כגפן יחידית.
 או שנטען בצד חריץ – והדלה ענפי הגפנים לתוך החריץ ע"ג כותל החריץ.

"ארבע אמות"

דרך אמונה: וגם אם אין הערים בשורה ישרה רק מתעקם אסור לזרוע כנגד כל הגפנים, וכן אסור לזרוע בין הגפנים ולגדר, וכן אסור לזרוע בין הגפנים של ערים אפי' שלא כנגד האפיפירות עד שירחיק ד"א (חזו"א).
 מיהו בזה קילא ערים מכרם גמור דבכרם גמור צריך להרחיק ד"א אף אם רוצה לזרוע כנגד ראשי השורות כנ"ל (פ"ז סק"ג) אבל בערים מרחיק כנגד ראש השורה ו"ט וזורע (חזו"א).
 ואם עבר זורע בתוך ד"א בין כנגד הגפנים ובין כנגד הבינים או בין הגפנים ולכותל, אפי' זרע כנגד גפן אחת נאסרה כל השורה ונאסרה התבואה, אבל אם זרע כנגד ראש השורה תוך ו"ט לא נאסר אלא גפן החיצונה לבדה (חזו"א).

סעיף נז: מהיכן מודדים ד"א

סעיף נז: (רמב"ם – ומהיכן מודדין, מעיקר הגדר שערסן עליו) **כיצד, הרחיק את**

השורה של גפנים מן הכותל, אמה, ונמצא הערים מן הגפנים ולכותל, מודד מן הכותל ד' אמות וזורע, ונמצא בין הזרע ובין עיקרי הגפנים חמש אמות. ואם בא לזרוע מצד הגפנים, מרחיק מעיקרי הגפנים ד' אמות, שנמצא רחוק מן הכותל ה' אמות. ועל דרך זו דנין בכל ערים.

דאמר מעיקר הגדר מושחין אסור עד שתי אמות אחרים.
 כ"פ שו"ע כלשון הרמב"ם: ומהיכן מודדין מעיקר הגדר שערסן עליו.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ירושלמי (שם): מה ביניהון וכו' היו שם שתי אמות מאן דאמר מעיקר גפנים מושחין אינו אסור אלא שתי אמות, ומאן

בא לזרוע מצד הגפנים מרחיק מהגפנים ד"א, דשניהן נחשבין כגפנים עבים.

"נמצא הערים בין גפנים לכותל"

דרך אמונה: ר"ל שהערים נחשב מהגפנים עד הכותל הכל כערים עבה ולכן מרחיקין משניהן כדמסיק.

חזו"א: והראב"ד חולק וס"ל דהגדר חוצץ בערים כמו בכל מקום, ומאחורי הגדר מותר לזרוע, מיד ואין האיסור אלא לזרוע מצד הגפנים.

וכן מודדין מהגדר לקולא כגון אם הגפנים רחוקין ב' אמות מהגדר אין מרחיקין את הזרעים מהגפנים ד"א אלא ב' אמות דכיון שעיקר הכרם אין נעשה אלא ע"י הגדר אין מודדין אלא מהגדר.

כיצד, הרחיק את השורה של גפנים מן הכותל, אמה, ונמצא הערים מן הגפנים ולכותל, מודד מן הכותל ד' אמות וזורע, ונמצא בין הזרע ובין עיקרי הגפנים חמש אמות. ואם בא לזרוע מצד הגפנים, מרחיק מעיקרי הגפנים ד' אמות, שנמצא רחוק מן הכותל ה' אמות. ועל דרך זו דנין בכל ערים.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"מעיקר הגדר"

חזו"א (י"ב סק"ט): דעת רבנו שהגדר של הערים אינו חוצץ שהוא עצמו נחשב ככרם כיון שהוא עושה את הכרם נחשב הגפנים והגדר אחד. ולכן אם בא לזרוע מאחורי הגדר מרחיק מהגדר ד"א, ואם

סעיף נט: בנה גדר ואח"כ נטע או הפוך. נהרס הגדר

סעיף נט: אחד הבונה את הגדר ואחר כך נטע, או שננטע ואחר כך עשה את

הגדר, הואיל וערסן (הדלה עליהן את הגפנים), הרי זה ערים. נהרס הגדר או נסתם החרייץ אין כאן ערים אלא הרי כל השורה כגפנים יחידים [רמב"ם כלאים ה, ד].

פירש פני משה: ולא שנייא – אין חילוק בין שבנה הגדר בתחילה ואח"כ נטע 11 גפנים בצדו או איפכא ואח"כ נפסקה הגפן האמצעית. יש כאן ערים – כלומר בתחילה קודם שנפסקה האמצעית היה כאן דין ערים ויש כאן דין פסקי ערים לאחר שחרבה האמצעית.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ירושלמי (כלאים ו, ד): ולא שנייא בין שבנה גדר ואח"כ נטע אחת עשרה גפנים בין שננטע אחת עשרה גפנים ואח"כ בנה גדר, ואח"כ נפסקה האמצעית יש כאן ערים ויש כאן פסקי ערים. חרב הגדר אין כאן ערים ולא פסקי ערים.

י"ד - רצו

שנטע ואח"כ בנה אין נפק"מ אם היה דעתו בשעת נטיעה לבנות גדר ולהדלותו על גבו או לא, דכיון דהשתא הוא מודלה יש לו דין ערים.

נהרס הגדר

רדב"ז: ה"ה אם נתמעט גובה הגדר או רוחבו, חזו"א – או שהסיר דליות הגפן מעל הגדר בטל דין ערים.

כגפנים יחידים

דרך אמונה: אבל אם היו ב' שורות נהי דבטל מהן דין ערים מ"מ נשאר דין כרם כמו כל ב' שורות.

חרב הגדר – אח"כ בין בערים בין בפסקי הערים בטל הכל ואין כאן דין ערים.

✓ כ"פ שו"ע כלשון הרמב"ם: אחד הבונה את הגדר ואחר כך נטע, או שנטע ואחר כך עשה את הגדר, הואיל וערסן, הרי זה ערים. נהרס הגדר או נסתם החריץ אין כאן ערים אלא הרי כל השורה כגפנים יחידים.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"ואחר כך נטע... אח"כ עשה הגדר"

דרך אמונה: אין נפק"מ אם היה דעתו לנטוע בשעת בניה או לא, וכן בסיפא

סעיף ס: ערים שחרב באמצעו

סעיף ס: א. ערים שחרב אמצעו ונשתיירו בו ה' גפנים בצד הגדר מכאן וה' גפנים

בצד הגדר האחר מכנגדן – זהו הנקרא פסקי ערים. אם יש ביניהם ח' אמות ואחד מ60 באמה – ה"ז מרחיק מכל שורה ו' טפחים וזורע, והוא שלא יזרע תחת האפיפירות. היה ביניהם ח' אמות בצמצום – ה"ז לא יזרע לשם. ואם זרע, הואיל והרחיק מכל שורה ו' טפחים – ה"ז לא קידש.

ב. ואם אין שם גדר – מרחיק מכל שורה ו' ט וזורע, שאין כאן לא ערים ולא פסקי ערים. חזר ובנה הגדר, חזר הערים למקומו וחזרו פסקי ערים למקומן [רמב"ם כלאים ח, ה+ו].

וכל מדות שאמרו חכמים בכרם אין בהם ועוד חוץ מפסקי ערים. אלו הן פסקי ערים: ערים שחרב (שהיו יותר מעשרה גפנים, וחרבו מהאמצעיות גפנים), ונשארו בו חמש גפנים מכאן וה'

❖ שורשי הלכה (המקורות)

כלאים (ו, ו): פסקי ערים (קטעים של ערים שנפסק, כדמפרש בסמוך) שמונה אמות ועוד (לראב"ד – טפת, לרמב"ם עשירית טפת).

י"ד - רצו

מח' אמה – ה"ו ערים אחד כבתחילה ואפי' כנגד החרב מרחיק ד"א, ואם זרע אפי' כנגד החרב קידש.

היה במקום החרב ח' אמה עד ח' אמה ועוד – אסור לזרוע כנגד החרב ומרחיק ד"א אף כנגד מקום החרב. ואם זרע אם נתן עבודה ו"ט לכאן ולכאן לא קידש. ואפי' זרע בין העריסין כנגד הגפנים לא קידש כל שהרחיק ו"ט מן הגפנים.

היה במקום החרב ח' אמות ועוד – מרחיק ו"ט מהגפן וזרע לכתחילה.

חזו"א (י"ב, ד): היינו לפי רבנו דבטל דין ערים ממנו מותר לזרוע גם בין הגפנים ולכותל, ולכן כתב שיזהר שלא יזרע תחת האפיפירות.

[אפיפירות – אותן הקנים וכיוצא בהם שעשה מהם מטה או כמו שבכה והדלה עליהן את נוף הגפן – הן הנקראים אפיפירות (לעיל סעיף נו)]

גפנים מכאן (שנשאר שיעור ערים מכל צד): אם יש שם (במקום החרב) ח' אמות (מצומצמות) – לא יביא זרע לשם, שמונה אמות ועוד – נותנין לו כדי עבודתו (שנותן לכל ערים כדי עבודתו. לחכמים – ד' אמות, לר"י בן גוריון ו' טפחים) וזרע את המותר.

תוספתא (כלאים ד, ט): כמה הוא ועוד אחד משה טפחים באמה.

✓ והרמב"ם – גורס אחד משישים באמה.

ב. ✓ רמב"ם: ואם אין שם גדר – מרחיק מכל שורה ו"ט וזרע, שאין כאן לא ערים ולא פסקי ערים. חזר ובנה הגדר, חזר הערים למקומו וחזרו פסקי ערים למקומן.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

דרך אמונה: אם שטח החרב פחות

סעיף סא: גנה המוקפת גדר ועירס הענבים על כתליה מבחוץ

סעיף סא: גנה קטנה שהיא מוקפת גדר, ועירס את הגפנים סביב לה מבחוץ

על כל כתליה, אם יש בה (בתוכה מקום) מלוא בוצר וסלוא מכאן ומלוא בוצר וסלוא מכאן, הואיל והיא מוקפת גדר (הקילו בזה שאין לו דין ערים בפנים) – זורעים בתוכה ירקות (בהרחקה של ו' טפחים). ואם אין בה כשיעור הזה, אין זורעין בתוכה, מפני שנראה הכל כערים אחד וירק בתוכו [רמב"ם כלאים ה, ז].

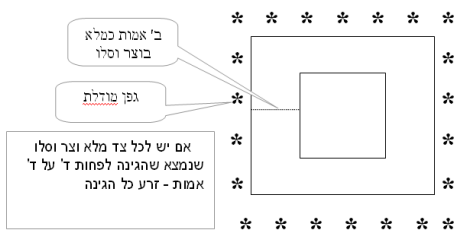
❖ שורשי הלכה (המקורות)

עדינות (ב, ד): שלשה דברים אמר רבי

ישמעאל לפני חכמים בכרם ביבנה... ועל גנה קטנה שהיא מוקפת עירס (ששורת גפנים מולדים על גדר הגינה), אם

י"ד - רצו

גינה קטנה המוקפת ערים

יש בה כמלא בוצר וסלו מכאן ומלוא בוצר וסלו מכאן (שהגינה מספיק גדולה שיש בכל צד שיעור שיוכל הבוצר לעמוד שם עם סלו שמכניס בו, והוא שיעור ב' אמות לכל צד מסביב גינה) – תזרע, ואם לאו לא תזרע.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

פירוש: בערים רגיל מרחיק ד' אמות וזורע. ובגינה שיש לה גדר מסביב יש קולא, אם יש בה ד' אמות על ד' אמות (לפי שמלוא בוצר וסלו הוא ב' אמות, א"כ צריך בגינה לפחות ד' אמות על ד' אמות) – הרי זורע כל הגינה, וא"צ הרחקה כלל. כזה:

"מפני שנראה הכל כערים"

דרך אמונה: ר"ל כאן לא רצו להקל אף על גב שהזרעים מוקפין גדר, לפי שנראה הכל כתערובות. וכ"ז לפ"ד רבנו שאסור בערים לזרוע אחורי הגדר אבל לשאר הראשונים שמתירין לעולם מאחורי הגדר א"צ להרחיק כלום אחורי הגדר.

סעיף סב: גפנים הזרועים במדרגה והערים שלהם מסכך על

השדה

סעיף סב: גפנים שהיו זרועים במדרגה גבוהה והערים שלהן יוצא ומסכך על

השדה (פו' שהענפים מתפשטין ומסככין ע"ג השדה למטה), אם עומד בארץ ובוצר את כולו, רואין כל המקום שתחת הערים כאלו הוא מקום עיקרי הגפנים, ואוסר ד' אמות בשדה לכל רוח משפת הערים (היינו מסוף הענפים שבולטין לשדה). ואם אינו יכול לבצור עד שיעלה במדרגה או בסולם, אין אסור לזרוע אלא תחת הערים בלבד (ומשם ואילך מתור לזרוע בלא הרחקה) (רמב"ם כלאים ח, ח).

המדרגה:

✓ רבי אליעזר בן יעקב אומר – אם עומד בארץ ובוצר את כולו – הרי זה אוסר

❖ שורשי הלכה (המקורות)

כלאים (ו, ב): ערים (שורת גפנים המודלות ע"ג קלונסאות) שהוא יוצא מן

ארבע אמות בשדה, ואם לאו – אינו אוסר אלא כנגדו.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

"במדרגה גבוהה"

דרך אמונה: ג' אופנים

(א.) אם היא פחות מג"ט הרי היא כקרקע שווה ומודדין לעולם ד"א מעיקרי הגפנים לרמב"ם או מן הגדר לראב"ד כמו כל ערים.

(ב.) ואם היא גבוהה יותר מד"ט סתמא עולה על המדרגה ובוצר ואינו עומד על הארץ ובוצר, מיהו אם גבוהה י"ט אפי' ידוע בוודאי שעומד בארץ ובוצר מותר ואפשר דגם בד"ט אפי' ידעי' בוודאי שעומד בארץ ובוצר בטלה דעתו ומותר לזרוע למטה. ורק שגבוהה מג"ט עד ד"ט תלוי אם בוצר מלמטה או עולה במדרגה.

"אוסר ד' אמות לכל רוח"

דרך אמונה: יש כאן שתי חומרות

יותר מכרם:

(א.) שבכרם שמעל המדרגה אם הייתה המדרגה גבוהה מהשדה ג"ט זורעין בתוכה, אבל כאן שהיה ערים למעלה ורוצה לזרוע מלמטה אף על פי שגבוה ג"ט אם עומד למטה ובוצר את כל הערים אסור לזרוע שם. וטעמו: כיון שערים הוא רק שורה אחת ואינה ניכרת כ"כ לעצמה אין ההפסק נראה כ"כ ואתו למימר שא"צ להרחיק ד"א מהכרם.

(ב.) ועוד החמירו בזה שאם הענפים יוצאין ובולטין ע"פ השדה צריך להרחיק ד"א מסוף הענפים, אף על גב דבכל כרם וערים אין מרחיקין אלא מעיקרי הגפנים, לפי שכאן אין כ"כ ניכר ההרחקה החמירו יותר.

סעיף סג: הנוטע גפנים בזויות שבין שני כתלים

סעיף סג: שני כתלים הסמוכים זה לזה והגפנים נטועים בזויות ביניהם, והערים

יוצא עם הכתלים מתוך הקרן וכלה – מרחיק מעיקרי הגפנים כשיעור (ד' אמות), וזורע במקום הכלה שאין עליו ערים. ואף על פי שהזרע מכונן בין שני הכתלים שביניהם הערים, הואיל והרחיק כשיעור, הרי זה זורע בין הכתלים (רמב"ם כלאים ח, ט).

❖ שורשי הלכה (המקורות)

כלאים (ו, ז): ערים שהוא יוצא מן הכותל (ה' גפנים המעורסות בקרן זוית, ב' גפנים על קרן זאת וג' גפנים על קרן זאת)

"וכלה"

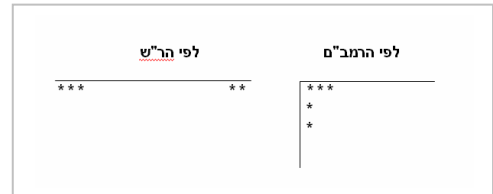
דרך אמונה: היינו שאין נמשך עד סוף הכותל, וקמ"ל דמ"מ מותר לזרוע כנגד שאר הכותלים אחר שהרחיק ו"ט מהראשין כדין כל ערים. ולאפוקי ממאן דאמר בגמ' (ר' יוסי) שאם לא נשאר עד סוף הכותל ד"א לא יזרע שם.

"אע"פ שהזרע מכוון"

דרך אמונה: זה קאי כשמרחיק ד"א וזורע כנגד הגפנים אף על פי שמ"מ זורע מכוון בין הגפנים והגפנים מקיפין את הזרע מב' צדדין מ"מ כיון שהרחיק ד"א מותר.

וכל זה לפ"ד רבנו דכרם העשוי בגדר כמין גא"ם הוי כרם, וכ"ד הגר"א. אבל דעת הר"ש שאין כאן ערים כלל כיון שאין השורה בצד א' וכן מצדד בחזו"א.

מתוך הקרן וכלה (שבקרון הזיות מתאחדות שתי השורות) – נותנין לו עבודתו (ו' טפחים כגפן יחידית) וזורע את המותר. ר' יוסי אומר אם אין שם (בין הכתלים) ארבע אמות לא יביא זרע לשם. כן כתב תפארת ישראל לפי הרמב"ם. והר"ש פירש – בכותל אחד, שתי גפנים בקצה זה של הכותל ושלוש בקצה הכותל השני ובניהם ריק.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)**"שני כתלים"**

חזו"א: וקמ"ל שגם זה נקרא ערים אף על גב שהוא ב' רוחות מצטרפין וצריך להרחיק כדין ערים.

סעיף סד: גפן שעלה ונתעקם מהיכן מודדים**סעיף סד: גפן שעלה העץ שלה מן הארץ מעט, ואח"כ נעקם ונמשך על הארץ**

וחזר ועלה כמו ארכובה (פי' כרעא דאדם דדמי לנו"ן כפופה), כשמודדין בין הזרע ובין הגפן ששה טפחים או ארבע אמות, אין מודדין אלא מסוף הארכובה, ולא מעיקר הגפן הראשון [רמב"ם כלאים ה, י].

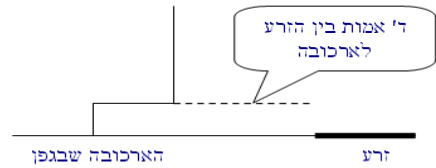
שלאחר שעלתה מעט נכפפה למטה כעין ארכובה) אין מודדין לה אלא מן העיקר השני (ממקום שהארכובה עולה).

❖ שורשי הלכה (המקורות)

כלאים (ז, א): הארכובה שבגפן (גפן

"שעלה מן הארץ מעט"

חזו"א: ודווקא שנתעקם מיד סמוך לארץ וכל הגפן נטוי ורחוק משורשו ולכן מודדין ממקום שהגפן נמצאת, אבל אם עלה קצת יותר גבוה מהארץ מודדין מעיקרו.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

סעיף סה: צריך להיזהר שלא תסכך הגפן על הירק או הפוך

סעיף סה: כבר נתבאר שאף על פי שמרחיק בין הזרע ובין הגפן כשיעור (בגפן

יחידית ו"ט ובכרם ד"א), צריך להזהר שלא תסכך הגפן על הירק או הירק על הגפן, [רמב"ם כלאים ה, יא].

כ"פ הרמב"ם (כלאים ו, יא) – כל הזורע תחת השריגים והעלין היוצאין מן הגפן הרי זה קידש ואף על פי שהזרע רחוק מעיקר הגפן כמה אמות. כ"פ הרמב"ם (ה, יא). כ"פ שו"ע כאן.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ירושלמי (כלאים ו, ד): אמר רבי חמא בר עוקבא בשם רבי יוסי בן חנינא – תחת האשכולות אסור ומקדש. תחת העלין לא. אמר רבי יוסי – אפילו תחת העלין אסור ומקדש.

סעיף סו: זרע ירק או תבואה וצמחה ואח"כ סיכך עליה הגפן

סעיף סו: זרע ירק או תבואה, וצמחה, ואח"כ סיכך עליה את הגפן, הקשין

מותרים והדגן ידלק (שערי צדק – וכ"ש הענבים), [רמב"ם כלאים ה, יא].

פעמים שהקשין מותרין והדגן אסור, פעמים שהקשין אסורין והדגן מותר. היאך עבדא? זרע בהיתר וסיכך על גבן – הקשין מותרין והדגן אסור. זרע

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ירושלמי (כלאים ה, ו): אמר רבי יעקב בר אידי בשם רבי שמעון בן לקיש –

❖ ענפי הלכה (האחרונים) "הקשין מותרים"

חזו"א: אפילו הוסיפו הקשין מאתים אין נאסרין דכיון שכבר צמחו מתחילה ואין ההיתר נאסר דאין הקשין נאסרין, דכללל הוא שאין הקשין נאסרין לפ"ד הרמב"ם. אלא אם כן נאסר מיד בשעת זריעה. הגר"א – ואם זרע באיסור דהיינו תחת ענפי הגפן והתחיל לצמוח הקשין ואח"כ הוריד הסכך, כל שיצמח אח"כ אסור דכיון שהקשין נאסרו הו"ל הכל צומח מתוך איסור ואסור.

באיסור והעביר את הסכך – הקשין אסורין והדגן מותר.
פירש פני משה: פעמים שהקשין מותרין והדגן אסור – כדמפרש ואזיל שאם זרע בהיתר שלא היה שם גפן וסיכך אח"כ את הגפן שהוא בשיעו' הרחק מן התבואה אלא שסיכך מן המתפשט ממנו על גבי התבואה הרי הקשין מותרין שגידולי היתר הן, והדגן – שבהן ונתגדל אחר שסיכך בגפן אסור.
זרע באיסור – ואם הוא להיפך שבשעת הזריעה היה שם סכך מהגפן ואח"כ העביר את הסיכוך קודם שנתבשל הדגן הרי הקשין אסורין והדגן מותר.

סעיף סז: שורשי גפן שיוצאים בד"א של תבואה והפוך

סעיף סז: היו שורשי הגפן יוצאים לתוך הד' אמות שבין הכרם והתבואה – יעקב. היו שורשי התבואה יוצאים לתוך הד' אמות – מותר (רמב"ם כלאים ח, יא).

❖ ענפי הלכה (האחרונים) "שורשי הגפן יוצאים"

חזו"א (ג, ג): אין הכוונה שהשורשים מתפשטין תחת האדמה שבזה אין איסור. אלא שהשורשים יוצאין מעומק הקרקע על הארץ והן מגולין שאז צריך לעקור או את השורשים או את התבואה או לכסות את השורשים בעפר.

"שורשי תבואה יוצאים"

❖ שורשי הלכה

תוספתא (כלאים ד): היו השורשי הכרם יוצאים לתוך ארבע אמות שבכרם – הכל מודים שיעקור. שורשי פיאה יוצאים לתוך ארבע אמות שבכרם אפילו למטה משלשה טפחים – מותר.
כסף משנה – פירוש שורשים שורשי הגפן, ופירוש שורשי פיאה שורשי הזרעים.

מג"ט אף על גב שהן מכוסין באדמה אסור. ודווקא שורשים אבל אם העלין מתפשטין אין קפידא כלל.

חזו"א (שם): כאן מיירי ששורשי התבואה מתפשטין תחת האדמה ולכן מותר. ודווקא למטה מג"ט אבל למעלה

סעיף סזז: השיעורים באמה בת ו' טפחים

סעיף סזז: כל ההרחקות והשיעורים האמורים בכלאים, באמה בת ו' טפחים

שוחקות [רמב"ם כלאים ח, יב].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

עירובין (ג:): אמר אביי משמיה דרב נחמן: אמת סוכה ואמת מבוי – באמה בת חמשה. אמת כלאים – באמה בת ששה.

ורבא משמיה דרב נחמן אמר: כל אמות באמה בת ששה, אלא הללו שוחקות והללו עצבות.

פרש"י: הללו שוחקות – אמות כלאים מודדין בטפחים גדולים, ושל סוכה ומבוי עצבות מצומצמות, לחומרא.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"כל ההרחקות"

דרך אמונה: חז"ל הסתפקו באיזה אמה

מיירי (באמה בת ה' טפחים או ו' טפחים), ולכן הלכו לחומרא אפילו בדרבנן, דכיון דהוי ספק מחמת חסרון ידיעה לא רצו להקל. אך אם נצטרף לזה עוד איזה ספק אפשר שיש להקל.

"שוחקות"

חזו"א (יב, ט): שמוסיפין על כל מדה א' ממ"ח, כגון על אמה מוסיפין חצי אצבע [שהאמה ו"ט וטפח ד' אצבעות] וכן על כל מדה.

"אלא להחמיר"

דרך אמונה: ולכן במקום שחומרא לצמצם כגון לענין פריצת עשר, אזלינן לחומרא למדוד מצומצמות.

סעיף סט: הרחקה מהכרם בחו"ל, לומר לגוי לזרוע כלאים

סעיף סט: א. כל השיעורים האלו שמרחיקים בין הגפנים והתבואה או הירק –

אינם אלא בא"י או בסוריא. אבל בחו"ל, מותר לזרוע בצד הגפנים בתוך הכרם, לכתחילה. ולא אסרו בחו"ל אלא לזרוע שני מיני ירק או תבואה עם החרצן במפולת

י.ד.

ב. ואם אמר לתינוק עובד כוכבים (אבל לא לתינוק ישראל שיבא להתרגל לזרוע כלאים) לזרוע לו בחו"ל – מותר. אבל לא יאמר לעובד כוכבים גדול, שלא יתחלף בישראל [רמב"ם כלאים ת, יג].

ג. ואף על פי שמותר לזרוע הירק בצד הכרם בחוצה לארץ, הרי אותו הירק הזרוע שם אסור באכילה, ואפילו בחוצה לארץ, והוא שיראה אותו לוקט ומוכר, אבל ספיקו מותר [רמב"ם כלאים ת, יד].

ד. הנה: וי"א דהואיל ומותר לזרוע ירק בצד הגפנים בחו"ל – מותר לאכול אותו ירק גם כן [הגהות מיימוני פ"י מהלכות מ"א ותה"ד סימן קצ"ד]. ואין לחוש אלא במקום לאיכא למיחש שזרע ב' מיני ירק או ב' מיני תבואה עם חרצן במפולת יד [מרדכי]. ועל כן נהגו להקל במדינות אלו בירקות הגמלאים זרועות בכרמים, כי לא שכיח שזרעו באיסור.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. קידושין (ל"ט): רב חנן ורב ענן הוו שקלי ואזלי באורחא חזויה לההוא גברא דקא זרע חיטי ושערי בי גופני, א"ל ניתי מר ונשמתיה, א"ל לא צהריתו הא קי"ל כרבי יאשיה דאמר עד שיזרע חיטה ושעורה וחרצן במפולת יד. פרש"י: נשמתיה – דהא עבר על דברי סופרים. לא חזריתו – אין הלכות כלאים מחזורים לכם. לא צהריתו – אין הלכות כלאים צוהרות ומאירות לכם. לא קי"ל כר' יאשיה? בתמיה וטעמיה דר' יאשיה לא ידענא מהיכא נפקא ליה דבעינן ב' מיני זרעים וחרצן שלישי

ומפולת יד נפקא ליה (דברים כב) מלא תזרע כרמך כלאים משמע שזריעת הכרם עצמה תהיה בכלאים.

כסף משנה – והני רבנן אמוראי בחו"ל הוו, ומש"ה לא אמר ליה מידי לההוא דזרע בי גופני משום דבחוצה לארץ מותר לכתחילה למיזרע ביני גופני בלא הרחקה וליכא אפילו איסורא דרבנן, דאל"כ הוה ליה למימר ליה דאסור מדרבנן מיהא, אי נמי למשמתיה משום דעבר אדרבנן אלא ודאי אפילו מדרבנן שרי.

ודוקא בצד הגפנים, אבל ע"ג גפנים אסור, דהוי הרכבה שאף בחו"ל אסור.

כההיא דתנן כרם שהוא נטוע ירק וירק נמכר חוצה לו בחו"ל יורד ולוקח ובלבד שלא ילקוט ביד. אבל אם יודע לו שנזרע בצד הגפנים ולא במפולת יד מותר ללקטן ולאכלן.

והב"י – וטעם רבינו משום דס"ל דהא דבעי רבי יאשיה שלשה מינים היינו לחייב את הזורע מלקות, אבל הכרם והמלאה נאסרים בלא זה, דמסתמא לא פליג רב יאשיה אכל הנך משניות דאסרי בזורע ירק בכרם. והשתא כיון דבא"י ליכא מלקות, דזריעה בחו"ל מותר בזריעה והיכא שזרע כיון דבא"י אסור בהנאה בחו"ל אסור באכילה מיהא.

ד"ד"מ"א: (א): והמרדכי כתב בשם התוס' (שם לט. ד"ה לא) – הלכה למעשה דאין צריך לזהר בחוצה לארץ לא מכלאי זרעים ולא מכלאי הכרם אלא מחיטה ושעורה וחרצן במפולת יד. וכן כתב בהגהות מיימונית – שמותר לזרען ולאכלן כדעת הרא"ש.

וכתב מהרא"י בתרומת הדשן – דהכי נקטינן דהואיל וכלאים בחוצה לארץ מדברי סופרים יש לילך אחר המיקל, אבל הרמב"ם יש לו דעת אחרת בזה.

✓ **כ"פ הרמ"א:** וי"א דהואיל ומותר לזרוע ירק בצד הגפנים בחו"ל – מותר לאכול אותו ירק גם כן. ואין לחוש אלא במקום דאיכא למיחש שנזרע ב' מיני ירק או ב' מיני תבואה עם חרצן

ב. שבת (קל"ט): גבי כשותא בכרמא דרב משורשיא יהיב פרוטה לתינוק נכרי וזרע ליה. וליתן לנכרי גדול? אתי לאיחלופי בישראל.

כסף משנה – ומיירי דזרע שני מיני זרעים וחרצן במפולת יד שאל"כ כיון דבחו"ל הוה לא לא היה צריך לזרוע ע"י נכרי.

ג. ערלה (ג, ט): כרם נטוע ירק וירק נמכר חוצה לו בארץ ישראל אסור ובסוריא מותר ובחוצה לארץ יורד ולוקט ובלבד שלא ילקוט.

ומפרש בירושלמי – דהיינו לומר יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט משמע שאם ראהו לוקט אסור.

כסף משנה – וקשיא לו מאחר שאסור באכילה למה ליה לרב משורשיא למזרעיה? וי"ל דהוה זרע ליה לזבוני לנכרי.

פסק הרמב"ם: ואף על פי שמותר לזרוע הירק בצד הכרם בחוצה לארץ, הרי אותו הירק הזרוע שם אסור באכילה, ואפילו בחוצה לארץ, והוא שיראה אותו לוקט ומוכר, אבל ספיקו מותר.

הרא"ש – ר"ל אף על פי שמותר לזרוע ירק בצד הכרם ומותר גם לאכלו הרי אותו הירק הנמצא זרוע אצל הכרם ואין ידוע אם נזרע במפולת יד או נזרע בצד הגפנים אסור באכילה אפילו בחו"ל,

י"ד - רצו

שמצאוהו זרוע אצל כרם ואין ידוע מה טיבו וחיישינן שמא נזרע במפולת יד ונאסר.

חזו"א: ואף שהוא ספק שמא נזרע במפולת יד לא התירו, כיון שהוא תמידי ואפשר דבכל כרם זרוע יש מקצת במפולת יד. אבל בספק אם הוא מכרם זה מותר בחו"ל.

■ **הראב"ד והר"י והרא"ש** – כל מה דמותר לזרוע מותרים גם הזרעים ואין לאסור אלא אם כן נזרע חיטה ושעורה וחרצן במפולת יד.

כ"פ הרמ"א כאן – אין לחוש אלא במקום דאיכא למיחש שנזרע ב' מיני ירק או ב' מיני תבואה עם חרצן במפולת יד, ולכן נהגו להקל בחו"ל בירקות הנמצאים זרועים בכרמים כי לא שכיח שנזרעו באיסור.

כ"פ חזו"א – מיהו כ"ז בחו"ל, אבל בא"י אפילו בזה"ז ואפי' להסוברים דבזה"ז בטלה קדושת הארץ ואינה אלא מדרבנן – מ"מ החמירו בה לאסור כדין ארץ מקודשת וספיקו אסור.

פנים חדשות בשם המבי"ט והרשד"ם – ומ"מ א"צ לחוש לסתם ירקות הנמכרין בא"י שמא הן מכלאי הכרם אף על פי שידוע שיש כרמים של כלאי הכרם דאזלינן בתר רובא.

במפולת יד. ועל כן נהגו להקל במדינות אלו בירקות הנמצאים זרועות בכרמים, כי לא שכיח שנזרעו באיסור.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א.

"בצר הגפנים"

דרך אמונה: אבל על גבי הגפנים אסור דהוי הרכבה. כ"כ כסף משנה.

"ולא אסרו בחו"ל אלא..."

דרך אמונה: בארץ ישראל שאסור מהתורה ולוקה על שני מיני ירק או תבואה עם החרצן במפולת יד, אסרוהו בחו"ל (מדרבנן).

ב.

"לתינוק לזרוע לו"

חזו"א: ואף על גב דהזרע אסור בהנאה כמ"ש בסמוך (ג'), מ"מ נפק"מ שיכול למכרו לגוי קודם שישריש.

ג.

"הרי אותו הירק... אסור"

ג' דעות בהלכה זו:

■ **הר"ן וכסף משנה בדעת הרמב"ם** – אף על גב שמותר לזרוע מ"מ הזרעים אסורים ואפי' זרע מין א' סמוך לכרם נאסר.

■ **הרא"ש בדעת הרמב"ם** – גם רבנו מודה שאין נאסר, ומ"ש רבנו הרי אותו הירק הזרוע שם כו' הכונה אותו הירק

כלאי בהמה

סימן רצז*: דיני הרבעת והנהגת כלאי בהמה, ובו

ט"ז סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

סעיף ט: להרכיב הנולדים מהכלאים זה בזה.....107	סעיף א: באיזה מינים יש איסור הרבעה.....102
סעיף י: לעשות מלאכה בשני מינים 109	סעיף ב: אינו לוקה עד שיכניס בידו כמכחול בשפופרת.....102
סעיף יא: כלאים שאינם קשורים זה בזה.....110	סעיף ג: להכניס שני מינים לדיר אחד.....103
סעיף יב: אף היושב ולא מנהיג לוקה בכלאים.....112	סעיף ד: ליתן בהמתו לגוי להרביעה.....104
סעיף יג: כמה שהנהיגו יחד.....112	סעיף ה: ולד הכלאים מותר.....105
סעיף יד: קשר חמור לעגלה עם שני סוסים.....113	סעיף ו: שני מינים אף הדומים אסור להרביע.....106
סעיף טו: לקשור מין אחר בחבל בצידי הקרון ללמוד למשוך.....113	סעיף ז: מין מדברי עם מין ישובי..106
סעיף טז: כלאים אדם בבהמה.....114	סעיף זז: דין הכוי.....107

בְּהֵמָתָךְ לֹא תִרְבֵּיעַ כִּלְאִים (ויקרא יט-יט):

סעיף א: באיזה מינים יש איסור הרבעה

סעיף א: המרכיב זכר על נקבה שאינו מינו, בין בבהמה, בין בחיה ובעופות, אפילו במיני חיה שבים, הרי זה לוקה [רמב"ם כלאים ט, א].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

"בין בבהמה"

ש"ך (א): משמע אפי' טהורה עם טהורה לוקה (וכן משמע לקמן סעיף י' י"א). והיינו כדעת הרא"ש וטור ודלא כהרמב"ם שס"ל דאינו לוקה בזה אלא אסור מדרבנן.

פת"ש (א) בשם באה"ט של הרב מהרי"ט: להושיב עוף טהור על ביצי עוף אחר אין בזה חשש כ"כ, גם התשב"ץ (ח"ב סימן נ"ח) וכתב הטעם שאין התרנגולת עושה אלא מעשה דברים המוסיפים הבל, והמושיב תרנגולת על ביצי מין אחר כמטמין אותם בתוך מוכין (כמו שעכשיו מכנסים את הביצים למדגרה כדי לחממן).

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ב"ק (נד:): מתני'. אחד שור ואחד כל בהמה... לכלאים, ולשבת. וכן חיה ועוף כיוצא בהן. א"כ, למה נאמר שור או חמור? אלא שדבר הכתוב בהווה. **כלאים** (ח, ב): איסור כלאיים – בהמה עם בהמה וחיה עם חיה בהמה עם חיה וחיה עם בהמה טמאה עם טמאה וטהורה עם טהורה טמאה עם טהורה וטהורה עם טמאה אסורין לחרוש ולמשוך ולהנהיג (רמב"ם - ה"ה להרביע). **ב"ק** (נה:): המרביע שני מינים שבים – לוקה. וכ' הטור – שלוקה בין בארץ בין בחוצה לארץ. כ"פ הרמב"ם והשו"ע.

סעיף ב: אינו לוקה עד שיכניס בידו כמכחול בשפופרת

סעיף ב: אינו לוקה, עד שיכניס בידו כמכחול בשפופרת. ^א אבל אם העלים זה על זה בלבד, או שעוררם בקול, מכין אותו מכת מרדות [רמב"ם כלאים ט, א].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

^א **ב"מ** (צא:): דאמר שמואל: ובכלאים – אינו לוקה עד שיכניס כמכחול

בשפופרת.

פרש"י: בכלאים – אינו חייב עד שיכניס בידו אבר הזכר בנקבה כמכחול בשפופרת, כדרך בני אדם להכניס מין במינו. מכחול – קיסם או כנף שמכניסין בשפופרת חלולה שהכחול לתוכה, ומוציאין מן הכחול במכחול ומעביר על העין.

ב.רמב"ם (כלאים ט, א): ואם העלים זה על זה בלבד או שעוררן בקול מכין אותו מכת מרדות.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

סעיף ג: להכניס שני מינים לדיר אחד

סעיף ג: א. מותר להכניס שני מינים לדיר אחד, ואם ראה אותם רובעים זה את זה אינו זקוק להפרישם [רמב"ם כלאים ט, ב].
ב. (ובמקום לאיכא למיחש לפריאות, לעצדי (של עבדים) איסורא, אסור להכניסם אפילו לדיר) [נמ"י].

ונקבה. מהו להכניס לדיר – מי הוי כמרביע כלאים או לא, עד שיאחז הוא בעצמו אבר הזכר ויכניס.

✓ כ"פ הרמב"ם (כלאים ט, ב): מותר להכניס שני מינים לסהר אחד, ואם ראה אותם רובעים זה את זה אינו זקוק להפרישן.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. ב"מ (צא): מהו להכניס מין ושאינו מינו לדיר? ופשטי להו לאיסורא דלאו כהלכתא. דאמר שמואל: ובמנאפים – עד שיראו כדרך המנאפים, ובכלאים – עד שיכניס כמכחול בשפופרת (אבל להכניס לדיר מותר).

פרש"י: מין ושאינו מינו – והן זכר

"דעבדי איסורא"

ש"ך (ב): צ"ל "דעבדי, אסור", ר"ל במקום שאינם בני תורה או במקום דאיכא למיחש לפריצותא דעבדי, שסתם עבדים פרוצים הם ויש לחוש שירביעום בידים, אסור. וכ"ה בנמ"י. מיהו מדברי הרי"ף, הרא"ש, הרמב"ם, האגודה ושאר פוסקים – שהשמיטו הך דפריצותא דעבדי, משמע להדיא שאין לחוש לפריצותא דעבדי. שגם זה אינו להלכתא.

ב"מ (צא:): מהו להכניס מין ומינו ושאינו מינו לדיר, כיון דאיכא מיניה – בתר מיניה גריר, או דלמא – אפילו הכי לא? ופשטי להו לאיסורא דלא כהלכתא, משום פריצותא דעבדי. וכ' ד"מ (ב): בשם הר"ן – דווקא במקום דליכא למיחש לפריצותא אבל אם אינן בני תורה או דאיכא למיחש לפריצותא דעבדי, אסור להכניס מין ושאינו מינו לדיר.

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

סעיף ד: ליתן בהמתו לגוי להרביעה

סעיף ד: א. אסור לישראל ליתן בהמתו לעובד כוכבים להרביעה [רמב"ם כלאים ט, א].

ב. (וכן כל אמירה לעובד כוכבים, אפילו צאיסור לאו – אסורה (שם), אם לא שהעובד כוכבים עושה להנאת עצמו) (הגהות מרדכי דשבת).

כלאים בבהמה.

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

א. "אסור לישראל לתן בהמתו"

טעמו:

- **ב"י** – משום איסור אמירה לגוי שבות. כ"כ העט"ז.
- **והדרישה כ'** – משום דבני נח מצווין על הרכבת אילן והרבעת בהמה וכ"כ

א. ב"מ (צ:): איבעיא להו מהו שיאמר אדם לגוי חסום פרתי ודוש בה, מי אמרינן כי אמרינן אמירה לגוי שבות הני מילי לעניין שבת דאיסור סקילה (שהוא חמור) אבל חסימה דאיסור לאו לא, או דילמא לא שנא? ולא איפשטיא. ופסק הרמב"ם (שכירות פ"ג ה"ג) לחומרא. כ"פ הרמב"ם לעניין

הרמב"ם (מלכים פ"ו).

והש"ך: תימה, הרי בני נוח לא מצויים על איסור הרבעה, ולא נמצא כן ברמב"ם. כ' פר"ח (ב) – מכל מקום ברמב"ם (מלכים י, ו) נמצא כן: מפי הקבלה שבני נח אסורין בהרבעת בהמה ובהרכבת אילן בלבד, ואין נהרגין עליהן.

ט"ז (ב): אסור לישראל ליתן בהמתו לעובד כוכבים – לא אמרו כאן שאם עבר ועשה כן שימכור הבהמה כמו שאמרו גבי סירוס בהמה (אה"ע ה), דשם מצוי האיסור מאוד, מה שאין כן כאן.

"להרביעה"

פת"ש (ג): כ' בתשובת ושב הכהן (ל"ו) – שיש להחמיר לכתחילה לא ליתן לגוי בהמתו אם יודע שירביענה אפילו בלא אמירה משום לפני עור.

"להנחת עלמו"

ש"ך (ד): לומר לגוי לעשות מלאכת עצמו בפרת ישראל –
 ■ משמע – שהעובד כוכבים עושה להנאת עצמו מותר באיסור לאו אפי'.

הוא של ישראל. כ"כ הג"א – דבר שהגוי לא מוזהר עליו כגון חסימה, מותר לומר לו חסום פרתי ודוש בה דישה שלך, אבל לדוש בה תבואה שלו לא. כ"כ ה"ה.

■ אבל רש"י – אפי' תבואה של גוי לדוש בפרת ישראל אבעיא (ב"מ צ). ולא איפשטא ולחומרא (אפי' להנאת עצמו). כ"ד הרא"ש התוס' והאגודה שם בשם ר"י.

ולכן אסור לומר לגוי להרביע בהמת ישראל אפי' שעושה להנאת עצמו.

פת"ש (ד) בשם בת' חות יאיר (סוס"י ק"נ) – מותר לומר לגוי להביא לו משא כבד, אפי' שיודע שביא ע"י סוס ושור יחדיו. ואפי' לומר לו הבא המסע ע"י סוס ושור מותר, כיון שאין היהודי נהנה מגוף האיסור והעובד כוכבים בעבדותיה טריד לצורך עצמו.

ול"ד מ"ש הש"ך לעיל לאסור (הרבעת בהמתו), דשם הישראל מקבל הנאה מגוף האיסור דבהמתו נרבעה, מה שאין כן כאן שהנאת הישראל הוא הבאת המסע, בין ע"י כלאים או לא. סיים ופת"ש – ולע"ד דבריו צ"ע.

סעיף ה: ולד הכלאים מותר

סעיף ה: מי שעבר והרכיב בהמתו כלאים – הרי הנולד מהם מותר בהנאה.
 ואם היה מין טהורה עם מין טהורה – מותר באכילה.

❖ **שורשי הלכה (המקורות)**

ביכורים (ב, י): כוי חלבו אסור. משמע דבשרו מותר. כ"פ הרמב"ם.

❖ **ענפי הלכה (האחרונים)**

"הנולד מהם מותר"

ט"ז (ג): נראה פשוט דכ"ש הנרבעת (או הנרבע) עצמה דמותרת באכילה במין טהור (ורק לגבוה אסורה). ולא כמורה א' שאסר תרנגולת אחת שנרבעה מאינה מינה, ולא יפה הורה.

סעיף ו: שני מינים אף הדומים אסור להרביע

סעיף ו: כל ב' מיני בהמה או חיה, אף על פי שדומין זה לזה וגדלים זה עם זה

ומתעברין זה מזה – הואיל והם ב' מינים, אסורים משום כלאים.

כיצד: הזאב עם הכלב, וכלב כופרי (פירוש כלב שמגדלין בני הכפרים והוא קטן ודומה לשועל) עם השועל, העזים עם הצבאים, היעלים עם הרחלים, הסוס עם הפרדה, הפרד עם החמור, החמור עם הערוד (פי' חמור הבר שגדל במדבר) – כלאים זה עם זה.

❖ **שורשי הלכה (המקורות)**

כלאים (א, ו): הזאב והכלב, כלב הכופרי והשועל, העזים והצבאים, היעלים והרחלים, הסוס והפרד (תערובת סוס ואתון), הפרד והחמור, החמור והערוד (חמור הבר) – אף על פי שדומין זה לזה כלאים זה בזה. ב"ק (נה): אמר ר"ל, כאן שנה רבי:

תרנגול טווס ופסיוני – כלאים זה בזה. פשיטא! אמר רב חביבא: משום דרבו בהדי הדדי, מהו דתימא מין חד הוא, קמ"ל.

וכתב הרמב"ם (שם ה"ד) אף על פי שמתעברין זה מזה ודומים זה לזה הואיל והם שני מינים הרי הן כלאים.

סעיף ז: מין מדברי עם מין ישובי

סעיף ז: מין שיש בו מדברי וישובי, כגון שור הבר עם השור, והרמך (פירוש

סוס, "מן בני הרמכים") (אסתר ח, י) עם הסוס – מותרים זה עם זה. אבל האווז עם אווז

הבר – כלאים זה בזה, מפני שהאווז ביציו מבפנים ואווז הבר ביציו מבחוץ, מכלל שהם ב' מינים.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

כלאים (ח, ו): שור הבר מין בהמה רבי יוסי אומר מין חיה, וכ' עלה בירושלמי (פ"ח ה"ד) – הא שור עם שור הבר אינם כלאים. וכן ב"ק (נה). – דגמלא פרסאה וגמלא טיעא אינם כלאים.

ב"ק (נה): אמר שמואל: אווז ואווז הבר – כלאים זה בזה, וטעמו: אביי אמר – זה ביציו מבחוץ, וזה ביציו מבפנים. רב פפא אמר – הא טעונה חדא ביעתא בשיחלא והא טעונה כמה ביעתא בשיחלא (הרי שהם מינים שונים).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"שור הבר"

ש"ך (ה): תימה דלעיל (כ"ח, ס"ד) כתב – די"א השור הבר מין חיה. וא"כ פשיטא דאסור עם השור (שהוא מין בהמה). וכן העט"ז העתיק כאן דברי המחבר, וצ"ע.

"מותרים זה עם זה"

ש"ך (ו): ול"ד לשני מינים דהכא מין א' הוא, וכדאיתא בירושלמי וברטנורה ופוסקים שעיקרו מן היישוב היה אלא שברת למדבר ונעשה שור הבר.

סעיף זז: דין הכוי

סעיף זז: הכוי (הוא ספק בהמה או חיה), כלאים עם החיה ועם הבהמה, ואין לוקין עליו, מפני שהוא ספק [ביכורים ב, יא].

סעיף ט: להרכיב הנולדים מהכלאים זה בזה

סעיף ט: א. הנולדים מן הכלאים, אם היו אמותיהן מין אחד, מותר להרכיבן זה על זה. ואם היו אמותיהן שני מינים, אסור להרכיבן זה על זה, אף ע"פ שאבותיהם מין אחד.

ב. ואסור להרכיב זה הנולד אפי' על מין אמו. כיצד, פרד שאמו חמורה מותר

להרכיבו על פרדה שאמה חמורה, ואסור להרכיבו אפילו על החמורה. אבל פרד שאמו סוסייה, אסור להרכיבו על פרדה שאמה חמורה, וכן כל כיוצא בזה.

ג. לפיכך הרוצה להרכיב פרד על פרדה או למשוך בשתי פרדות, בודק בסימני אזנים וזנב וקול, אם דומים זה לזה, בידוע שאמן ממין אחד, ומותרים.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. כלאים (ח, ד): תנן רבי יהודה אומר הנולדים מן הסוסה אף על פי שאביהם חמור מותרים זה עם זה (שאין חוששים לזרע האב) וכן הנולדים מן החמורה אף על פי שאביהם סוס מותרים זה עם זה, אבל הנולדים מן הסוסה עם הנולדים מן החמורה אסורים זה עם זה (שאם אמותיהם באותו הסוג מותרים זה בזה, ואם לאו אסורים).

ב. חולין (עט): איבעיא להו מי פשיטא ליה לרבי יהודה דאין חוששין לזרע האב או דילמא ספוקי מספקא ליה? למאי נפק"מ: למישרי פרי עם האם (כלאיים זה עם אמו), אי אמרת פשיטא ליה (שלא חוששים לזרע האב כלל) שרי (שאז הכלאים הוא סוג אמו לחלוטין) ואי אמרת מספקא ליה אסור (שהולד יש בו גם זרע האב, ואסור לבוא על אמו)? ומסקינן ספוקי מספקא ליה, ולכן בפרי עם האם אסור. כ"פ שו"ע.

ג. איך מברר מה אימותה?

שם: אמר אב"י – עבי קליה (קולו

עבה) בר חמרא, צניף קליה בר סוסיא. ואמר רב פפא רברבן אודניה וזוטרא גנובתיה (אוזניים ארוכות וזנב קצר) בר חמרא, זוטראן אודניה ורבא גנובתיה בר סוסיא. ופרש"י: בר חמרא – אמו היתה חמורה: צניף – צלול והוא לשון צעקת הסוס: גנובתיה – זנבו.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"היו אמותיהם מין אחד"

ש"ך (ח): כשאביהן ואימותיהן מין אחד (שכל אחד בא מסוס וחמור) – שרי ממ"נ: אם לא חוששין לזרע האב א"כ שניהם הם חמור, ואם חוששים לזרע אב א"כ יש בשניהם שני צדדים. (ולא אמרינן אתי צד סוס דהאי ומשתמש בצד חמור דהאי אלא מסתמא הכל שוה ואתי צד סוס ומשתמש בצד סוס וצד חמור ומשתמש בצד חמור).

"אע"פ שאבותיהן מין אחד"

ש"ך (ט): חידוש יותר גדול לומר אע"פ שאבותיהם שני מינים אסור, ול"א דאתי צד סוס ומשתמש בצד סוס וצד חמור ומשתמש בצד חמור, דדילמא אין חוששין לזרע האב ולזרע

אין לוקין דדלמא אין חוששין לזרע האב. וכ"ש שאסור להרכיב זה הנולד על מין אביו דלזרע האם ודאי חוששין ואפילו מלקות איכא.

"פרד שאמו חמורה"

ש"ך (יא): פרד אמו חמורה ואביו סוס, ולכן מותר להרכיב פרד על פרד אחר שבשניהם יש שני הצדדים.

האם ודאי חוששין אם כן הוי כלאים ממש. וכ"ש אבותיהם ממין א' אסור, וצ"ל דהכי קאמר אף על פי שאבותיהן מין אחד ולפי הנראה לעין אין כאן כלאים כ"כ, מכל מקום אסור.

"על אמו"

ב.

ש"ך (י): טעמו - דילמא חוששין לזרע אב ואתי צד אב ומשתמש בצד אם, דבאם שיש בה רק צד האם, מיהו

לֹא־תִזְרַע בְּשׂוֹרֵיבִּזְמֹר יִזְדָּו (דברים כב, י)

סעיף י: לעשות מלאכה בשני מינים

סעיף י: אסור לעשות מלאכה בשני מינים, כגון לחרוש ולמשוך בקרון וכיוצא בזה, בין שאחד טמא ואחד טהור, בין ששניהם טמאים, בין ששניהם טהורים, בין בהמה עם בהמה כחזיר עם הכבש, או חיה עם חיה כיחמור עם הפיל, או חיה עם בהמה ככלב עם (העז), או צבי עם החזיר וכיוצא בהן.

מינים שאחד טמא ואחד טהור בין בהמה עם בהמה כחזיר עם הכבש או חיה עם חיה כחמור עם הפיל או חיה עם בהמה ככלב עם העז או צבי עם החזיר וכיוצא בהם על כל אלו לוקה מן התורה.

✓ **והרא"ש** - לפי הרמב"ם דווקא כשאחד טמא ואחד טהור, אבל שניהם טמאים או שניהם טהורים אינו אסור

❖ **שורשי הלכה (המקורות)**

באיזה סוגים יש איסור הנהגה הרמב"ם (כלאים פ"ט ה"ז - ח) - כל העושה מלאכה בשני מיני בהמה או חיה כאחד והיה אחד מהן מין טהור והשני מין טמא הרי זה לוקה, נאמר (דברים כב י) לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו. ואחד שור וחמור ואחד כל שני

ושיבוטא לא סליק ליבשה – לא כלום עבד, או דלמא השתא מיהת קא מנהיג? ולא איפשטא.

• הטור פסק – שאסור.

כ"כ הרא"ש: כגון שקשר עז בקרון ביבשה על שפת הים וקשר בה דג בים והנהיג בשניהם, ולא איפשטא ואזלינן לחומרא.

• אבל מהרמב"ם – אפילו מכת מרדות אין בו משום דספיקא הוא אין מכין על הספק.

רק מדרבנן. ולא נראה, אלא כל שני מינים, אף טהורה עם טהורה וטמאה עם טמאה אסור. והראיה ב"מ (נד:) דקתני אחד שור ואחד כל בהמה לנפילת הבור ולכלאים משמע דכולן דין אחד. כ"כ הטור והשו"ע. והסמ"ג – הביא ראיה לרמב"ם.

מין של ים עם מין של יבשה ב"ק (נה:): בעי רחבה – המנהיג בעיזא (עז) ושיבוטא (מין דג), מהו? מי אמרינן: כיון דעיזא לא נחית בים

סעיף יא: החורש או המושך בעגלה כלאים

סעיף יא: א. אחד החורש או הזורע או המושך בהם עגלה או אבן כאחד, או הנהיגם כאחד, ואפילו בקול – לוקה. אבל המזווג, פטור עד שימשוך או עד שינהיג.

ב. הגה: עובד כוכבים המנהיג בכלאים – מותר לישראל לפרוס לו שלום או לדבר עמו בקול רם, ללא חיישין שמא ילכו הבהמות משום קולו, דככל האיסורין דבר שאינו מתכוין שרי, אם אינו פסיק רישא.

ג. אבל אם ישראל הולך עם העובד כוכבים דרך, ומשא של ישראל על העגלה של עובד כוכבים שמנהיגה כלאים – לא ילך הישראל סמוך לעגלה (דכיון דמשא של ישראל יש לחוש שיצעק על הבהמות – ש"ך), דלפעמים העגלה נכבשת והוא יצחק על הבהמות שילכו במהרה, וזהו אסור משום מנהיג בכלאים (ת"ה סי' רצ"ח).

ד. ויש אומרים שאינו אסור להנהיג או להמשיכו, רק בקשורין יחד (טור בשם הרא"ש),

ה. ולכן מותר לרוכב למשוך בחבל כלב אכל הכוס (כיון שאינם קשורים). (שם בשם אבי העזרי). ויש חולקים (שם בשם ר' אפרים).

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. הרמב"ם (פ"ט ה"ז): אחד החורש או הזורע או המושך בהן עגלה או אבן כאחד או הנהיגן כאחד ואפילו בקול לוקה שנאמר 'יחדיו' מכל מקום, אבל המזווגן פטור עד שימשוך או ינהיג. כ' הב"י – משמע דאפילו אין מחוברים יחד אלא שהוא מנהיגן יחד לוקה. ובבד"ה כ' – שיותר נכון לומר שאף הרמב"ם לא מחייב אלא בקשורים יחד, ולא בא לומר אלא שאפילו לא משכם ולא הנהיגם ביד אלא בקול שהנהיגם חייב, והוא שיהיו קשורים יחד דאי לאו הכי לא קרינן ביה יחדיו.

ד. אבל הרא"ש כ' – שאין איסורן אלא בקשורים יחד (ב"י – מקורו שבת נד.) אהא ולא יקשור גמלים זה בזה וימשוך, ומיירי לעניין הנהגה הכלאים). אבל סוס וחמור שהולכין זה אצל זה ואינן קשורין יחד ודף מונח עליהן מותר לישוב ע"ג הדף כ"כ רי"ו בשם התוס'.

להנהיג בקול

ב"מ (צ:): איתמר, חסמה בקול והנהיגה בקול: רבי יוחנן אמר – חייב, עקימת פיו היא מעשה. ריש לקיש אמר – פטור, קלא לא הוי מעשה. ופסק הרמב"ם כרבי יוחנן. כ"פ בשו"ע.

ה. ה"ר אפרים: הרוכב בסוס לצוד ציד ומושך בחבל הכלבים (שעוזרים לו לצוד) אצל הסוס – שהוא לוקה משום מנהיג כלאים (סוס וכלבים) דבהנהגה לבד שמנהיגם זה עם זה לוקה אפילו אם אינן קשורין [כ"כ כיו"ב בארחות חיים – היהודים הצדים בעוף הנקרא אשפרויד אין להם לקשור החבל שהעוף נקשר בו בתפוס מן האוכף מן הסוס שהם כלאים]. כ"פ הרמ"א בשם יש חולקים. ואבי העזרי כתב – שאין צד איסור בדבר שאין איסור בהנהגה עד שיעשה מלאכה בשניהם ביחד ועל ידי קשירה. כ"פ הרמ"א בסתם.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "או הנהיגם כאחד"

ט"ז (ה): מיירי שעושים שום מלאכה או משא החבל שנושאים ביחד, אלא שהרמב"ם ס"ל אפילו אם אין הכלאים קשורים ביחד אסור כשעושין מלאכה ביחד, והרא"ש ס"ל שדווקא כשהם קשורים ביחד ועושים מלאכה יחד, אבל לא עושים מלאכה כלל אין איסור.

והב"ח כ' – דבקשורים יחד אף על פי שאין עושין בהם מלאכה אלא הנהיגן יחד ודאי אסור.

וסיים הט"ז – וזה אינו, כמ"ש התוס' והרא"ש שהאיסור הוא רק משום מלאכה או משוי החבל. ומזה נראה שאין לקשור שני מיני עופות בחד חבל כדי שלא יברחו דהא כשמנענעים עצמם כדרך העופות שמזיזים עצמם ממקום למקום אפילו כשהם כפותים ואז נושאים חוט המשיחה שנקשרים בהם.

ג. "ומשא של ישראל על העגלה"

ש"ך (יב): כיון דמשא של ישראל יש לחוש שיצעק על הבהמות.

ה. "ולכן מותר לרוכב למשוך"

ט"ז (ו): יש לאסור לישוב בעגלה שהפרה (שלוקח לשחיטה) קשורה בה והסוס מוליך את העגלה. ובדרישה למד זכות על הקצבים שאין עושין כן אלא לפי שעה באקראי בעלמא. וח"ו להתיר איסור דאורייתא, דמה לי לפי שעה או לזמן מרובה.

"ויש חולקים"

ש"ך (יג): דס"ל כדעת הרמב"ם והמחבר דאפי' באינן קשורים אסור למשכן או להנהיג כאחד.

סעיף יב: אף היושב ולא מנהיג לוקה בכלאים

סעיף יב: עגלה שהיו מושכין אותה כלאים – אסור לישוב בה אף על פי שלא הנהיג, מפני ששייבתו גורמת להם שימשכו העגלה. וכן אסור להיות אחד יושב בעגלה ואחד מנהיג.

פוטרים. משום דסבירא ליה דרוכב לא קני (באבדה) וכל שכן יושב. כ"פ ר"י. ✓ והרי"ף (ד): – לא הביא דברי שמואל כלל אלא הביא המשנה כצורתה. משמע דליתא להך דשמואל (אלא רוכב לוקה). כ"פ הרמב"ם. וכ' הב"י שבדעת הראש אין הכרע.

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

כלאים (ח, ג) "תנן המנהיג סופג את הארבעים והיושב בקרון (שלא עושה שום פעולה גם) סופג את הארבעים. רבי מאיר פוטר את היושב בקרון. ב"מ (ח): שמואל פוסק שהרוכב פטור, לפי שהוא הפך את המשנה, דחכמים

סעיף יג: כמה שהנהיגו יחד

סעיף יג: אפילו מאה שהנהיגו כאחד, לוקים [רמב"ם ט, ט].

סעיף יד: קשר חמור לעגלה עם שני סוסים

סעיף יד: קשר שני סוסים בקרון אחד, אסור לקשור עמהם חמור, אף ע"פ ששני הסוסים יכולין למשכו בלא החמור.

עמהם אף על גב דבלא חמור קא אזלי אסור.

והרמב"ם פירשו בענין אחר – דהיינו שהעגלה השלישית הקשורה עם הקרון, ואעפ"כ אסור לשבת בה כשימשכו העגלות ההם בהמות כלאים.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

כלאים (ח, מג): תנן השלישית הקשורה לרצועות אסורה.

✓ ופירשו ר"ש והרא"ש – אם היו קושרין ב' סוסים בקרון וקשר חמור

סעיף טו: לקשור מין אחר בחבל בצידי הקרון ללמוד למשוך

סעיף טו: עגלה המושכת בקרון במין אחד, לא יקשור מין אחר בחבל, לא בצידי הקרון ולא אחר הקרון, (מפני שדוחה הקרון בהליכתם) (טור).

דכלאים (פירש – דעגלה היינו עגלה קטנה שיושב בה אדם והיא נמשכת על ידי הקרון שנקשרה בו והסוסים מוליכים הקרון.

ירושלמי (פ"ח ה"ג) – טעם האיסור:

✓ רבי יוחנן אמר – מפני שזה נושא עצלותו של זה (פירוש כשהראשון מתעצל גוף של אותו שאחר הקרון דוחף הקרון).

רב אמר – מפני שנושא חבל

❖ שורשי הלכה (המקורות)

כלאים (ח, ד): אין קושרין את הסוס לא לצדדי הקרון ולא לאחר הקרון.

ופירשו הר"ש והרא"ש – דרך עגלה למשוך בקרון, ואין קושרין את הסוס לא בצידי הקרון ולא אחר הקרון ללמדו למשוך אף על פי שאין זה דרך משיכה אסור.

והרמב"ם (פירוש המשניות פרק ח'

שבינתיים.

סעיף טז: כלאים אדם בבהמה

סעיף טז: מותר לעשות מלאכה באדם ובבהמה או חיה כאחד, כגון אדם שחורש עם שור, או מושך עגלה עם חמור, וכיוצא בו [רמב"ם כלאים ט, י].

כלאי בגדים

סימן רצ"ז: דברים האסורים משום כלאי בגדים,

ובו ב' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

סעיף א: איסור כלאים רק בצמר ופשתים. מינים הדומים.....115

סעיף ב: צמר רחל בת עז אסור בפשתן.....116

הקדמה: לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו: (דברים כב – יא). ופרש"י: שעטנז – לשון עירוב. ורבותינו פירשו שוע טווי ונוז. ושפתי חכמים כ' – לאפוקי לבדים שאינן טווי ונוז אין בהם משום שעטנז.

סעיף א: איסור כלאים רק בצמר ופשתים. מינים הדומים

סעיף א: א אין אסור משום כלאים, אלא צמר רחלים ואילים עם פשתן.

אבל צמר גמלים וצמר ארנבים ונוצה של עזים וכל שאר מינים, מותרים בפשתן.

ב וכן קנבוס וצמר גפן וכל שאר מינים, מותרים אפילו בצמר רחלים ואילים, וחכמים אסרו מפני מראית העין משי עם צמר, לפי שדומה לפשתים.

ג כן כלך, והוא מין שגדל בכרכי הים על האבנים שבים ודומה לצמר, אסרוהו מפני מראית העין עם הפשתן. **ד** והאידנא משי מצוי בינינו והכל מכירים בו,

לפיכך אין בו משום מראית העין ומותר עם הצמר ועם הפשתן.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. כלאים (ט, א): מתני' – אינו אסור משום כלאים אלא צמר ופשתים.

כ"פ הטור – ואין נקרא צמר סתם אלא צמר רחלים ואילים אבל צמר גמלים וארנבים וכיוצא בהן לא (כ"מ מהמשנה). ומביא הירושלמי (כלאים ט, א) רמז מהפסוק: אמר רבי יהושע בן לוי כתיב [מלכים ב ג ד] "ומישע מלך מואב היה נוקד". מהו נוקד, רועה. והשיב למלך ישראל מאה אלף כרים ומאה אלף אלים צמר. אין לך קרוי צמר אלא צמר אלים בלבד.

ב. ירושלמי: הייתי אומר אפילו פשתן של ים אפילו קנבוס, תלמוד לומר צמר ופשתים מה צמר שאין לו שם ליווי אף כל דבר שאין לו שם לוי.

כ"פ הרא"ש – פשתים דווקא שאין לו שם לוי אבל לא פשתים של ים ולא פשתים קנבוס פירוש (מין פשתים הם הנקראים כך). כ"כ הר"ש בפירוש המשנה.

ג. כלאים (ט ב): השיריים והכלך אין בהם משום כלאים אבל אסורים מפני מראית העין. כ"פ הרמב"ם.

ד. הרא"ש: מפני זה אסרתי באשכנז שלא לתפור בגד קנבוס תחת בגד צמר לפי שאין בגד קנבוס מצוי באשכנז ויהיו סבורין שהוא בגד פשתן. והאידנא מצויין בגדי משי בינינו והכל מכירין בו הילכך מותר לתפור בגדי משי תחת בגדי צמר וכן חוטי משי בסרביל של צמר. כ"כ הרמב"ם – ולדידן שמשי מצוי מותרים.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ד. "האידנא"

פת"ש (א): לכאורה קשה דהא קיי"ל דדבר שנאסר אף שבטל הטעם צריך מנין אחר להתירו? לפי מ"א (ט סק"ז) – כיון שטעם האיסור ידוע לא הוי כנאסר במניין, ואם נתבטל הטעם נתבטל האיסור ממילא.

סעיף ב: צמר רחל בת עז אסור בפשתן

סעיף ב: א. (האבא) רחל בת (אמא) עז, צמרה אסור עם פשתן, מפני מראית העין.

י"ד – רח"צ

ב. הגה: ואסור לתפור בגד קנבוס תחת בגד למר במקום דלא שכיח קנבוס, מקום מראית העין [טור בשם הרא"ש], ובמקום דשכיח קרי.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

בכורות (יז.): רחל בת עז, ועז בת רחל, ר' מאיר מחייב וחכמים פוטרין. כ' הרמב"ם – אבל אסור הוא מדבריהם מפני מראית העין.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"ואסור לתפור בגד"

ש"ך (א): והוא הדין דאסור לתפור בחוטי קנבוס בגד של צמר היכא דלא שכיח קנבוס כן משמע בהרא"ש וטור.

סימן רצט: באיזו מינים נוהג בהם כלאים, ובו ב' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

סעיף א: עירבב צמר רחלים עם צמר גמלים. וכן קנבוס ופשתן.....118

סעיף ב: ארג חוט צמר מצד זה וחוט פשתן מהצד השני.....121

הקדמה: שעטנ"ז

כורסאות וכדומה שמצויים בהם חוטי צמר וחוטי פשתן יחד.

• בימנו הצמר נפוץ מאוד בתעשיית בגדים ואריגים מסוגים שונים. גם הפשתן מצוי כיום, והוא משמש לעתים קרובות כחוט תפירה ואריגה, כביטנה למעילים, לחגורות התפורות בבגדים ועוד. מפאת שכיחותם של שני סוגי חוטים אלו, יש להישמר מאוד מאיסור זה ולבדוק כל בגד אשר קיים לגביו חשש שעטנ"ז.

בתעשיית הטקסטיל מייצרים כיום חוטים ובדים שהם כה דומים זה לזה, עד שגם אנשי מקצוע מומחים עלולים לטעות ולא להבחין בחוטי הצמר או הפשתן המעורבים ביד.

ולכן יש לפנות למעבדות לבדיקת שעטנ"ז שיכולים לקבוע את הרכבם של החוטים ולבדוק אם בבגדים ובאריגים מצוי שעטנ"ז.

• איסור שעטנ"ז דכ': "וּבִגְד פְּלִאִים שְׁעִטָּנָז לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ" (ויקרא יט, יט), וכן "לֹא תִלְבַּשׁ שְׁעִטָּנָז צֶמֶר וּפְשִׁתִּים יַחְדָּו" – זוהי אזהרה שלא ללבוש בגד העשוי צמר ופשתן יחד. פרש"י: שעטנ"ז – דבר שהוא שוע טווי ונוז (נוז לשון דבר הנמלל ושזור זה עם זה לחברו), ואף לא להעלותו על הגוף דרך כיסוי ועטיפה.

• גם אם חוטי הצמר והפשתן שלא נארגו יחדיו, אלא חוברו על ידי תפירה, קשירה, דיבוק וכדומה, הרי הם שעטנ"ז.

• הימצאותו של חוט פשתן אחד בבגד צמר או של חוט צמר אחד בבגד פשתן, אוסרת בגדים אלו באיסור שעטנ"ז ואסור ללובשם או להתכסות בהם.

• כמו כן, נאסר אפילו לשבת או לשכב על מצע העשוי שעטנ"ז. ולכן, אין לשבת על כסאות מרופדים, ספות,

סעיף א: עירבב צמר רחלים עם צמר גמלים. וכן קנבוס ופשתן

סעיף א: א. צמר רחלים וצמר גמלים וכיוצא בו שטרפן זה בזה וטווה מהם

טווי: אם היה החצי מהרחלים – הרי הכל כצמר והרי הוא כלאים עם הפשתן. ואם היה הרוב מהגמלים – מותר לערבו עם הפשתן, מפני שצורת הכל צורת צמר גמלים, ואין חוששין לנימות של צמר המעורבים בהם, מפני שאינם חוטי צמר [רמב"ם כלאים י, ו].

ב. לפיכך עורות הכבשים שעושים מהם מלבושים, מותר לתפרן בחוטי פשתן, ואין חוששין לנימות של צמר, אף על פי (שנכרכו) בכלל חוטי הפשתן שתפרו בו, שהרי בטלו במיעוטן [רמב"ם כלאים י, ז].

ג. וכן הקנבוס והפשתן שטרפן זה בזה אם רוב מהקנבוס, מותר לארוג הטווי מהם עם חוטי צמר. ואם היו מחצה למחצה, אסור. הילכך מי שנתערב לו צמר עם פשתן, מביא מין אחר ומערבו עמהם, ומבטל אחד מהם [רמב"ם כלאים י, ח].

ד. ולא שייך בהו בטול אלא קודם שיעשו חוטים, אבל אחר שנעשו חוטים אין לכלאים שיעור, אפילו חוט כל שהוא של צמר בבגד גדול של פשתן או של פשתן בצמר, אסור.

ה. הגה: ואפילו נאצד החוט ולא ידענו מקומו, לא שייך ביה בטול, ואסור [רשב"א וכ"כ הב"י בשם התוספות והרא"ש וסמ"ג].

ו. בגד שהשתי של משי והערב של פשתן, אסור לתפרו עם הצמר אף על פי שרובו של משי [טור]. ולכן אסור לעשות טליתו מצגדים שקורין פירכו"ט, כי הערב של פשתן והוי כלאים עם הצלית. [דעת עצמו]

❖ שורשי הלכה (המקורות)

פירש בקהתי: ישנם ג' מלאכות בהכנת החוטים לעשות אריגים. (1). תחילה סורקים כדי לנקותם ולעשותם חלקים (2). אח"כ טווים אתם, שעושים מהם חוטים דקים, (3). ואח"כ שוורים

כלאים (א, ח): אין אסור משום כלאים אלא טווי (שמהצמר והפישתים נטוו החיטים) וארוג (עשו אריג) שנאמר (דברים כב) "לא תלבש שעטנז" דבר שהוא שוע (חלק וסרוק) טווי ונוז.

י"ד – רצ"ט

חוט של פשתן שאינו אצל הצמר מותר.
כ"כ הרא"ש.

כתב סמ"ג: תני בתוספתא עלה דמתניתין, במה דברים אמורים שהביא פשתן וטרף ביניהם אבל הביא חוטי צמר של רחלים וטרף בין חוטי צמר של גמלים אסור פירוש חוטי חשיבי ולא בטלי.

ה. נדה (סא): בגד שאבד בו כלאים הרי זה לא ימכרנו לגוי ולא יעשנו מרדעת לחמור, ולא אמרינן שיבטל ברוב מאחר שאין מקומו ניכר.
ב"י – דלא שייך ביטול ברוב אלא איסור שנתערב בהיתר, אבל היתר שנתערב בהיתר ועל ידי תערובת זה נאסר לא שייך ביה ביטול, דאין כאן אלא חתיכה אחת של איסור. כ"כ התוס' הרשב"א והסמ"ג.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "וצמר גמלים"

דרך אמונה: שאין לו דין צמר. וה"ה אם עירב הצמר רחלים עם קנבוס או עם שאר מינים (חידושי רעק"א בשם התשב"ץ).

"והרי הוא כלאים"

דרך אמונה: כלאים – מהתורה שהרי אין כאן כדי ביטול (ודלא כתוס' אנשי שם שכ' שהוא משום ספק. מיהו אם אינו ניכר אפשר דמה"ת מצטרפין הפשתן והצמר

מהחוטים הדקים חוטים יותר עבים וחזקים. ואם אח"כ נארגו מחוטים אלה של פשתן וצמר הוי שעטנז.
זוהו כלאים מהתורה שאחר ג' המלאכות ארגו מחוטי הצמר והפשתים אריז. כ"פ הברטנורה ועוד ראשונים.
אבל רש"י פירש – שמתחילה עירבב צמר ופשתים ועשה בהם ג' מלאכות וארג מהם דהוי מהתורה.

א. כלאים (ט, א): צמר ופשתים צמר גמלים וצמר רחלים שטרפן זה בזה: אם רוב מן הגמלים – מותר. ואם רוב מן הרחלים – אסור. מחצה למחצה – אסור.
ג. וכן הפשתן והקנבוס שטרפן זה בזה.
וכ' הרמב"ם: אם היה הרוב מן הגמלים מותר לערבו עם הפשתן מפני שצורת הכל צורת צמר גמלים, ואין חוששין לנימות של צמר המעורבת בהן מפני שאינן חוטי צמר. כ"פ הרמב"ם.
ירושלמי: צמר ופשתים שטרפן אסור, כיצד הוא עושה מביא ליטרא ועוד צמר גמלים ומבטלן. כ"כ הרא"ש.

ד. הטור: אפי' עשה בגד מצמר גמלים וארג בו חוט אחד מצמר רחלים ואצלו חוט אחד משל פשתים כולו אסור. הלכך בגד שהשתי של משי והערב של פשתים – אסור לתופרו עם הצמר, אפי' אם רובו של משי.

אבל אם עשה בגד מצמר גמלים וארג בו חוט אחד של צמר ובמקום א' ארג

י"ד – רצ"ט

פשתן אסור לתפרו עם הצמר אף על פי שרובו של משי כיון שהוא חוטין (רמ"א יו"ד סי' רצ"ט ס"א).

ב. "אין חוששין לנימות"

דרך אמונה: ר"ל לא מבעיא לצמר של העור דפשיטא דמותר שאינן לא שוע ולא טווי ולא נזו עם הפתשן, אלא אפי' נימות צמר שמתערבין בתוך חוט הפשתן שתפרו בו והוי כנטוה בהדי החוט, אפ"ה אין חוששין שכיון שאינו חוט של צמר, בטל בתוך הפשתן.

הגר"א – ואפי' לשאר הפוסקים דצמר בפשתן לא בטל, מ"מ כאן מותר דס"ל שאין זה טווי מה שנתערב בתוך החוט ואין כאן לא שוע ולא טווי ולא נזו.

ובס' בית הלל כ' – מ"מ אסור לקשור חוטי פשתן בהנימות של צמר מדרבנן דקשר הוי נזו.

ג. "הטווי מהן"

דרך אמונה: היינו שנתערבו לפני הטויה, אבל אם נתערבו חוטין לא בטלים.

גמלים לבטלו לפ"ד רבנו שגם נימות של פשתן מבטל).

"הרוב מהגמלים – מותר לערבו עם הפשתן"

ט"ז (ט): אפי' לכתחילה מותר ולא מיקרי שמבטל איסור לכתחילה. וכ' החזו"א – אפי' ניכר הצמר רחלים מתבטל דכיון שנתערב קודם הטויה אין כאן שם טווי' על הצמר כיון שרובן צמר גמלים והוי הצמר רחלים כמו שלא נטו כלל.

וכן אם נתערב צמר ופשתן יחד דלא בטלי כנ"ל יכול לכתחילה להביא הרבה צמר גמלים ולערבו ביניהן כדי שהצמר יתבטל ברוב (ירושלמי).

"מפני שאינן חוטי צמר"

דרך אמונה: אבל אם היו חוטי צמר לא היו בטלין מדרבנן דחוטין חשיבי ולא בטלי ואפי' באלף (כסף משנה בשם סמ"ג. אכן מהרא"ש מוכח דס"ל דבצמר גמלים גם חוטין בטלין אם לא שעשה מהן צורת צפור, וכ"נ בתוס'). מיהו בספקן יש להקל.

ולכן בגד שהשתי של משי והערב של

סעיף ב: ארג חוט צמר מצד זה וחוט פשתן מהצד השני

סעיף ב: א. העושה בגד כולו צמר גמלים או ארנבים או קנבוס, וארג בו חוט של צמר מצד זה וחוט של פשתן מצד זה, הרי זה אסור משום כלאים [רמב"ם

כלאים י, ט.]

ב. הגה: וי"א דשרי בכה"ג, אללא אם כן ארג חוט של אמר אלל החוט של פשתים. אלל אם אינס נוגעים יחד, שרי [ב"י בשם הרא"ש ור"ש]. ועיין לקמן סימן ס' לנוהגין להקל.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

תוספתא (כלאים פ"ה ה"ח): העושה בגד כולו צמר גמלים או ארנבים או קנבוס, וארג בו חוט של צמר מצד זה וחוט של פשתן מצד זה, הרי זה אסור משום כלאים.

ב. ופי' הר"ש והרא"ש – במה דברים אמורים בזמן שהביא פשתן וצמר וטרפן זה בזה אבל העושה חלוק מצמר גמלים כולו וארג בו חוט אחד של צמר בצד זה וחוט אחד של פשתן בצד זה אסור, אבל אם זה בצד אחד של חלוק שכולו צמר גמלים וזה בצד אחר מותר.

א. אבל הרמב"ם כ' התוספתא כצורתה, דמשמע דאפילו בחוט אחד של צמר

בצד אחד של החלוק וחוט של פשתן בצד האחר אסור. דרך אמונה: ולכו"ע טלית גדולה שיש בה כלאים צמר ופשתים בצד א' אסור להתכסות בו אפי' בצד השני שאין בו כלאים אף על פי שהכלאים מונח בארץ.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "הרי זה אסור"

ש"ך (ב): צ"ע דזה אינו אלא לסברת הרמב"ם (דלקמן סי' ש' ס"ה), אבל לא לסברת המתירים שסתם המחבר שם כדבריהם. וא"כ היאך כתב המחבר כאן סברת רמב"ם בסתם בלי חולק. וצ"ע.

יו"ד שי: איזו כלאים דאורייתא ואיזו דרבנן, ובו ב' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

- סעיף א: חיבור כלשהו צמר עם פשתים חייב..... 123
 סעיף ב: חיבור צמר ופישתים ע"י תפירה..... 125
 סעיף ג: לקשור בגד צמר שנקרע עם חוטי פשתן..... 126
 סעיף ג: לתת צמר בכר פשתן. לחבר בתי זרועות של צמר עם קרסים של פשתן..... 127
 סעיף ד: ללבוש חלוק צמר על חלוק פשתן..... 128
 סעיף ד: גרב צמר עם משיחה של פשתן. גרב על גרב..... 130
 סעיף ה: חגורה שחלק צמר וחלקה פשתן..... 131
 סעיף ו: המנהיג בהמות ומכניס חבלים לתוך ידו..... 133
 סעיף ז: השק והקופה. האב ובנו מצטרפים לכלאים..... 134

סעיף א: חיבור כלשהו צמר עם פשתים חייב

סעיף א: כיון שנתחבר הצמר עם הפשתן צד חיבור בעולם, אסור משום כלאים.

כיצד, צמר ופשתן שטרפן זה עם זה ושע אותם ועשה מהם לבדים, או שטרפן וטווה אותם כאחד, וארג בגד מטווי זה, או שתפר בגד צמר בשל פשתן, אפי' תפרן בחוטי משי וקנבוס, או שתפר בגד צמר בחוטי פשתן או בגד פשתן בחוטי צמר, או קשר חוטי צמר בחוטי פשתן או גדלן, הרי זה כלאים [רמב"ם כלאים י, ב. לאפוקי הראב"ד שכ' – לבדים אינן מן התורה שאינן טוויין אלא שוע בלבד].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

כלאים (מ"ח): תנן אין אסור משום כלאים אלא טווי וארוג, דבר שהוא שוע טווי ונוז.
 ופ' ר"ש – שוע טווי כפירוש רבינו תם

דהיינו שכל חוט שוע בפני עצמו וטווי בפני עצמו ונוז דהיינו אריג (כפירוש רש"י). כ"ד ר"ת והרא"ש.
 והגרסה ברמב"ם – כיון שנתחבר הצמר עם הפשתן צד חיבור בעולם הרי זה כלאים מן התורה כיצד צמר ופשתים

י"ד – ש

והחליקין יחד עד שנתחבר כמין לבדים וכה"ג שום חיבור יחד.

או שנתחבר ע"י הטויה דהיינו שלקח השערות של הצמר והשערות של הפשתן וטוואן ביחד ועשה מהן חוט יחד נחשב ג"כ חיבור. או שנתחברו ע"י האריגה שכבר היו חוטי צמר בפ"ע וחוטי פשתן בפ"ע וארגן יחד בבגד נמצא שהחיבור הי' ע"י אריג דהיינו נז.

וכן אם קשרן לבגד או תפרן לבגד או גדלן ביחד או דבקן בדבק או שאר חיבור של החוטין כ"ז בכלל נז.

סיכום: מתי הוי כלאים דארייתא:

רמב"ם – כ"א בפי עצמו הוי כלאים (שגורס או או).

אבל דעת שאר הפוסקים – דבעי שלשתן שוע טווי ונוז (ולא סגי בחר מהם).

ועוד נחלקו: דדעת רש"י – דבעי דווקא שיהו שוע הצמר והפשתן יחד וגם טוואן יחד וגם ארוגין יחד ואז חייב מה"ת. אבל דעת רוב הפוסקים – דבעי שיהא כ"א לעצמו שוע טווי ונוז החוטי צמר לעצמן והחוטי פשתן לעצמן ואח"כ חיברן יחד. וזו דעת ר"ת.

"שטרפן זה עם זה"

דרך אמונה: טרפן – עירבן בלא טווייה. ושע אותן – החליקין ביחד וחיברן כעין בגד ע"י כלי אומנות (בלחץ) בלא טווייה ואריגה כמו הכובעין

שטרפן זה עם זה ושע אותם ועשה מהם לבדים הרי אלו כלאים טרפן וטויה אותן כאחד וארג בגד מטווי זה הרי זה כלאים. הרי משמע – אף אם עירב צמר עם פשתן ואח"כ עשה בהם ג' מלאכות (שו"ע טוטי ונוז) אסור מהתורה.

מתניתין: הלבדים אסורים מפני שהם שועים, ולדעת המפרשים אינם אסורים אלא מדרבנן, אבל לדעת הרמב"ם מדאורייתא אסירי.

ב"י – ודע דלא אסרו לבדים אלא ברכים אבל קשים שרו.

❖ **ענפי הלכה (האחרונים)**

"כיון שנתחבר"

דרך אמונה: בגמ' דרשו שעטנו עד שיהא שוע טווי ונוז. ושוע היינו שיהא חלק ומתוקן היטב במסרק. וטווי היינו שיהו חוטין טוויין דהיינו שלקח השערות של הצמר וטויה מהן חוט וכן של הפשתן. ונוז י"א דהיינו ארוג וי"א דהיינו שזור.

ונחלקו בגמ': חד אמר דסגי שיהא או שוע או טווי או נז, וחד אמר דצריך שלשתן. ודעת הרמב"ם לפסוק כמ"ד או שוע או טווי או נז, ומפרש נז היינו ארוג, ומפרש דאופן החיבור של הצמר עם הפשתן הוא או ע"י שוע לבד אף על פי שלא טויה מהן חוטין אלא לקח השערות של הצמר והשערות של הפשתן וחיברן ע"י שהרטיבן במים

י"ד – ש

שלנו, וזה נקרא לבדים.

"הרי אלו כלאים"

דרך אמונה: כלאים מהתורה. אבל דעת רוח"פ דלבדים אינן אסורין אלא מדרבנן כיון שאינן טווי ואריג.

ואם הם קשים שאינן מחממין מותר לדעה זו אפי' ללובשן דכיון שאינן אלא מדרבנן לא גזרו בקשין (הרמ"א שא-ב). אך י"א שאין אנו בקיאים מה נקרא קשין וגם בקשין ממש אין לעשות כן לכתחילה של כלאים (פת"ש שא סק"ט).

"טרפן"

דרך אמונה: כאן קמ"ל שחיבור ע"י טווייה לבד, דהיינו שהטויה חיברה את הצמר והפשתן יחד ואף על פי שלא היו שוע כלל רק טוואן עם הפסולת חייב לדעת רבנו.

"וארג בגד מטווי זה"

דרך אמונה: וארג לפי שאין דרך לבישה בחוטיין לבד ובכלאים אין חייב אלא דרך לבישה, אבל אם הוא דרך לבישה גם בלא אריגה חייב גם בחוטיין לבד.

סעיף ב: חיבור צמר ופישתים ע"י תפירה

סעיף ב: א. בגד צמר שחברו עם בגד פשתן בתכיפה אחת (פי' בתחיבה אחת

שתחב המחט בבגד), אינו חיבור ואין זה כלאים. קבץ שני ראשי החוט כאחד (וקשרם ביחד), או שתכף שתי תכיפות, הרי זה כלאים [רמב"ם כלאים י, כ"ד].

ב. ויז אומרים דלא הוי כלאים אלא צב' תכיפות וקשר צ' ראשי החוט [טור בשם הרא"ש].

הוי חיבור אף על פי שלא קבץ ראשי החוט.

ב. ובגמרא: שתי תכיפות, והא לא קיימן? אמר רבה בר בר חנה שקשרן. כ"פ הרא"ש והר"ש – דלא הוי כלאים אלא בב' תכיפות וקשר ב' ראשי החוט. כ"פ הר"ש. אבל רמב"ם לא הזכיר 'אם קשרן'.

א. כלאים (ט, י): התוכף תכיפה אחת

(שמעביר המחט בצד אחד) אינה חבור ואין בה משום כלאים. עשה שני ראשיה לצד אחד (שהעביר המחט עם חוט לצד אחד והחזירה בתכיפה שניה ונמצא שני ראשיה בצד אחד) חיבור ויש בה משום כלאים.

לפי הרמב"ם – התוכף שתי תכיפות

י"ד – ש

ואם תפר ג' תפירות אפי' לא קשר כלל מקרי חיבור שע"י כמה תפירות כבר מתקיים גם בלא קשירה. או שתכף שתי תכיפות. דהיינו ד' תפירות . וה"ה ג' תפירות כנ"ל מקרי חיבור אף על גב שלא קשרן כלל.

"ה"ז כלאים"

דרך אמונה: ואם קשר בגד צמר לבגד פשתן, אם קשר א' עם א' פעם א' אינו חיבור עד שיקשור ב' קשרים זה ע"ג זה, אבל אם כפל שניהן ביחד וקשרן מקרי חיבור אף אם קשר פעם א'.

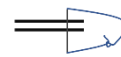
פת"ש (ג) – ויש מחמירין אפי' בקשר עניבה שמא תשמט ותעשה קשר.

ב"י – ולדעת הרמב"ם י"ל שרק לעניין שבת חייב רק אם קשרן.

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

"בתכיפה אחת"

דרך אמונה: דהיינו שהעביר חוט בין ב' הבגדים פעם א' או ב' פעמים זה מקרי תכיפה אחת ואינו חיבור.

אלא שיש חילוק ביניהם: שאם העביר רק פעם א' אינו חיבור כלל, אפי' קשר ב' החוטין זה עם זה בשפת הבגד, עד שקשור ב' קשרים זה ע"ג זה או שיכפול ב' החוטין ויקשרם בעצמן אפי' פ"א דזה הוי ג"כ כב' קשרים דאז הוי חיבור אפי' בהעביר פ"א.

סעיף ג': לקשור בגד צמר שנקרע עם חוטי פשתן

סעיף ג' חלק 1: א. **בגד צמר שנפרם** (שנקרע), **מותר לפרוף** (פי' לחבר) **אותו**

בחוטי פשתן, וקושר, אבל לא יתפור [תוספתא. כ"פ רמב"ם כלאים י, י]....

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

"מותר לפרוף אותו"

ש"ך (ד) והט"ז (שם): היינו לכרוך חוט סביב שני ראשי הקרעים וכורכם יחד וקושר את החוט דכיון שיכול להוציא ב' ראשי הקרעים בלא התרת הקשר לא מיקרי חיבור. אבל אם מהודק כ"כ שאין יכול

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

א. תוספתא (שם). בגד צמר שנפרח...

וכ' ר"ת – שהיא שנויה בטעות, דקשר הוי חיבור. ולא קשיא דאם קשר הצמר והפשתים יחד הוי חיבור, אבל אם חברם וכרך עליהם משיחה וקשרה לא הוי חיבור.

י"ד – ש

להוציאו בלא התרת הקשר אסור (ט"ז).
"אבל לא יתפור"

דרך אמונה: לא יתפור – חוט

סעיף ג: לתת צמר בכר פשתן. לחבר בתי זרועות של צמר עם קרסים של פשתן

סעיף ג חלק 2: א. הגה: וכן מותר ליתן צמר בכר או כסת של פשתן, אף על פי שתופר כל סביביו ואינו יכול להוציא הצמר, הוי כשק של פשתים שממלאו צמר ותפר פיו, שאין בזה משום כלאים [כן הוא בטור]. ואפילו (תחב) התפירה בצמר עצמו, מותר, דהרי יכול ליקח הצמר משם בלא התרת התפירה (רק ע"י קרע קטן – ש"ך).

ב. אבל בצללי בגדים של צמר, אסור בכה"ג, שהרי א"א ליקח משם הבגדים בלא התרת התפירה (ד"ע ומרדכי).

ג. וכן מותר לחבר בתי זרועות של צמר שיש בהם קרסים, או קרסים בבתי נפש של פשתן שיש בו נקבים, ומכניסים הקרסים או הקרסים תוך הנקבים, הואיל והם רפויים ויכול להוציאן משם באצבעו וא"ל לקרוע הנקבים, אף על פי שמניחן כך תמיד. אבל אם הם אדוקים כ"כ שא"א להוציאן משם בלתי קריעת הנקבים, הוי חבור ואסור [תרומת הדשן].

הצמר הוי כשק של פשתן שממלאים צמר ותופר את פיו שאין בו משום כלאים.

והרמב"ם – חולק, שכ': אפילו נתן צמר ופשתים בשק או בקופה וכרכן הרי אלו כלאים.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. כ' הטור: מכסה של פשתן ובו צמר מותר, שאין התפירה מחבר יחד הפשתן והצמר שהרי יכול להוציא כל הצמר והתפירה נשארת קיימת, אף שתופר המכסה כל סביביו ואינו יכול להוציא

י"ד – ש

ט"ז (ו): הא דפשוט היתר טפי בשק של פשתן, משום דלא מקרי בגד כלל מה שאין כן בכסת. והרמב"ם כתב אפילו נתן צמר ופשתים בשק או קופה וכרכן הרי זה כלאים. וכתב ב"י שזה חולק על הטור.

"ותפר פיו"

ט"ז (ז): דאין חוט התפירה מחבר לבגד בתפירה זאת, רק שהוא מדבק ב' בגדים החיצונות יחד.

ב. "אבל בכלאי בגדים"

ט"ז (ח): פירוש שנתחב המחט גם בהם (וכ"ה במרדכי). ולכן אין למלאות כלל המכסה של פשתן בכלאי בגדים של צמר כיון שמצוי בהם כריכת נימא ותחוב בתוך התפירות וכן עיקר.

ובדק הבית כ' – שהריב"ש בתשובה כתב בהדיא כדברי רבינו. וסמ"ק לא הזכיר דברי הרמב"ם כלל.

ג.כ' בתרומת הדשן: מי שיש לו זופו"ן (בגד) פשתן מותר לחבר בו בתי זרועות של צמר על ידי קרסים סביב לזרוע והוא שיהיו הקרסים רפויים בתוך הנקבים שיוכל לפורקן באצבעותיו.

ואם לאחר שהכניס הקרסים בנקב תפר הנקב שיהיה קצר עד שלא יוכלו הקרסים להתפרק ממנו אלא על ידי קריעה פשיטא דבכהאי גוונא הוי חיבור ואסור משום כלאים.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "הוי בשק של פשתן"

סעיף ד¹: ללבוש חלוק צמר על חלוק פשתן

סעיף ד חלק 1: א. מותר ללבוש חלוק של צמר על גבי חלוק של פשתן ולקשרם יחד, אף על פי שאינו יכול לפשטן בלא התרת הקשר, ב. ואפילו הוא קשר של קיימא (לא הוי חבור לענין כלאים – ש"ך), ובלבד שלא יחברם זה לזה עם המשיחה בשתי תכיפות. ג. ויש אוסרים בקשר של קיימא [רמב"ם י, יא]...

❖ שורשי הלכה (המקורות)

שפונדתו חגורה עליו מבחוץ ובלבד שיתן את המשיחה ויקשור בין כתפיו.

א. תוספתא (כלאים ה ט"ו): לובש אדם שתי חלוקות זו על גבי זו אף על פי

י"ד – ש

ומה"ט מותר ליתן צמר קצת לחמם בתוך מנעל התפור בפשתן כיון שאין מחובר כלל להמנעל אלא מונח בתוכו ויכול להוציאו אף בלי לפשוט את המנעל ע"י קרע קטן בהמנעל (שנות אליהו).

וי"א דבכלאים דרבנן יש להקל בכל זה דהוי גזרה לגזרה (דרישה). וי"א שאם יכול להפשיט קצת מהבגד ולהוציא התחתון ורוב הבגד ישאר עליו מקרי שיכול להוציא התחתון (ש"ך).

"מותר ללבוש חלוק של צמר"

ט"ז (ד): כ' הבית יוסף בשם תשובת הרשב"א – שאסרו אפילו בחגורה, כמ"ש בשם רבינו יונה כשהיה לבוש בגד צמר על החלוק לא היה מהדק איזורו, מ"מ כבר מבואר מתשובת הרשב"א שכבר נהגו כל ישראל בהיתר והיינו בחגורה. אבל לא זכר כלום בשו"ע מחבור החלוקות עצמן, וסמך על עיקר הדין שאם הם קשורים בקשר קיימא פשיטא דאסור.

דרך אמונה: מ"ש הרמב"ם: וחוגר עליהם מבחוץ – כשקושר בקשר שאינו של קיימא מותר. אבל בקשר של קיימא הרבה פוסקים (הש"ך כ"ד הרשב"א) אוסרים.

ב. "שלא יחברם... בשתי תכיפות"

דרך אמונה: ומ"ש הרמב"ם: ובלבד שלא יכרוך את המשיחה ויקשור בה

כ"פ הרמב"ם: לובש אדם בגדי צמר ובגד פשתן וחוגר עליהם מבחוץ ובלבד שלא יכרוך את המשיחה ויקשור בה בין כתפיו.

ג. כסף משנה: ויש מי שאומר דלא מיתסר אלא בקושר קשר של קיימא. כ"פ הרמב"ם והרא"ש ורי"ו.

ב. ומדברי הרשב"א נראה שאפילו קושר קשר של קיימא מותר ולא נאסר אלא במחברם עם המשיחה בשתי תכיפות.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "בגדי צמר ובגדי פשתן"

דרך אמונה: זה ע"ג זה. ודווקא באופן שיכול להוציא התחתון בלי העליון אבל אם א"א להוציא התחתון בלי העליון דעת הרבה פוסקים דהוי כחיבור מדרבנן ואפי' לא קשר כלל (הרמ"א כאן).

ואפי' ב' חגורות זה ע"ג זה א' של צמר וא' של פשתן אם מהודק הרבה שאין יכול להוציא התחתון בלא העליון אסור (כ"מ מהירושלמי), וכן הסכים הגר"א.

ויש לזוהר בזה בין בב' חלוקים ובין בב' אנפילאות או בתי שוקיים וכל כה"ג (הרמ"א).

וי"א שאם יכול להוציא התחתון בלי העליון ע"י קרע קטן בהעליון מותר (ש"ך).

י"ד – ש

כ' הט"ז: ולדיעה זו אסור להדק חגורה אם לובש בגד צמר על החלוק של פשתן, אבל בתשו' הרשב"א מבואר שכבר נהגו כל ישראל בהיתר בחגורה.

בין כתפיו – היינו שלא יקשור את החגורה גם בין כתפיו דהוי קשר של קיימא.

ג. **"יש אוסרים"**

סעיף ד' 2: גרב צמר עם משיחה של פשתן. גרב על גרב

סעיף ד' חלק 2: א' הגה: ונ"ל לאותן בתי סוקיים שעושין צמדינות אלו וקורין אותן פורטקיי"א, דהיינו שעשויין של צמר, ועושים בהם משיחה שעוצרת בהן הנה והנה כמו רצועה מעברתא דתפילין, דמותר אפילו המשיחה של פשתן או איפכא, דמאחר דאפשר להוליא משם המשיחה בלא התרת התפירה אינו אלא כחוגר במשיחה של פשתן על גבי חלוק של צמר. ואף על פי שקושר המשיחה כשלבשן, לא מקרי קשר של קיימא. אבל אם עושה קשרים ב' ראשי המשיחה, נראה לאסור, דהא א"א להוליא משם [הכל סברת הרב].

ב' י"א לאסור ללבש ב' בתי סוקיים (גרביים), אחד של פשתן ואחד של צמר, זו על זו [הגהת אשיר"י], דמאחר דא"א לפשוט התחתונה בלא העליונה הוי כחבור, ולא דמי לב' חלוקים זו על זו על זו דאפשר לפשוט התחתון בלא העליון [כך מצא הטעם בא"ז] ונכון ליזהר.

זה לזה ב' תכיפות ויותר. הא אם אינם צרים כל כך מותר.

ב' ד"מ (ב) – וראיתי באור זרוע עצמו שהביא טעם דאסור ללבש דדווקא חלוק על גבי חלוק שרי דאפשר לפשוט התחתון בלא העליון מה שאין כן בבתי שוקיים והביא הירושלמי כדבריו.

❖ **ענפי הלכה (האחרונים)**

❖ **שורשי הלכה (המקורות)**

א' כ' הג"א בשם או"ז: אסור ללבש באנפילאות של צמר על גבי אנפילאות של פשתן.

וכ"ה בירושלמי – דלא אסור אלא כשהם כל כך צרים ודחוקים שאי אפשר לחלוץ העליונים אלא אם כן יחלצו התחתונים עמהם דאז חשובים כתכופים

א.

"ונ"ל לדותן"

ש"ך (ח): כל ההג"ה נמשכת לסברת היש אוסרים, ומ"ש שיש נוהגים להתיר הוא כסברא הראשונה שמקל.

"כחוגר צמסיחה של פשתן על גבי

חלוק של צמר"

דרך אמונה: ואפי' אם החגורה נתונה בנקבים שבבגד ועוברת בהן כמו רצועה במעברתא או שכפל שפת הבגד העליון ותפרו והשאיר בו חלל להעביר בו הרצועה, מותר כיון שיכול להוציא משם החגורה בלא התרת התפירה, אבל אם מחברה לב' הבגדים בשתי תפירות או קושרה לב' הבגדים אסור.

וכן מותר לחגור בחגורה של פשתן ע"ג בגד צמר או להיפך אם קושר שני ראשיו בקשר שאינו של קיימא כשחוגרו, אבל אם עושה קשרים בב' ראשי המשיחה אסור דהא אי אפשר להוציאה משם. ואפי' אם עושה עניבה יש לאסור שמא תשמט העניבה ויקשור ואם קושר החגורה לבגד בכל גווני אסור.

ב. "דאי אפשר לפשוט התחתונה בלא

העליונה"

ש"ך (י): והלבוש השיג על דברי הרמ"א, שהרי יש להם בתי זרועות והיאך אפשר לפשוט התחתון בלא העליון?

ותירץ הש"ך – ואין דבריו נראין דמ"מ, יכול להכניס זרועותיו לפנים (פי' שיכול להכניס ידו לתוך השרוול ולשלף את השרוול התחתון) ולפשוט אח"כ החלוק. ואף על גב דהשתא הוציא ידיו גם מהשרול העליון מ"מ החלוק העליון נשאר עדיין על הגוף עצמו.

וכ' הט"ז – דהעיקר בזה דכל שצריך הפשטות העליון תחלה אפילו מקצת ממנו יש איסור, כיון שא"א להפשיט התחתון אלא אם כן יתחיל להפשיט העליון.

והנך בתי שוקיים שאסו הרמ"א היינו שיש להם למטה צורת מלבוש על הרגל נמצא שא"א להזיז ממקומם את התחתונים כל זמן שהעליונים על מקומם. אבל אם הבתי שוקיים עשויים באופן שאין למטה ע"ג הרגל כלום ויכול להושיט שם ידו ולהוליך התחתון עד למעלה באופן שלא יהיו מכוסים מן העליונים ה"נ דמותר.

סעיף ה: חגורה שחלקה צמר וחלקה פשתן

סעיף ה: א. רצועה אחת של צמר והשניה של פשתן, אסור לחגור בה אף

י"ד – ש

על פי שרצוה של עור באמצע, מפני שקושר שני ראשיה ביחד כשחוגר בה.
ב. אבל אם באמצעיתה צמר במקום אחד ופשתן במקום אחר, ואינם זה אצל זה, מותר.

ג. ולפי זה מותר לחבר עורות התפורות בפשתן תחת בגדי צמר, ואף על פי שאפשר שיכניס חוט הקנבוס של התפירה, שמחבר העור עם הבגד בתוך חוט של תפירת העור [ר' ירוחם ות"ה].

ד. ולהרמב"ם כל זה כלאים מן התורה, ואפילו נתן צמר ופשתים בשק או קופה וכרכן, הוי כלאים מדאורייתא.

והמנהג כסברא ראשונה [סור וכ"כ הרמב"ן והרשב"א ות"ה].

אף על פי שהתפירה מחברת העור והבגד יחד וכתבו המפרשים שמותר. וכ"כ הרשב"א בתשובה – שאלו הכלאים הם מדרבנן והולכים בהם להקל אף על פי שיש לחוש שמא יכניס חוט הקנבוס של התפירה שמחבר העור עם הבגד בתוך חוט של תפירת העור וכן עמא דבר.

ד. והרמב"ם (בפירוש המשנות) כ': גדיל של צמר בגדיל של פשתן אסור אף על פי שהרצוה באמצע.

וכ' הרא"ש על דבריו – ולא תלה הטעם מפני שקושר ב' ראשיה כאחד, ונראה מדבריו שהוא אוסר אפילו לא קשר שני ראשיה כאחד. וכ"כ – העושה בגד כולו מצמר גמלים או קנבוס וארג בו חוט של צמר מצד זה וחוט של פשתן מצד זה אסור.

א. כלאים (שם): משנה – לא יקשור סרט של צמר בשל פשתן לחגור בו את מתניו אף על פי שהרצוה באמצע. ופירש ר"ש – לא יעשה אדם חגורות של צמר וחגורות של פשתן ויקשרם זה בזה ואפילו יקשור ביניהם רצוה של עור אסור. וכשחוגר בה קושר ב' ראשיה של צמר ושל פשתן ביחד.

צמר	עור	פשתן
חגורה:		

ב. כ"כ הטור – והוסיף, אבל אם יש באמצעיתה צמר במקום אחד ופשתן במקום אחד ואינו זה אצל זה מותר.

עור צמר	עור פשתן	עור
חגורה:		

ג. כ' רי"ו: מנהג עולם לחבר עורות התפורות בחוטי פשתן תחת בגדי צמר

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ג. "וי"א ואף על פי שאפשר"

ש"ך (יא): טעמו

▪ רשב"א – דכלאים אלו הן מדרבנן

והולכים בספקן להקל.

▪ ובתרות הבית (לרשב"א) כ' בשם הר"ש
– שהטעם מפני שהחוטין שבהם
העורות תפורים לא חשיבי ובטלים
לגבי העור והואיל, ואינו רק לחבר
העורות אין בהם משום כלאים.

סעיף ו: המנהיג בהמות ומכנים חבלים לתוך ידו

סעיף ו: המנהיג בהמות ומכנים חבלים לתוך ידו, מהם פשתים ומהם צמר, ה"ז מותר, ואף על פי שכורכן על ידו. אבל אם קשרם כולם נעשו כלאים ואסור לו לברכם על ידו [רמב"ם י' כא].

(ויש מתירין, הו"ל ולינו מתכוין) [הגהות אשיר"י ורבינו ירוחם] (ועיין לקמן סימן ט"א).

❖ שורשי הלכה (המקורות)

שבת (נד.): תנן – אבל מכנים הוא לתוך ידו חבלים ובלבד שלא יכרוך. ואוקמוה בגמרא לענין כלאים דחבלים (כלומר שידו מתחממת בחבלים שהם כלאים). ופריך והתניא (כלאים פ"ט מ"י) התוכף תכיפה אחת אינה חיבור? הכי קאמר ובלבד שלא יכרוך ויקשור.

ויקשור

✓ מהרמב"ם משמע – דאפילו לא קשר החבלים אלא בקשר אחד אסור לכרכן סביב ידו. והמרדכי בשם רבינו אליעזר ממיץ כ' – דמיירי בב' קשרים.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"ה"ז מותר"

דרך אמונה: ואף על פי שכורכן על ידו אין זה נחשב חיבור.

"אבל אם קשרן"

דרך אמונה: אפי' בקשר אחד נחשב חיבור ונעשה כלאים (ב"י וט"ז – כיון שאח"כ כורך אותו על ידו. כ"כ הרבה ראשונים דע"י הקשירה והכריכה נעשה כב' תכיפות והוי כלאים).

ואסור לו לכרכן על ידו – ואף על פי שאין מכוין לחימום כיון דפסיק רישא הוא אסור (ש"ך כ"כ הב"ח וכן הוא בשלטי גבורים). ויש מתירין אם אין מכוין לחימום (הרמ"א כאן).

סעיף ז: השק והקופה. האב ובנו מצטרפים לכלאים

סעיף ז: א. השק והקופה מצטרפין לכלאים.

ב. הגה: וכן אב ובנו (וה"ה שאר ב' בני אדם – ש"ך) מצטרפים לכלאים, כיכל, היה חתיכת למר באחד מהם וחתיכת פשתן בשני, ותפרן ביחד, הוי כלאים [טור].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. כלאים (ט, י): השק והקופה מצטרפין לכלאים.

פי' הרמב"ם – כשיקבוץ בגד צמר ופשתים ויחבירם בחתיכת שק או קופה שכבר החבירם אצל השק או הקופה קצתם עם קצתם ויש להם קצת חיבור ונעשה כלאים ואסור ללבוש הבגד ההוא המחובר משניהם.

והר"ש והרא"ש – פירשו שאם חתיכת בגד פשתים מחוברת לשק וחתיכת בגד צמר מחוברת לקופה וחברן יחד (כלומר השתי חתיכות – ש"ך סק"ד) בב' תכיפות אף על פי שמחוברין בב' כלים אסור להתכסות בשק או קופה ולא אמרינן האי לחודיה קאי והאי לחודי' קאי. כ"כ הט"ז.

ב. ירושלמי (כלאים): רבי ירמיה בעי

– הוא ובנו מהו שיצטרפו בכלאים. היך עבידא הוא לביש מנין דעמר (צמר) ובריה לביש מנין דכיתן (פשתן) נסב פסקי דעמר ועגלה על תרווייהו (לקח חוט של צמר וכרך סביב שניהם לחברן, האם זה חיבור לכלאים)?

אמר רבי יוסי וההן בו נשוך (מיירי שקשר את שניהם בקשר חזק).

כ"פ הטור – אב ובנו מצטרפין, כיצד היה הוא לבוש צמר ובנו פשתים וחבר שלו עם של בנו בשתי תפירות וחגר חגורה עליו ועל בנו אסור משום כלאים, אבל אם לא חגר חגורה על שניהם שרי דכיון שהן נפרדים זה מזה. ש"ך (טז) – מהרמ"א משמע שאפי' לא חגר חגורות אסור, והיינו כמ"ש הב"י בשם הריטב"א.

י"ד ש"א: אם מותר להציע כלאים תוזתיו, ודין מרדעת ותכריכים, ובו ט"ו.

הנושאים שבסימן זה:

- סעיף א: לישב על כלאים. לפרוש אוהל מכלאים 135
 סעיף ב: בגד מלבד התפורים בפשתן. הבגדים הקשים 139
 סעיף ג: בגד שצד אחד שלו כלאים 140
 סעיף ד: ללבוש כלאים בדרך עראי 140
 סעיף ה: ללבוש כלאים אפ' ע"ג עשרה בגדים 141
 סעיף ו: תופרי ומוכרי כסות כלאים 141
 סעיף ז: לעשות תכריכי המת מכלאים 143
 סעיף זז: מרדעת של חמור מכלאים 144
 סעיפים ט-י: מטפחות כלאים 145
 סעיף י"א: וילון ופרוכת מכלאים 147
 סעיף י"ב: לא יקח ביצה חמה בבגד כלאים 148
 סעיף י"ג: ערדלין שלא כלאים 148
 סעיף י"ד: דברים שאין דרך חימום בכך 149
 סעיף ט"ו: אותות הכובסים בבגדים 151

סעיף א: לישב על כלאים. לפרוש אוהל מכלאים

סעיף א: א. מותר מן התורה לישב על מצעות של כלאים, שנאמר: לא יעלה עליך (ויקרא יט, יט) אבל אתה מציעו תחתך. ומדברי סופרים, אפילו עשר מצעות זו על גבי זו והתחתון שבהם כלאים, אסור לישב על העליון, שמא תכרך נימא על בשרו [רמב"ם י' יב].

ב. הגה: וכן מותר להעלותם עליו שלא צדק חמום, כגון לפרוס עליו אהל של כלאים [רמב"ם כלאים י, יב. כ"כ הטור]. ^{ג.} וכן לפרוס צגד כלאים על גיגית קרוחץ

י"ד – ש"א

בה, כדי להעמיד החוס [מרדכי ובהגהות אשירי], לאינו אסור אלא דרך לזיקה או להעלותם עליו דרך חמוס.

ד. בד"א, ברכין, כגון יריעות ושמלות אבל כרים וכסתות שהם קשים וליכא למיחש שמא תכרך נימא עליו – מותר לישן עליהם ובלבד שלא יהא בשרו נוגע בהם [רמב"ם שם סי"ג].

ה. בד"א, כשהם ריקנים ונתונים על גבי איצטבא של עץ או של אבן, אבל אם הם מלאים, או אפי' ריקנים אם הם נתונים על גבי מטה או על גבי תבן, אסור, לפי שנכפף תחתיו ונכרך על בשרו [רמב"ם י' יג].

י. הגה: וי"א לכל זה מיירי בכלאים לאורייתא, אבל בכלאים דרצנן והם קשים, מותר ליטב עליהם בכל ענין, להואיל וכשרכים הם אינו רק דרצנן, דקשים לא גזרו [רשב"א]. ומ"מ לכתחילה לא יעשה של כלאים [כל בו].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. ביצה (יד:): תניא: "לא יעלה עליך" – אבל אתה יכול להציעו תחתך. אבל אמרו חכמים: אסור לעשות כן, שמא תכרך לו נימא על בשרו. וכי תימא: דמפסיק מידי ביני ביני, והאמר רבי שמעון בן פזי: אפילו עשר מצעות זו על גבי זו וכלאים תחתיהן – אסור לישן עליהם, (משום שנאמר לא יעלה עליך) – ורק בוילון שרי.

ב. כ' הטור: אין אסור כלאים אלא דרך לבישה או להעלותם עליו דרך חימום, אבל אם מעלם עליו שלא כדרך חימום כגון אהל של כלאים שמאהיל עליו או שמפשיל קופה של כלאים

מאחוריו או שמציעו תחתיו מותר.

ג. כ' המרדכי בשם ראבי"ה: מותר לפרוס בגד כלאים על הגיגית שרוחצים בו משום דאינו אלא מעמיד בעלמא. כ"כ שם הגהות אשירי בשם אור זרוע.

ד. שם: אמר רב הונא בריה דרב יהושע: האי נמטא (לבד) גמדא דנרש (קשים הם) – שריא (דאין בו משום כלאים) דהעלאה דומיא דלבישה דאית בה הנאת חימום הוא דאיתסר – פרש"י.

כ"פ הטור – ודוקא ברכים אבל כרים וכסתות שהן קשין וליכא למיחש שמא תכרך עליו נימא מותר לישן עליהן ובלבד שלא יהא בשרו נוגע בהן.

י"ד – ש"א

בעלמא דכיון דעיקר הבגד מהנהו ומחממו מלמטה הו"ל ע"י הנימא לבישה דאית בה הנאה ועובר מה"ת.

"נימא על בשרו"

ר"י קורקוס: ואף על גב דכאן מפסיק כמה בגדים ואין יכול ליכרך על בשרו, וגם הוא דברים שאין דרכן בהעלאה, לא פלוג רבנן ואסרו בכל גווני, וכ"פ בשו"ע.

אבל דעת הר"ן ועוד ראשונים – דהטעם לא משום שמא יכרך לו נימא, דכיון דמפסיק לא שייך חשש זה. אלא הטעם משום דדברים שדרכן להעלותן עליו חששו שמא יעלנו עליו ואסרו אפי' מפסיק טובא, אבל דברים שאין דרך להעלותן עליו כגון מצעות אינו אסור אלא אם כן אין מפסיק דבר שאז יש חשש שמא תכרך עליו נימא, אבל אם מפסיק דבר אחר מותר. וכן דעת הגר"א.

ב. "אהל קהוא כלאים"

ט"ז: ואף על גב שמגין עליו מפני החמה והצינה כיון שאינו דרך לבישה מותר (ט"ז סק"א. ולפ"ז מטריה מותר לעשותו מכלאים וכן מניפה שעושין בה רוח).

ג. "לפרוס בגד כלאים על גיגית"

ש"ך: מיהו כ"ז דוקא באופן שלא יגע בהן, דאם לא כן אסור מדרבנן.

וכ"ה בכלאים (ב, ט) – הכרים והכסתות אין בהם משום כלאים ובלבד שלא יהיה בשרו נוגע בהן.

ה. וכתבו הר"ש והרא"ש: איתמר עלה

בירושלמי (שם ה"א) הדא דתימא בריקן אבל במלא אסור, בנתון על גב מסטוא (אצטבה של עץ או אבן) אבל בנתון על גב המטה אפילו ריקן אסור. ופירש הרא"ש – אסור לפי שנכפף תחתיו ונכרך על בשרו. כ"כ סמ"ג – אבל כר מלא נכפף על צידי האדם, וכן ריקן ומונח על תבן אדם נשקע באמצעיתו ונכפפין הצדדין עליו ואסור.

והרמב"ם בחיבורו – השמיט דברי הירושלמי. אלא כ' שכתב (הי"ג) וז"ל: אבל קשין שאינן נכרכים כגון כרים וכסתות מותר לישב ולהסב עליהם והוא שלא יהא בשרו נוגע בהם.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "על מצעות של כלאים"

דרך אמונה: ואף על פי שמחמם גופן כיון שאינו דרך העלאה מותר מה"ת. בתי כלאים – וה"ה כשנשען עליו מן הצד אין איסור מה"ת.

"שמא תכרך נימא"

פרש"י: חוט א' מהבגד שיש בו כלאים ויש נימין גדולים וגסים כגון של גלופקרא ומחממת במקומה ועובר משום לא תלבש שעטנז. א"נ אפי' נימא

ד.

"ברכים"

במסמרים כיון שאינו בדרך לבישה והעלאה מותר.

"והוא שלא יהא בשרו נוגע בהן"

דרך אמונה: שאם בשרו נוגע חששו אפי' בקשין שמא תכרך לו נימא (תי"ט).

ה.

"גבי מטה"

פת"ש (ב): ר"ל מטה של חבלים ששוקע תחתיו וצידי הכר עולים עליו. אבל נסרים של עץ קשה ואינו נשקע ומותר, כ"כ הר"ש ותוי"ט. ולי נראה – דה"ה במטה של עץ אם הכר רחב והמטה קצרה וצידי הכר כשמגיע לדפנות המטה נכפף ונשקע שם ועולה עליו ואסור.

ו. "וי"א... אצל ככלאים דרבנן"

ש"ך (ב): צ"ע אמאי נקט וי"א דהא ליכא מאן דפליג בהא כמבואר בב"י וכל הפוסקים, דלכ"ע כלאים דרבנן מותר לישב עליהם בקשים. ואפי' ללבוש שרי בקשים, הואיל ואפי' רכים אינם אלא מדרבנן. ואפי' היש מחמירין התם בלבדים היינו משום דס"ל דלבדים אסורים נמי מדאורייתא אבל בכלאים דרבנן שרי לכו"ע.

וכתב הט"ז דבפרישה מבואר – דכובע של נשים (של סמו"ט) שתופרין לבד (כלאים) בין הסמו"ט מותר. ולפי

דרך אמונה: וכ"ז בכלאים דאורייתא אבל בכלאים דרבנן מותר לישב עליהן בכל ענין אפי' נכפף תחתיו, דהואיל וכשרכים הן אינו רק דרבנן בקשים לא גזרו כלל. ש"ך – ומ"מ לכתחלה לא יעשה של כלאים שמא יבא להתכסות בו.

"מותר לישב ולהסב עליהן"

דרך אמונה: אבל ללבוש אסור מן התורה (הרמ"ה ס"ב). אפי' בגדים קשין שאין מחממין, וכ"ז בכלאים דאורייתא אבל כלאים דרבנן מותר (הרא"ש). אפי' ללבשן אם הם גם קשין (הרמ"א).

דרך אמונה: עגלות שיש בהן כרים התפורין בכלאים ועשוין לישב עליהן: בט"ז – משמע לאסור לישב עליהן כדין כרים מלאים, וגם אם יש בצידי העגלה כלאים יש ליהזר, ועכ"פ יזהר שלא יגע בהן.

אבל בפנים מאירות – מתיר, דדווקא כרים שנכפפים אסור אבל אותן כרים שממלאים אותן שער בדוחק עד שא"א לכוף על הצדדים אף שרך מותר לישב עליו דאין חשש. וכ"ש שמותר לישב על הכסאות שתפורין בכלאים שכבר נתחבר לעץ ע"י מסמרים. וכן מותר לישב על העגלות שמן הצדדים הוא שעטנז ומחובר לכותלי העגלה

י"ד – ש"א

נזהרים שלא לישב באותה עגלה, אבל רוב העולם נוהגין היתר. וכ"ה בבאה"ט (ה).

"מותר ליסב עליהם בכל ענין"

ט"ז (ד): פי' אף דנכפף תחתיו והוה כמו לבישה. ואף בלבישה ממש בלבדים קשים יש מתירים, וכמ"ש רמ"א עצמו בסמוך. וכ"כ באשר"י בהדיא הביאו ב"י.

"לכתחילה לא יעשה סל כלאים"

הגר"א (ו): מפני שפעמים מוציא מה שבתוכם ומתכסה בהם.

מ"ש הרמ"א שלכתחילה לא יעשה אותה כלאים היה ראוי למחות ביד האומנים בזה. אלא דכבר כתב הרשב"א על כיוצא בזה הנח להם מוטב שיהיו שוגגים.

לדעת הרמ"א – אין איסור לישב על אותן העגלות שיש להם אוהל תפור בגד פשתן בבגד צמר. אלא שקשה מאי שנא מוילון שעל הפתח בסי"א שיש בו משום כלאים מפני שהשמש מתחמם בו לפעמים, וה"נ צידי אוהל זה היושב אצלו הוא מתחמם.

ובאמת שמעתי שקצת אנשי מעשה

סעיף ב: בגד מלבד התפורים בפשתן. הבגדים הקשים

סעיף ב: א. הני קאפאנאג"ש דידן (בגד עשוי מלבדים – ב"י), אם הם תפורין בפשתן, יש לזוהר מלהעלותם עליו ואפילו מלהציען תחתיו, עד שיתפרם במשי או בקנבוס.

ב. הגה: כל בגדים הקשים מותרים בהלכה מתחתיו, ואסור ללבשן. והלכדים הקשים, מותרים אפילו בלבישה, הואיל ואפילו רכים אינם אלא מדרבנן [טור]. ויש מחמירין בלבישת הלכדים (וה"ה להציען תחתיו כשבשרו נוגע בהן – ש"ך). [ב"י בשם הרמב"ם].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. ב"י: הני קאפאנאגו"ש (בגד העשוי מלבדים) דידן אם הם תפורים בפשתן: לפי הרמב"ם – אסור מהתורה להעלותם

עליו מדאורייתא. ולהציען תחתיו אם היינו אומרים שהגיעו לקושי דנמטא גמדא (לבד קשה) דנרש הוה שרי, ובלבד שלא יהא בשרו נוגע בהם.

ב. ולדעת התוספות והרא"ש – מתירין

י"ד – ש"א

מ"מ מאן לימא לן דהקאפאנאג"ש קשים הם, הלכך אסור להציען תחתיו אפי' עשר מצעות זו ע"ג זו והן תחתיהן כמבואר מדברי הב"י.

ב. **"כל בגדים הקשים"**

ש"ך (ד): אף על פי שיש בהם כלאים דאורייתא מותרים בהצעה מתחתיו, והיינו דוקא כשאין בשרו נוגע בהן כדלעיל סעיף א'.

אפי' להעלותן עליו אם הגיעו לקושי דנמטא גמדא דנרש. מיהו מי יודע אם הגיעו לאותו קושי. הילכך יש ליזהר מלהעלותם עליו, ואפילו מלהציעם תחתיו עד שיתפרם במשי או בקנבוס.

❖ **ענפי הלכה (האחרונים)**

א. **"אם הם תפורין בפשתן"**

ש"ך (ג): ואף על גב דאינן שוע וטווי ונוז מ"מ אסורים מדאורייתא להרמב"ם כמו לבדים. ואפי' להרא"ש וסייעתו

סעיף ג: בגד שצד אחד שלו כלאים

סעיף ג: בגד גדול וכלאים מצד אחד, אסור ללבושו אפי' מצדו הב', אף על פי שהצד שבו הכלאים נגרר על גבי הקרקע.

❖ **שורשי הלכה (המקורות)**

פי' פני משה: לא יכסה בו מצד השני. אפי' מצד השני שאין בו כלאים לא יכסה בו מכיון שיש בו כלאים בקצתו ואף על פי שזה המקצת מונח על הארץ.

כלאים (ט, א): רבי יוחנן בשם רבי זעירא – אם היה בגד גדול קצתו ויש בו כלאים ומונח בארץ ומקצתו אין בו לא יכסה בו מצד השני. כ"פ הרא"ש.

סעיף ד: ללבוש כלאים בדרך עראי

סעיף ד: אסור ללבוש כלאים אפילו דרך עראי, כגון טלית של קטן, אף על פי שאין הגדול יוצא בה עראי (אם עכשיו לובשו דרך עראי אסור – ש"ך).

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

כלאים (פ"ט ב): אין עראי לכלאים.
 ר"ש – איירי בטלית קטן, אף על פי שאין הגדול יוצא בו עראי. כ"כ רי"ו.

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)**"אף שאין הגדול"**

ט"ז: פי' דכל שגדול אינו מתבייש ורגיל הרבה פעמים לצאת בו פשוט דאסור דהוה בגד גמור, אלא שאם אינו רגיל לילך בזה לשוק מ"מ לעניין כלאים אסור כל בגד שבעולם.

סעיף ה: ללבוש כלאים אפ' ע"ג עשרה בגדים

סעיף ה: לא ילבש אדם כלאים עראי, ואפילו על גבי עשרה בגדים, שאינו מהנהו כלום. ואפילו לגנוב את המכס (דיש מתירין בזה כדלקמן סעיף ו' בהג"ה). [רמב"ם ח' יח].

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

שם (ט, ב): שנינו לא ילבש כלאים אפילו על גבי עשרה (שאינו נהנה מהכלאים) אפילו לגנוב את המכס. ופירש הר"ש – דרך הוא שאין נותנין מכס מבגדים שאדם לבוש (במכס שאין לו קצבה או במוכס העומד מאליו דאי בסתם מכס אפילו בלא כלאים אסור לגנוב את המכס אם ישראל חכרו מאת המלך דינא דמלכותא דינא) וסבר האי תנא

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)**"לגנוב את המכס"**

ש"ך (ח): הטעם שאסור כאן משום דעיקר כוונתו שיהא דרך מלבוש.

סעיף ו: תופרי ומוכרי כסות כלאים

סעיף ו: א. תופרי כסות, תופרים כדרכם ובלבד שלא יתכוונו בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים. והצנועין, תופרין בארץ. וכן מוכרי כסות מוכרין

כדרכן, ובלבד שלא יתכוונו בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים. והצנועים מפשילין במקל [רמב"ם כלאים י, טז].

ב. הגה: ויש מתירין אפילו ללבוש כלאים, כל שאינו מכוין להנחתו, כגון שלוש כלאים להעציר בו המכס או שלושן כדי להראות מדתן אם רוצה למכרן וכדומה. [טור והרא"ש והסמ"ג].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. כלאים (ט, ו): תופרי כסות תופרין כדרכן ובלבד שלא יתכוונו בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים, והצנועים תופרים בארץ. כלאים (ט, ה): מוכרי כסות מוכרין כדרכן ובלבד שלא יתכוונו בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים, והצנועים מפשילין במקל.

וקשה מהרמב"ם: שפסקה להא דלא ילבש כלאים אפילו על גבי י' אפילו לגנוב את המכס, וכתב שאם לבש כן לוקה. מאידך ופסק דמוכרי כסות מוכרין כדרכן (ואין בו איסור)?

ונראה לי שטעמו דס"ל דההיא דלא ילבש כלאים אפילו על גבי עשרה אפילו לגנוב את המכס ליכא מאן דפליג בה, ואפילו רבי שמעון דאמר דבר שאין מתכוין מותר מודה בהא דאסור, דכיון שהוא לובש ממש הכלאים הרי עבר על לא תלבש ובין מתכוין ובין שאינו מתכוין לוקה. אבל מוכרי כסות ותופרי כסות שאינם לובשים ממש הכלאים אלא מעלים

אותם עליהם שלא כדרך לבישה מותר אם אינו מתכווין. והט"ז (ו) – תירץ, במכס יש לו הנאה מן הלבישה דבלא הלבישה היה חייב ליתן המכס והוי הנאה הזאת כמו הנאת שאר לובש כלאים, מה שאין כן במוכרי כסות שאין המכירה תלויה בזה אלא שעושה כן כדי להקל משאו או להראות מדתו.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"תופרין כדרכן"

ט"ז (ז): פי' אף על פי שבשעת התפירה יש מהבגד על ארכבותם כדרך התופרים. והטעם דדבר שאין מתכווין מותר.

דרך אמונה: ובלבד שלא יתכוונו – דהיינו שיגן עליהן הבגד מהחמה והגשמים.

והצנועין – המדקדקין ומחמירין תופרין בארץ או על השלחן (תפא"י).

וכן מוכרי כסות – שמוכרין בגדי כלאים לגוים ונותנין הבגד על כתפיהן להראות להקונים (מאירי).

"ובלבד שלא יתכוונו"

דרך אמונה: ומיירי באופן שאינו פסיק רישא שיהנה (תוס' רשב"א והריטב"א). ויש מתירין אפי' הוא פסיק רישא (הר"ן והמאירי). שעל כתפן – אבל לבישה ממש אין מתירים אף על גב דמכוין רק להראות ואין מתכוין כלל להנאת לבישה, דמעשה הלבישה אסרה תורה (כסף משנה ור"י קורקוס בדעת רבנו). ויש פוסקים – שמתירין אפי' ללבוש ממש אם אין מתכוין, ובלבד שלא יהא פסיק רישא (כגון שלבוש עוד מלבושים הרבה). (הרמ"א). ויש מתירין – אפי'

בפסיק רישא.
"בגשמים להתחמם בו"
דרך אמונה: ואם מכוונים רק שלא ילכלכו בגדיהם:
 דעת הט"ז והש"ך – ג"ז מקרי נהנה ואסור.
 אבל הגר"א – הסכים לדעת הפרישה שדווקא להתחמם מקרי הנאת הגוף כדמשמע מלשון רבנו אבל להציל בגדיו לא מקרי הנאת הגוף.
 והצנועין מפשילין במקל לאחוריהן – שהבגדים יהיו מונחין על המקל ולא על גופן פן יבואו ליהנות מהן.

סעיף ז: לעשות תכריכי המת מכלאים

סעיף ז: ^א. תכריכי המת מותר לעשותן מכלאים, ^ב. אפילו לקברו בהם [רמב"ם

י' כה]

❖ שורשי הלכה (המקורות)

^א. כלאים (ט, ד): תכריכי המת ומרדעת של חמור אין בהם משום כלאים.
 פי' הרמב"ם (בפרוש המשניות): מכלאים – לפי שכשמת האדם נפטר מכל המצות, ואין החיים חייבין להזהר בו בשום לאו או לקיים בו שום מצוה מכל המצות האמורות בתורה כגון הציצית והתפלין וזולתם.

^ב. נדה (סא): אמר רבי יוסף: עושין מכלאים תכריכין למת – זאת אומרת מצות בטלות לעתיד לבוא. והא אמר ר' אמי א"ר ינאי לא שנו אלא לספדו אבל לקברו אסור. א"ל לאו איתמר עלה אמר רבי יוחנן אפילו לקברו, לטעמיה דאמר 'במתים חפשי', כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות. כ"כ הרא"ש, וכנ"ד הרמב"ם.
 והקשה הר"ש: דליתסר משום לועג לרש כדאמרינן בענין ציצית?

י"ד – ש"א

וי"ל דשאני מצוות ציצית ששקולה כנגד כל המצוות. א"נ שאני כלאים דבחי דומיא דמת, דלא נאסר כשלא נהנה כלל.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"תכריכין למת"

ט"ז (ט): לקברו בהן – ואף על גב שנמצא שיקום בתחיית המתים עם בגד כלאים מותר, דקי"ל מצוות בטלות

לעתיד לבא.

אבל הרבה ראשונים כתבו שלא יבטל שום מצוה לתחיית המתים, והא דמותר לקוברו בכלאים משום שאין עתיד לעמוד בתחיית המתים בבגד זה שנקבר רק בבגד אחר ובזמן שהוא מת אין שום איסור לקוברו בכלאים שאין אנו מצווין שלא להלביש מת כלאים (רשב"א, והריטב"א, והר"ן בחידושיו, והרשב"ץ וכ"נ בתשו' הריב"ש).

סעיף זז: מרדעת של חמור מכלאים

סעיף זז: א. מרדעת החמור, מותר לעשותה מכלאים ויושב עליה, והוא שלא יהיה בשרו נוגע בה. ולא יניח מרדעת זו על כתפו, אפילו להוציא עליה את הזבל [רמב"ם י' כה].

ב. ודווקא שכלאים ניכרים וידועים בבגד, אבל כגד שאבד בו כלאים ואין מקומו ניכר (דבכה"ג לא בטל כנ"ל ה"ה ברמב"ם), אסור לעשות ממנו מרדעת לחמור, דכיון שאין מקומו ניכר שמא ישכח ויקח ממנו מלאי לתפרו על גבי בגדו (אבל אם הי' ניכר מותר לעשותו מרדעת לבהמה – דרך אמונה). (המשך דברי הרמב"ם – וכיצד תקנת בגד זה, צובעו שאין הצמר והפשתים עולים בצבע אחד ומיד הוא ניכר לו ושומטו). ולא ימכרנו לעובד כוכבים, שמא יחזור וימכרנו לישראל [רמב"ם י' כז].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. כלאים (ט, ד): מרדעת של חמור אין בהם משום כלאים לא יתן המרדעת על כתיפו אפי' להוציא עליה זבל.

כ' הרמב"ם – ובלבד שלא יהא בשרו נוגע בה. למד כן מדין הכרים והכסתות. כ"נ מהר"ש. אבל הרא"ש כ' – דמדנקט גבי כרים וכסתות ובלבד שלא יהא בשרו נוגע בהם, וגבי מרדעת לא תני, מכלל

י"ד – ש"א

ש"ך: דמרדעת קשה היא ואין חשש שמא יכרך לו נימא עליו ולכן מותר לישב ע"ז.

"והוא שלא יהא בשרו נוגע בה"

ביאור הגר"א: ודעת הרא"ש דבמרדעת שהיא קשה ביותר מותר אפי' בשרו נוגע בה. אבל השו"ע פסק כרמב"ם.

"ולא יניח מרדעת זו על כתפו"

ש"ך: קשה בס"ו מתיר הרמ"א אפי' בלבישה דבר שאין מתכוין, ואמאי כאן אסור כאן במרדעת להוציא עליה זבל הא דבר שאין מתכוין הוא? י"ל דהוצאת זבל שאני דהא אינו נוטל המרדעת אלא כדי שלא ילכלך בגדיו ומתכוין להנאתו להציל בגדיו.

ב. "שמא ימכרנו"

דרך אמונה: כשאין ניכר חיישינן שימכרנו לישראל ולא יעלה הישראל בדעתו שיש בזה כלאים לישראל חשוד אסור אף שכלאים ניכרין אסור מה"ט.

"ויקח ממנו טלאי לתפרו"

דרך אמונה: טלאי – ע"ג בגדו, אבל מותר לעשותו תכריכין למת כנ"ל. ואם אין ראוי לתכריכין, מצווה לשורפו שלא יבא לידי תקלה.

דבמרדעת אפילו בשרו נוגע בהם שרי משום דהמרדעת קשה.

כ"כ רי"ו – מותר לרכב על המרדעת, ואפילו בשרו נוגע בה, ולא חיישינן שמא תכרך עליו נימא כדאמר לעיל גבי כרים וכסתות משום דמרדעת קשה יותר מכרים וכסתות.

כ' בבדק הבית בשם או"ח: המת שהיה לבוש כלאים מותר לנשואן על הכתף.

לא יתן המרדעת על כתיפו

ב"י: רק בהצעה מותר מפני שהוא קשה, והוא מדרבנן, אבל לא בהעלאה.

ב. נידה (סא:): ת"ר: בגד שאבד בו כלאים – הרי זה לא ימכרנו לעובד כוכבים, ולא יעשנו מרדעת לחמור. אבל עושה ממנו תכריכין למת.

כ"פ הטור: דווקא שהכלאים ניכרים וידועים בבגד אבל בגד שאבד בו כלאים ואין מקומו ניכר אסור לעשות ממנו מרדעת לחמור. דכיון שאין מקומו ניכר שמא ישכח ויקח ממנו טלאי על גבי בגדו. **כ"כ הרמב"ם והרא"ש.**

❖ **ענפי הלכה (האחרונים)**

א. "מרדעת לחמור ויושב עליה"

סעיפים ט–י: מטפחות כלאים

סעיף ט: א. מטפחות שמקנחים בהם את הידים ומטפחות שמסתפגים בהם

הכלים והקרקעות ושמסתפגים בהם אחד הרחיצה ומטפחות ספרים – אסורים משום כלאים, שהרי הידים נוגעות בהם והם נכרכים על היד תמיד ומתחממין [רמב"ם י' כב].

ב. הגה: וכן אסור לעשות מטפחות שפורסים על השלחן שאוכלין עליו [הרא"ש וחיידושי אגודה] או שקורין עליו צבית הכנסת מכללאים [הגהות אשר"י], מפני שלפעמים מקנה בהם ידיו ומתחמם בהם.

סעיף י: ג. מטפחות שמסתפרין בהם, אם יש לו בית ראש ולובשין אותן בדרך לבישה, אסור משום כלאים [שם].

אותן על כתפי המסתפר בעת התספורת. והלכה כר' אליעזר שאוסר שלשת המטפחות האלו משום כלאים.

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

א. "מטפחות"

דרך אמונה: בכל אלו הטעם משום שלפעמים הדרך לחמם בהם את ידיו ולכן אסרו חז"ל בכל גווני ואפי' אין מכוין כלל לחמם.

הכלים והקרקעות – שגם בזה לפעמים דרך לחמם ידיו, וכן מפות שפורסין על השלחן שאוכלין עליו וכן מטפחות שמגישין בהן אוכל לאדם חשוב (ר"ש). ומטפחות ס"ת – שמעטפים בו הס"ת ומוציאין ומכניסין אותו עם הס"ת, שדרך נשיאתו מתחממים בו ידיו (ט"ז). וכן מפה שקוראין עליו בביהכ"נ אסור

א. כלאים (ט, ג): מטפחות הידים

מטפחות הספרים מטפחות הספג אין בהם משום כלאים רבי אליעזר אוסר ומטפחות הספרים אסורות משום כלאים.

פי' הרמב"ם (בפירוש המשניות): מטפחות הידים – המטפחות שמנגבין בהן הידים. ומטפחות הספג – המטפחות שמנגבין בהן כל הגוף. מטפחות הספרי – התכריכין שעושין על ספרי תורה ובהם מחזיק האדם בידי בשעת קריאת התורה. והלכה כר' אליעזר שאוסר שלשת המטפחות האלו משום כלאים.

ג. שם: ומטפחות הספרים אסורות משום כלאים.

פי' הרמב"ם (בפירוש המשניות): מטפחות הספרים – מטפחות האומנין ששמים

י"ד – ש"א

לכן אסרו בכל גווני (כ"ד הגר"א).
אבל דעת השו"ע – שדווקא אם יש לו
בית ראש ולובשין אותו כדרך לבישה
אז אסור אבל אם אין לובשו כדרך
לבישה מותר שבזה אין דרך כלל
להתחמם בו (כן משמע בתוספתא).

"אם יש לו בית ראש"

ט"ז (י): הכלל בזה דכל שהוא מלבוש
והוא רך יש בו משום כלאים אף שאינו
מתחמם, וכל שאינו מלבוש לגוף כהנהו
דמטפחות הידים וכו' יש בהם איסור
משום דלפעמים יש בהם חימום לידים
וכ"ש בבגד גמור שנותנין עליו או על
כתפו להצילו מגשמים פשיטא דאסור
מן התורה.

לעשותו מכלאים שלפעמים מקנח בהן
ידיו ומתחמם בהן, אבל אותן המפות
שנשאין באה"ק מותר.

"שהרי הידים נוגעות"

דרך אמונה: טעם זה אכולהו קאי
דכיון שהידיים נוגעות בו תמיד דרך
לפעמים שמכוין לשם חימום.
וכ"ש כפפות שאסור לעשותן מה"ת
מכלאים.

"ומטפחות ספרים"

דרך אמונה: אותן שמספרין בני אדם
ובשעת התספורת מכסין אותו במטפחת
שלא יפלו השערות עליהן, אפ"ה אסור
ואפי' אין לובשו כדרך לבישה מפני
שלפעמים מתחמם בהן כשמתכסה בהן

סעיף י"א: וילון ופרוכת מכלאים

סעיף י"א: א. וילון (הוא וילון התלוי), אם הוא רך, אסור לעשותו מכלאים,

מפני שהשמש מתחמם בו לפעמים. ואם היה קשה, מותר [רמב"ם י' יד].

ב. הגה: אבל פרוכת שלפני ארון הקודש, או המפות שפורסין בצרון או סביב התורה,
מותר להיות מכלאים [שם בהגהות אשיר"י].

אבל התוס' – כ' דלא אמרו בוילון אלא
שהוא טמא אבל אין בו משום כלאים.
וקשה: שתשובת הרא"ש – כ': וילון
העשוי למחיצה ואין מתחממין בו כלל
אין בו משום כלאים? ושמא יש לומר

א. ביצה (יד:): אמר עולא – מפני מה
אמרו וילון טמא מפני שהשמש מתחמם
כנגדו. ופרש"י מתחמם כנגדו מתעטף
בשוליו. וכיון דמתחמם כנגדו אסור
לעשותו כלאים. כ"פ הרמב"ם והרא"ש.

י"ד – ש"א

אם כן גבוהין מתשמיש אדם. ופנים מאירות כ' – דדווקא אם תלויין כדרך הוילון ואין קבועים בכותל אבל אם קבע בגדי רקמה בכתלים ומחברם למעלה ולמטה ומן הצד במסמרות מותר, שאין חשש שמא תכרך עליו נימא.

ב. "אצל פרוכת"

דרך אמונה: פרוכת שלפני ארון הקדש או הפרוכת שפורסין בארון או תחת הס"ת בתוך הארון ואין אותן המפות נכנסות ויוצאות עם הס"ת אלא נשארו באה"ק לעולם, מותר לעשותן מכלאים.

דהכי קאמר וילון שהוא קשה עד שאינו ראוי להתחמם בו.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "ואם היה קשה"

דרך אמונה: קשה – שאינה נכרכת. ואין בה חימום מותר.

כ' פת"ש (ט): אבל אין אנו בקיאים מהו רך ומהו קשה, ולכן יש להחמיר בכולן. כ"כ הגר"א בשם הב"י וכן מצאתי בתשו' הראב"ד שמובא בשבה"ל.

משנ"ב (תרל"ח סקכ"ד) – ולכן אין לעשות דפנות הסוכה מיריעות שעטנז וכן לא יתלה שעטנז בסוכה לנוי אלא

סעיף י"ב: לא יקח ביצה חמה בבגד כלאים

סעיף י"ב: לא יקח אדם ביצה חמה בבגד כלאים בידו [ירושלמי ט ב], שכיון

שהוא ניצול מליכוות בחום הביצה חשיבה הנאה כמניעת הקור [רמב"ם י, יז].

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"ביצה חמה"

חכ"א: וכן ליקח קדרה חמה או כוס חם וכו'ג במטפחת של שעטנז. וכ' הכל בו – וכן דבר קר מאד.

סעיף י"ג: ערדלין שלא כלאים

סעיף י"ג: ערדילרין (פירוש כלי שלובשין אותו תחת המנעל, ויש שעושין אותו

של צמר כנגד העקב, אין בהם משום כלאים, דקשין הן – פרש"י בשם תשובת הגאונים) אין בהם משום כלאים [רמב"ם י טו].

הגה: מנעל שהוא כלאים ואין לו עקב, מותר ללבושו, שער הרגל קשה ואינו נהנה כשאר עור הגוף [טור].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ביצה (טו.): אמר רב פפא: ערדלין אין בהן משום כלאים.
פרש"י: ערדילין – ראיתי בתשובת הגאונים שרגילין ללבשן תחת מנעליהן, ותולים עליהם עור של תישים מעובדין תחת קרקעיתן, וכנגד העקב של רגל יש עושין אותן של צמר, וקורין אותן נמטי.
 אין בהם משום כלאים – דקשין הן.
כ"כ הרמב"ם – מנעל שהוא כלאים ואין לו עקב מותר ללבושו, שער הרגל קשה ואינו נהנה כשאר עור הגוף.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"ואין לו עקב"

דרך אמונה: צ"ל ואין לו אלא עקב, והוא קשור ברצועות למעלה על האצבעות (תי"ט והגר"א ופת"ש).

"שער הרגל קשה"

דרך אמונה: ולא מקרי הנאה, ולכן מותר בזה אפי' בשרו נוגע בכלאים ולא מקרי לבישת כלאים.
 אבל אם הוא מנעל שלם אסור אפי' אם הכלאים הוא למטה בתחתית הרגל כיון שיש ע"ז שם מלבוש כולו אסור בלבישה אפי' שלא כנגד הכלאים.
 עור שלובשין תחת המנעל ויש שעושין של צמר כנגד העקב, אם הוא קשה אין בו משום כלאים. ואם נותנו רק כנגד העקב לבד מותר אפי' הוא רק ובשרו נוגע בו לפי שער העקב קשה.

סעיף י"ד: דברים שאין דרך חימום בכך

סעיף י"ד: א. אין אסור משום כלאים אלא בגדים שהן דרך חמום, כגון הכתונת והמצנפת והמכנסים והאבנט והשמלה ובגדים שמחפין בהם השוקיים ואת הידים וכיוצא בהם, אבל צלצלים קטנים (חגורות קטנות) שעושים אותם העם בבית יד שלהם (דהיינו שמחברים בביד יד והם דרך לבישה ממש) לצרור בהם מעות או תבלין, וסמרטוט שמניחים עליו רטיה, או מלוגמא או אספלגית וכיוצא בהם, הרי אלו מותרים אף על פי שבשרו נוגע בהם, שאין דרך חימום בכך [רמב"ם י' יט].

ב. ציץ של עור או משי וכיוצא בהם שתלה בה חוטי צמר וחוטי פשתן מדולדלים על פני האדם כדי להפריח הזבובים, אין בו משום כלאים, שאין דרך חימום בכך [שם].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. ביצה (טו.): אמר רב פפא הני צררי דפשיטי אין בהם משום כלאים דבורני יש בהן משום כלאים. רב אשי אמר אחד זה ואחד זה אין בהן משום כלאים שאין דרך חימום בכך.

פרש"י: צררי דפשיטי אין בהן משום כלאים – בגד כלאים שצוררין בו מעות מותר לתתן בחיקו, שהמעות מקשין אותו ואינו מחמם. דבורני – שצורר בהם זרעים. יש בהם משום כלאים – ואסור לתתן בתוך חיקו.

ופסק הטור כרב פפא וכן פסק רבינו ירוחם. ויש לתמוה למה לא פסקו כרב אשי דבתרא הוא? ואפשר שלא היו כתוב בנוסחת גמרא דידהו דברי רב אשי, שהרי הרא"ש בפרק ט דנדה לא הביא אלא דברי רב פפא לבד.

אבל יש לתמוה עליו שהוא עצמו כתב בביצה דאף צררי דבורני אין בהם משום כלאים לפי שאין דרך חימום בכך. כ"כ הרי"ף, כ"פ הרמב"ם – אין אסור משום כלאים אלא בגדים שהן דרך חימום... אבל צלצולין קטנים שעושין אותן העם בבית יד שלהן לצרור בהן מעות או תבלין הרי אלו

מותרין אף על פי שבשרו נוגע בהן שאין דרך חימום בכך. כ"פ רי"ו.

תוספתא (כלאים ה, יד) הרטייה והאספלגית מותר לעשותן מכלאים כיון שאינו דרך חימום. כ"פ הרא"ש והרמב"ם – סמרטוט שנותנין על הרטייה ואספלגית וכיוצא בהן מותר.

ב. שבת (נז:): ת"ר – איסטמא, אין בה משום כלאים.

ב"י – והיינו צלצול של עור או של משי שתולין בו צמר וחוטי פשתן מדולדלין על פני האדם להבריה הזבובים.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "אין אסור... בגדים שהן דרך חמום"

דרך אמונה: אף שבדרך לבישה אסור בכל גוונא אפי' אינו דרך חימום כלל, ה"מ בבגדים שעשויים לחימום אבל בגדים שאין עשויין כלל לחימום מותר אפי' דרך לבישה ואף על פי שמחממו ונהנה כיון שאין דרך חימום בכך.

"או תבלין"

דרך אמונה: אף שהם רכים ומחממים את היד (רא"ש כפרש"י), וכן כל בגד כלאים שמעות או תבלין או זרעונים

י"ד – ש"א

רטיה – חתיכת בגד עם משחה ומניחין אותה על המכה וכורכין עלי' סמרטוט. ואיספלנית – הוא שעל הסמרטוט עצמו שכורכין בו מניחין עליו משחה.

צרורים בו מותר לתתו בחיקו שאין דרך חימום בכך, וכ"ש להשים מעות בבגד פשתן ולכורכו בחוט צמר או להיפך ולהחזיקו בידו דמותר (ירושלמי).

סעיף ט"ו: אותות הכובסים בבגדים

סעיף ט"ו: אותות שעושים הכובסים והגרדים (פי' מעשה – ת"י גירדי) בבגדים כדי שיהיה מכיר כל א' את שלו, אם היתה אות של צמר בפשתן או פשתן בצמר הרי זה אסור, אף על פי שאינו חשוב אצלו [רמב"ם י' כג].

"ה"ז אסור ללובשו"

הרא"ש: ללובשו אבל הכובס והאורג מותר לעשותו, ואח"כ ישמטנו. כ"כ דרך אמונה.

"אף על פי שאינו חשוב אצלו"

דרך אמונה: ואין לו צורך בו כלל. ואף שהאות אין מחמם כלום מ"מ כל הבגד נעשה כלאים, והבגד עצמו הרי נעשה לחימום.

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

כלאים (כלאים ט, י): אותות הגרדים ואותות הכובסין אסורות משום כלאים. ופי' הרמב"ם (פי' המשניות): סימניות של אורגין ושל כובסין, שדרכן לעשות סימניות בבגדים כדי שלא יתחלפו. אם סמן בחוט צמר בגד פשתן או להיפך הרי זה כלאים. כ"פ הרמב"ם והשו"ע.

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

י"ד ש"ב: דין בגד שאבד בו כלאים, ובו ב' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

- סעיף א: בגד צמר שאבד ממנו חוט של פשתן..... 152
 סעיף ב: הקונה כלי צמר מהגוי..... 153

סעיף א: בגד צמר שאבד ממנו חוט של פשתן

סעיף א: א. בגד צמר שאבד בו חוט של פשתן (בכה"ג לא בטל) או בגד פשתן שאבד בו חוט של צמר – צובעו, שאין הצמר והפשתן עולים בצבע אחד ומיד הוא ניכר לו ושומטו. ואם לא ניכר, הרי זה מותר, שמא נשמט והלך לו, שהרי בדיק ולא מצא [רמב"ם י' כז].
 ב. (כד"א, זכלאים דרבנן. אצל זכלאים דאורייתא, אין הולכין להקל צספיקון) [טור].

שמא נשמט והלך לו שהרי בדיק ולא מצאו וכבר ביארנו שכל איסור ספיקות מדברי סופרים ולפיכך הקילו בספק.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "צובעו"

דרך אמונה: ובזמנינו אין לסמוך כלל על הצביעה דשמא אין הצביעה שלנו כהצביעה שלהם בימי חז"ל ובצביעה שלנו אולי אין ניכר ההפרש (טוטו"ד לרש"ק).

ב. ומ"ש הרמב"ם: שכל איסור ספיקות מדברי סופרים ולפיכך הקילו בספק –

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. נדה (סא:): אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא: בגד שאבד בו כלאים – צובעו, ומותר. דעמרא וכיתנא בהדדי – לא סליק להו צבעא, וכיון דלא ידיע – אימר מנתר נתר.
 פרש"י: צובעו ומותר – שעל ידי הצבע הוא ניכר.
 לא שליט בהו צבעא כי הדדי – שהפשתן קשה לקבל הצבע יותר מן הצמר ואי לא מינכר בצבעא ודאי נפל. כ"כ הרמב"ם – שאין הצמר והפשתים עולים בצבע אחד ומיד הוא ניכר לו ושומטו ואם לא ניכר הרי זה מותר

י"ד – ש"ב

וי"א (הרמ"א כאן) שלא הקילו בזה אלא בכלאים דרבנן ולא בדאורייתא. אבל דעת האחרונים שגם בדאורייתא מותר (הט"ז והגר"א).

ב. **"בד"א, ככלאים דרבנן"**

ש"ך (א): ובכלאים דרבנן אם נתק חוט א' מהבגד ולא נודע איזה נתק תלינן דנתק האיסור ומותר. וכ' הט"ז – ואפי' לכתחלה מותר לנתק ולהתיר הבגד. וכ"ש אם נתק החוט של כלאים וחושש שמא נשאר קצת ממנו דתלינן לקולא. אבל בכלאים דאורייתא לא מהני מה שניתק חוט א', ואפי' נתק החוט כלאים וספק אם ניתק כולו אסור (מאירי).

דרך אמונה – משום דקשיא ליה לרבנו למה הקילו כאן וסמכו דמסתמא נשמט והלך לו בספק איסור דאורייתא, אף שיש ראייה מהצביעה מ"מ הרי יש רעותא שלא ראינו שנשמט שום חוט. ולכן תירץ משום דהא דמחמירנן בכל ספק דאורייתא אינו אלא מדרבנן דמדאורייתא אין אסור שום ספק רק בחייבי כריתות, ולכן הקילו כאן לסמוך על הצביעה.

אבל דעת הרבה ראשונים (הרמב"ן והרשב"א ועוד ראשונים) דספיקא דאורייתא מהתורה לחומרא. והא דמותר כאן צ"ל דצביעה ראייה גמורה היא (ט"ז), וכיון שעלתה הצביעה הוי הוכחה גמורה שנפל הכלאים.

סעיף ב: הקונה כלי צמר מהגוי

סעיף ב: א. הלוקח כלי צמר מהעובדי כוכבים (ה"ה בישראל החשוד על

הכלאים), צריך לבדקן יפה יפה, שמא הם תפורים בפשתן [רמב"ם י כח]. ב. (והקונה בגדים מן העובד כוכבים, צריך להתיר תפירתן ולתפרן בקנבוס) [טור].

ג. ואפי' אם העובד כוכבים מסית לפי תומו שתפרן בקנבוס, אינו נאמן. ד. ובמקומות שהפשתן ביוקר מן הקנבוס, יש לסמוך להתיר.

ה. הגה: ואסור לומר לעובד כוכבים לתפור לו בגדים בחוטי קנבוס, אף על פי שפשתן יותר זיוקר, דנקל לתפור צפשתן מצקנבוס (ואפי' בדיעבד יש מחמירין – הגר"א), [רשב"א]. אבל אם נתן לו חוטי קנבוס, שרי, ולא חיישינן לאחלופי, מאחר שיש לעמוד על הדבר שחוטי פשתן כשמדליק כזה מהר ושל קנבוס הולך ושורף

י"ד – ש"ב

[כן משמע במגיד משנה]. וכן נוהגין, אף על פי שיש מחמירין [רשב"א הנ"ל]. וישראל החסוד לתפור כלאים, דינו כעוצל כוכבים.

^י יש מחמירין ללא יתפור בגד אמר בקנבוס לבן, שלא יחשדוהו שהוא פשתן, ולכן לובעין הקנבוס. [מהרי"ל].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

^א. כלאים (ט, ז): הברסין והברדסין והדלמטיקיון ומנעלות הפינן לא ילבש בהן עד שיבדוק. רבי יוסי אומר הבאים מחוץ הים וממדינת הים אינן צריכין בדיקה מפני שחזקתן בקנבוס. ומנעל של זרד אין בו משום כלאים: פי' הרמב"ם (בפירוש במשניות): כל השמות הללו לא נתבררו לנו, אבל הענין מובן שהם כולם של צמר מלבישים בהם את הרגלים והשוקים וכיוצא בהן. ואמר שאסור ללבשן עד שיבדקם שמא הם תפורין בפשתן. אמר ר' יוסי – שהבאים מחוץ הים ומאיי הים אינם צריכים בדיקה, מפני שאינם תופרים אותם אלא בחוטי קנבוס, לפי שאין הפשתן מצוי אצלם.

^ב. הטור: כל המקומות שהפשתן מצוי בהן הלוקח שם בגדי צמר מן הנכרי לא ילבשם עד שיבדקם אם תפורין בפשתן ואפילו אם הנכרי מסיח לפי תומו שתפרן בקנבוס אינו נאמן.

כ' הרא"ש – והאידנא פשתן מצוי בכל הארצות הלכך הקונה בגדים מן הנכרים צריך להתיר תפירתן ולתופרם בקנבוס, אבל בב"י כ' בשם תשובות הרא"ש – שזה תלוי בחילוק מקומות. וכ' בית הלל: אבל כאן בשו"ע סתם, וממילא משמע שאע"פ שבאיזה מקום פשתן אינו מצוי, אסור לקנות בגדים מן הגוים וללבוש אותם בלא התרת התפירה.

^ג. כ' הרא"ש: האם גוי מסיח לפי תומו שתפרם בקנבוס אין להאמינו כי הוא ידוע לכל הגוים שחייטי ישראל מחזרים על הכפרים לקנות מהם מסווה של קנבוס לתפור בו כי אינו מצוי כמו הפשתן הילכך איכא למיחש דגוי להשביח מקחו הוא אומר.

כ' הרשב"א: שאפשר לדון להלכה דכל שהוא אומן בין גוי בין ישראל שרי, מדאמרינן בפ' התכלת (מנחות מג.). גבי ציצית דנקחת מן האומן ולא חיישינן לקלא אילן.

^ד. כ' הר"ש: במקומם יש לסמוך להתיר לפי שהפשתן ביוקר מן הקנבוס

"צריך לבדקן"

דרך אמונה: ואם נותן לו חוטי קנבוס או משי ויזהירנו שיבדוק אח"כ במעבדה אם לא החליף ואז יענש ע"פ החוק ויטיירא מזה. מותר דלא מרע אומנתיה (ש"ד).

דרך אמונה: אבל במקומות שאין מעבדות אין לסמוך על הסימנין האחרים שהחייטים אומרים כי נתברר שאין יכולים לדעת (אחרונים), ובפרט בזמנינו שהעיבוד הוא באופנים כאלו שא"א בשום אופן לידע, אם לא ע"י המעבדות שבודקים ע"י מיקרוסקופ וע"י בדיקות כימיות ועוד בדיקות שאפשר לברר בבירור גמור.

ד. "ובמקומות שהפשתן ביוקר"

ש"ך (ג): להתיר – דווקא בדיעבד יש לסמוך להתיר על טעם זה (שהפשתן ביוקר מן הקנבוס) אף על פי שנקל לתפור בפשתן מקנבוס ויצא שכרו בהפסדו. אבל לכתחלה אסור. וכ"ה בתשובת הרשב"א ובב"ח.

"יש לסמוך להתיר"

ט"ז (ד): בב"י בשם הר"ש כתב שני דברים: במקום שהפשתן ביוקר, וטוב יותר לתפור בקנבוס לפי שהוא חוט חזק [בשעת] התפירה יש להתיר. הקשה הב"ח על השו"ע – למה פסק כאן להתיר בתנאי אחד מחמת שהפשתן ביוקר ולא התנאי השני שטוב לתפור

וטוב יותר לאומן לתפור בו לפי שהוא חזק החוט בשעת תפירה, כ"כ סמ"ג בשמו, וכתב עוד – וגם מורי ר"י בר יצחק היה אומר כן מפני שרובם תפורים בקנבוס.

ה. כתב הר"ן: מותר לתת לחייטין ישראל החשודים לתפור בחוטי פשתן חוטי קנבוס, דלחלופי לא חיישינן. אף על פי שהרשב"א מפקפק בדבר ואומר שאף על פי שמצד החוט בעצמו אינן חשודין להחליף, שמא מתוך שתפירת הפשתן קלה אצלן הן מחליפין.

ולא מחוור, דמכל מקום מאיזה טעם שיהיו מחליפין גזל הוא בידם ועל הגזל לא נחשדו, מיהו בחשודים (כגון גויים) על הגזל הדבר ברור שאין מפקידין אצלן דכל שכן שהן חשודים להחליף.

י"ד"מ (א): כתב מהרי"ל התופר בגדים של צמר אל יתפרם בחוטי קנבוס לבן רק צבוע שמא יחשדוהו שהם חוטי פשתן.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "הלוקח בגד צמר"

דרך אמונה: וה"ה כל בגד שיש לחוש שיש בו שעטנז. וכן כובעים ומנעלים צריך לבדוק ואפי' ספק כלאים דרבנן צריך לבדוק. והיום מצוי שעטנז גם בצעיפים ושטיחים וספות ומזרונים וכורסאות.

י"ד – ש"ב

"ולא חיישינן לאחלופי"

ש"ך (ד): דכיון דהוא אומן לא מרעא אומנתיה מאחר שיש לו לעמוד על הדבר, וכ"ה בהרב המגיד ור"ן ורבינו ירוחם.

"מאחר שיש לעמוד"

פת"ש (ב): בשל"ה כתב בדומנינו כל עיקר דרך ההיתר (שיש לעמוד על הדבר) פירכא, כי כל הגוים יודעים האמת שרובא דרובא דישראל אין בודקים אחריהם.

ה. **"כשמדליק כזה מהר"**

ש"ך (ה): ובס' מע"מ כ' – שמעתי מחייטין ישראלים שבודקים הקנבוס בענין זה שמושכין החוט עד שנמשכין כמין שערות ואם אותן שערות ארוכות הרבה, בידוע שהוא קנבוס.

פת"ש (ב) – בתשובת פני יהושע כ' לענין חוטים שאין ידי אם הם פשתן או קנבוס שאסור לסמוך על בדיקה זו וכיוצא.

בו מחמת שהוא חזק? וי"ל דשו"ע מיירי בדיעבד.

ולעד"נ דמאי דאמר הר"ש שהוא חזק כו', אינו תנאי כלל, דודאי בכל המקומות חזק יותר. אלא העיקר באם הפשתן ביוקר, אך מאידך הפשתן טוב יותר לתפירה מחמת שהוא חזק יותר מקנבוס. לזה כתב שהקנבוס יותר חזק לתפור ואינו נקרע בתפירה ובפשתן נקרע. נמצא שסברות אלו הם מוכרעות זו כנגד זו דהיינו פשתן יש בו מעלה מצד חליקתו ויש בו גריעותא מצד חלישתו וע"כ הדבר תלוי במה שהוא ביוקר דזהו מכריע להיתר.

"אבל אם נותן"

ט"ז (ה): רמ"א הכריע להתיר בזה, דווקא כדעת המ"מ מטעם דלא חייש לאחלופי מאחר שיש לעמוד וכו', דאם אין נותן לו יש לו לתרך עצמו שטעה ההייה סבור שזה קנבוס, משא"כ בנותן לו קנבוס ואח"כ רואה שהוא פשתן לא יוכל לתקן מעשיו.

ולא ס"ל טעם דקנבוס הוא חזק כסברת הר"ש.

י"ד ש"ג: לפשוט כלאים מוזכירו אפילו בשוק, ובו ב'

סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

סעיף א: הרואה חבירו בבגד של כלאים 13

סעיף ב: להלביש לחבירו כלאים 159

סעיף א: הרואה חבירו בבגד של כלאים

סעיף א: א. הרואה כלאים של תורה על חבירו, אפילו היה מהלך בשוק, היה קופץ לו וקורעו מעליו מיד, ואפילו היה רבו [רמב"ם י' כט].

ב. (וי"א לאס היה הלוצץ שוגג, אין צריך לומר לו צטוק, אבל אם אחר שמצאו ממשיך ללובשו הוי מזיד – ש"ך), למשום כבוד הצרכות ישתוק, ואל יפרישנו מסוגג) [טור בשם הרא"ש].

ג. ואם היה של דבריהם, אינו קורעו מעליו ואינו פושטו בשוק, עד שמגיע לביתו.

ד. (וכן צבית המדרכ אין צריך למהר ללאת) [טור]. ואם היה של תורה, פושטו מיד [רמב"ם י' כט].

בכלאים דאורייתא. כ"כ הרא"ש. כ"פ
✓ הרמב"ם – אבל דבר שאיסורו מדבריהם הרי הוא נדחה מפני כבוד הבריות בכל מקום. לפיכך אם היה עליו שעטנז של דבריהם אינו קורעו עליו בשוק ואינו פושטו בשוק עד שמגיע לביתו ואם היה של תורה פושטו מיד.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. ברכות (יט:): אמר רב יהודה אמר רב – המוצא כלאים בבגדו, פושטו אפילו בשוק שנאמר (משלי כא ל) "אין חכמה ואין עצה ואין תבונה לנגד ה'" כל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב. כ"פ הרמב"ם בהמשך.

ג. ב"י: משמע התם דהיינו דווקא

שטעמו לפי שהוא גורס בההיא דרב יהודה שכתבתי בסמוך המוצא כלאים על חבירו פושטו אפילו בשוק, פ' דמפשיט אותו אפילו בשוק, ומשמע ליה דפושטו על ידי קריעה קאמר מההוא עובדא התם (כ.) דרב אדא בר אהבה חזיא לההיא איתתא דהות לבישא כרבלתא בשוקא קם קרעיה מינה.

ב.כ' הרא"ש: אפילו אם הוא בשוק, דווקא שהלובש בעצמו שהוא מזיד, אבל הרואה כלאים על חבירו והלובש אינו יודע, א"צ לומר לו בשוק עד שיגיע לביתו, דמשום כבוד הבריות ישתוק ואל יפרשנו משוגג.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "הרואה כלאים של תורה"

דרך אמונה: ואין נפק"מ אם הלובש שוגג או מזיד (מעשה רוקח). וי"א (הרמ"א והש"ך), שאם הלובש שוגג ואינו יודע כלל שהוא כלאים א"צ לומר לו בשוק עד שיגיע לביתו, כדי שלא יתחייב לפושטו מיד בשוק, רק יאמר לו שילך משם לביתו ושם יאמר לו דבר הנצרך לו מאד.

אבל בתשו' שאגת אריה הוכיח שדעת רוב הראשונים כדעה ראשונה שאין נפק"מ בין שוגג למזיד.

א. "אפי' היה מהלך בשוק"

כתב הרא"ש ירושלמי: הרי שהלך בשוק ונמצא לבוש כלאים תרין אמוראין חד אמר אסור וחד אמר מותר. מאן דאסר דבר תורה. ומאן דמתיר כרבי זירא דאמר גדול כבוד הבריות שדוחה את המצוה בלא תעשה שעה אחת.

ד.תני אין מדקדקין בכלאים בבית המדרש. ר' אמי הוה יתיב ומתני, אמר חד לחבריה את לבוש כלאים, אמר ליה ר' אמי שלוף מנך והב ליה (פשוט את בגדך ותן לו, כי אתה עוררת את הבעיה, עליך לפתור אותה).

כ' הרא"ש: וסבר רבי אמי כאמורא דשרי, אי נמי בכלאים דרבנן.

ובכלאים דאורייתא:

המשך דברי הרא"ש: ואם בכלאים דאורייתא ואז ודאי המוצא כלאים בבגדו אין חכמה ואין תבונה לנגד ה', וצריך לפשוטו אפילו בשוק, אבל אם אדם רואה כלאים בבגדי חבירו והלובש כלאים אינו יודע, אין לומר לו בשוק עד שיגיע לביתו דמשום כבוד הבריות ישתוק ולא יפרשנו.

וכ' הטור כדברי התירוץ השני – ואם הוא כלאים דרבנן והוא בשוק א"צ לפושטו וכן אם הוא בבית המדרש א"צ למהר בשבילו לצאת. כ"כ סמ"ג.

א.כ"פ הרמב"ם – הרואה כלאים של תורה על חבירו אפילו הוא בשוק קורעו מעליו וכו', ואפילו היה רבו. נראה

בשוגג דכיון שמצאו עכשיו הרי הוא מזיד (ש"ך).

ג. **"ואינו פושטו"**

הגר"א: היינו אם מצא כלאים על עצמו אין חייב לפושטו בשוק.

עד שיגיע לביתו – ואז חייב לפושטו מיד. וכ' פת"ש: וכן בראה על חברו והגיע לביתו ואין רוצה לפושטו קורעו מעליו מיד אף על פי שהוא כלאים דרבנן.

פושטו מיד – אף על גב שישאר ערום לגמרי והוא גנאי גדול אין נדחה איסור דאורייתא בקום ועשה, אפי' מפני גנאי גדול ואפי' ספק כלאים של תורה פושטו מיד.

דרך אמונה: שהוא גנאי גדול לילך ערום בשוק, ופרש"י – דקום ועשה אין נדחה מפני כבוד הבריות, ולבישת כלאים מקרי שעובר בקום ועשה שכל רגע שלובשו עובר בל"ת.

קופץ לו וקורעו מעליו – אבל בתחילה צריך לומר לו שאם ירצה לפושטו מעצמו אסור לו לקורעו (רדב"ז וכ"כ בתפארת שמואל על הרא"ש). אבל אם יודע בו שהוא מזיד א"צ לומר לו אלא קופץ וקורעו מעליו מיד (דרישה).

ואפי' הי' רבו שלמדו חכמה – דכל מקום שיש חילול ה' אין חולקין כבוד לרב (ש"ך). וכן המוצא כלאים של תורה בבגד עצמו חייב לפושטו מיד אפי' ברה"ר לכו"ע, ואפי' לבשו מתחילה

סעיף ב: להלביש לחבירו כלאים

סעיף ב: אסור להלביש את חבירו כלאים (משום לפני עיור לא תתן מכשול – ש"ך).

והרא"ש בתשובה – תמה עליו. לא ידענא ענין מלקות זה למלביש, דלא תלבש (דברים כב יא) אלו בש קאי. ואי דרש נמי לא תלביש אם כן אפילו הלו בש מזיד נמי ילקה המלביש גם הוא, דאין זה לאו שבכללות כיון דאתרי גברי קאי (באר הגולה – ולא ראינו תשובה זו שתמה על הרמב"ם).

❖ שורשי הלכה (המקורות)

כתב הרמב"ם: המלביש את חבירו כלאים: אם היה הלו בש מזיד הלו בש לוקה והמלביש – עובר על ולפני עור לא תתן מכשול. ואם לא ידע הלו בש שהוא כלאים והמלביש מזיד – המלביש לוקה והלו בש פטור.

י"ד – ש"ג

והשו"ע סתם: אסור להלביש את חברו כלאים.

"ד ד"ש: לעשות כלאים או לקיימה, ובו סעיף אחד.

סעיף א: הרואה חברו בבגד של כלאים

סעיף א: כלאי בגדים מותר לעשותם ולקיימם, ואינם אסורים אלא בלבישה.

ב) שלכתחילה לא יעשה של כלאים! היינו בדברים שיש לחוש שיתכסה בהן והיינו שעושין אותן לעצמן או לישראל אחר, אבל הכא מיירי בענין שאין לחוש לזה כגון שהוא בגד של עובד כוכבים ועושין אותו לעובדי כוכבים וכה"ג.

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

כלאים (ח, א): כלאי בגדים מותרין בכל דבר ואינן אסורין אלא מללבוש.

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

"מותר לעשותם"

ש"ך (א): והא דכתב הרב לעיל (שא–

לעילוי נשמות

אבי מורי ר' שלום אהרון חיים ירושלמי בן מרים

שנפטר לאחר ייסורים קשים

בכ"ח טבת תשמ"ז

ואמי מורתי נעימה גולסטן ירושלמי בת חייט

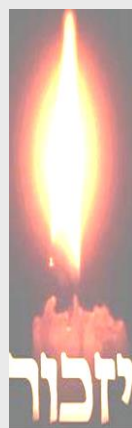
שנפטרה לאחר ייסורים קשים

ב' שבט תשפ"ג

ת.נ.צ.ב.ה.

וְאַתָּה יְיָ לֵךְ לְקָץ וְתִנּוּחַ
וְתַעֲמֵד לְגִרְלֶךָ לְקָץ
הַיָּמִין (דינאל יב, יג):

לעילוי נשמת

טוביה בן זאב	מרים בת רבי ולאה	שמואל בן יחזקאל וחנה
מכלוף בן יעקב ז"ל	דוד בן שרה ז"ל	חיית בת שלום ורחל
אהוד מיכל לילך וורד בני עליזה (עזת)	דוד בן שמואל ומרים	שושנה פלורה בת קרלה קיילה
מנשה בן דינה	אהרון חושכו בן יחזקאל	
יחזקאל בן דוד בקל נבל"ע כ"ד תמוז תשס"ו	משה רוז בן חווה	יאיר בן איסטון נבל"ע י"ג תשרי תשס"ג
	יהודה בן יעקב פלולי נבל"ע י"ז תמוז תשס"ו	ישראל בן זאב ערד נבל"ע י אדר תשס"ז
להצלחה		
בריאות איתנה לישראל בן יעל. עדנה בת נעימה גולסן. יפה בת חנה ולאה בת גוהר.	זיווג טוב והגון במהרה לבנותיו של אהרן עזרא בן אסתר	למילוי משאלות לבו של התורם האלמוני
	אהרן בת בתיה	הצלחה לשירה בת חיה ובני משפחתה
הצלחה לאהוד בן חיה ובני משפחתו	הצלחה שלום חי ישעיהו בן חיה	ברכת הצלחה ובריאות למשפחת לוגסי
בריאות איתנה לחיה בת פלורה שושנה ובני משפחתה	לרפואה לשמה ללאה יפה בת נעימה גולסן. אורלי בת ברכה. אהרן בן בתיה. משה יהונתן בן רחל	בריאות איתנה לשמואל בן נעימה גולסטן ובני משפחתו
יוסף ציון בן מרים		

וכן לרפואת עדנה בן נעימה גולסטן, רפואת הנפש הגוף